

OBČANSKÉ FÓRUM, DEN PRVNÍ vznik OF v dokumentech a fotografiích

ústav pro studium
totalitních režimů

PRAHA 1

OBČANSKÉ FÓRUM, DEN PRVNÍ vznik OF v dokumentech a fotografiích

Editoři Ivana Koutská, Vojtěch Ripka, Pavel Žáček

Recenzenti PhDr. Jiří Suk, Ph.D. a PhDr. Prokop Tomek

Úvodní slovo Petr Hejma

Úvodní studie Vojtěch Ripka, Kamil Činátl

Poznámkový aparát přepisu jednání Pavel Žáček

Seznam osob Jiří Urban

Rozhovory a přepis jednání Oddělení dokumentace Ústavu pro studium totalitních režimů

Fotografie Jaroslav Kořán

Redakce a korektury Ondřej Šanca, Štěpán Černoušek, Patrik Virkner, David Svoboda

Grafická úprava a zlom Zuzana Michálková

Úprava fotografií Zdeněk Hnát

Překlad Summary Cóilín O'Connor

Vydal Ústav pro studium totalitních režimů (Siwecova 2, 130 00 Praha 3) a Městská část Praha 1 v roce 2009

www.ustrcr.cz

www.praha1.cz

Tisk Dragon Press, s. r. o., Klatovy

photo © Jaroslav Kořán

© Ústav pro studium totalitních režimů

© Městská část Praha 1

ISBN 978-80-87211-28-1

Obsah

Několik slov úvodem	5
Ediční poznámka	6
Úvodní studie	9
Přepis záznamu jednání o vzniku Občanského fóra	25
Seznam osob	83
Dokumenty	95
Rozhovory	127
Fotografie	145
Seznam zkratek	188
Použitá literatura	189
Summary	191

Několik slov úvodem

Významné postavení Městské části Praha 1 v českých dějinách nevychází pouze z faktu, že se na její půdě nachází nepřehlédnutelné množství ústředních úřadů a institucí. Zcela samozřejmě se zde protínaly a protínají dějinné události, v našich moderních dějinách související zejména s obnovou státnosti, svobody a demokracie. Stručně můžeme připomenout činnost mužů 28. října 1918 v Obecním domě, Vojenského velitelství Velké Prahy a České národní rady během povstání v květnu 1945, poslanců Národního shromáždění v srpnu 1968 a v neposlední řadě i vznik Občanského fóra v listopadu 1989.

Všichni víme, že hybným momentem destrukce komunistického režimu v Československu se stala studentská demonstrace brutálně rozehnaná 17. listopadu 1989 na Národní třídě. Nastal začátek konce vnitřně paralyzovaného normalizačního režimu a Československo se v nadcházejících osmačtyřiceti hodinách zařadilo mezi země sovětského bloku ve střední a východní Evropě, ve kterých se hroutily totalitní režimy sovětského typu.

Zárodkem nového politického začátku, nastartování cesty k pluralitě a demokracii, se ovšem stalo setkání představitelů disentu a šedé zóny ve večerních hodinách 19. listopadu 1989 v Činoherním klubu, během něhož vzniklo prohlášení, které vlastně ustavilo Občanské fórum, které vzniklo jako zastřešující platforma všech demokratických uskupení. Později se stalo základem nového politického spektra a svobodně zvolenou cestou od totalitní moci k demokracii. Myšlenku Občanského fóra jsme pak dál šířili ve studentských hlídkách po celé republice, ve školách, podnicích, fabrikách a sváděli mnohdy nerovný boj s těmi, kteří se s nastupující změnou režimu nechtěli smířit.

Historickým faktem je, že představitelé právě vznikajícího Občanského fóra neměli jasno, jak postupovat proti špičkám komunistické moci. Zásadní studentský radikalismus i radikální názory části šedé zóny, že se zločinci z komunistické nomenklatury se nediskutuje, legitimizoval přehnaný páteční zásah Pohotovostního pluku Veřejné bezpečnosti a školního pohotovostního oddílu. Z nově zpřístupněného záznamu vyplývá, že již v této historicky klíčové chvíli, kdy se určovaly politické parametry nadcházejících dějů, zvítězila oproti zásadnímu postoji disidentská uměřenost. Již ve večerních hodinách neděle 19. listopadu 1989 tak byla vlastně určena forma předání moci, „sametová revoluce“, se všemi klady a zápory a byly stanoveny určité mantinely, respektive politické limity. Tento trend potvrdily i následující hodiny a dny. Radikalismus studentů, mezi nimiž jsem se v té době nacházel i já, se postupně vytratil. Do vysoké politiky v zájmu jakéhosi „národního usmíření“ překvapivě brzy pronikly kompromisy, s jejichž nejzásadnějšími důsledky se vyrovnáváme ještě dnes, dvacet let po této historické události. Ale to je již jiná kapitola.

Věřím, že publikace *Občanské fórum, den první. Vznik OF v dokumentech a fotografiích* vydaná ve spolupráci s Ústavem pro studium totalitních režimů se stane vítanou knihou nejen pro pamětníky, ale také i pro mladou generaci, které osvětlí nelehkou cestu k obnově demokracie v naší vlasti.

Ing. PETR HEJMA, starosta Městské části Praha 1

Ediční poznámka

Editovaný přepis originálního záznamu večera 19. listopadu 1989 v Činoherním klubu podrobně zachycuje vznik prvního politického opozičního seskupení konce osmdesátých let minulého století. Je ojedinělým a nenahraditelným dokumentem, umožňujícím podrobnou a plastickou rekonstrukci zakládajícího aktu představitelů různých směrů tehdejší protikomunistické opozice: Občanského fóra. Zvukovou nahrávku v divadle pořídil jeden z techniků (mikrofon musel být umístěn někde nad pódiem), jehož manželka M. P. jej v druhé polovině devadesátých let poskytla Pavlu Žáčkovi. Kopie nahrávky je v současné době uložena ve sbírce audionahrávek Ústavu pro studium totalitních režimů.

Dokument uvozuje stručná studie Vojtěcha Ripky a Kamila Činátla, jež zasazuje zrod nové politické éry do určitého interpretačního rámce. Poznámky pod čarou zpracované Pavlem Žáčkem odkazují na další důležité souvislosti, analyzované již historickou literaturou anebo podchycené v publikovaných vzpomínkách. Seznam osob, připravený Jiřím Urbanem, rozšiřují medailonky, které mapují předlistopadovou činnost debatérů a osob, o nichž se účastníci setkání 19. listopadu 1989 zmiňují. Záznamy o spolupracovnících StB z registru svazků jsou uváděny pouze u osob aktivních v roce 1989.

Význam edice podtrhuje kompletní videozáznam jednání Občanského fóra, sestavený z primárních podkladů Originálního videožurnálu a Richarda Krause a přiložený na dvou DVD.

K večeru 19. listopadu 1989 se vztahují dva rozhovory s respondenty-pozorovateli, respektive těmi, kteří události zachytili. Postřehy obou kameramanů – Richarda Krause a Přemysla Fialky – zajímavým způsobem obohacují již publikované vzpomínky na zahájení procesu přebírání moci od komunistické nomenklatury. Na knihu navazují rozhovory s vybranými účastníky setkání v Činoherním klubu, které pořídili pracovníci ÚSTR a jsou dostupné na webové adrese: www.ustrcr.cz/rozhovoryof.

Editovaný přepis doplňuje soubor barevných i černobílých fotografií Jaroslava Kořána, zachycujících jednání Občanského fóra, s popisky Ivany Koutské. Snímky doprovází jeho krátká vzpomínka na první hektické dny pádu komunistického režimu. Výběr a pořadí fotografií, včetně popisků, neodpovídá bezvýhradně chronologii jednání. Klíčem k řazení fotografií byla především jejich estetická a výpovědní hodnota.

V přílohách jsou kromě faksimile jedné z prvních verzí provolání Občanského fóra (příloha č. 1) publikovány také Pavlem Žáčkem komentované reakce komunistické totalitní moci z 19.–21. listopadu 1989, respektive svodky z proveniencí jednotlivých útvarů politické policie – správy Státní bezpečnosti Praha a Hlavní správy kontrarozvědky SNB, jejichž úkolem bylo aktivity opozice monitorovat, i jejich vrcholová podoba pro bezpečnostní i politickou nomenklaturu Komunistické strany Československa (příloha č. 2–5). Ojedinělá informace 1. oddělení II. správy SNB navíc umožňuje identifikaci jednoho z důležitých zdrojů informací totalitní moci o rané fázi vývoje Občanského fóra (příloha č. 6). Poslední dokument (příloha č. 7) představuje informaci Hlavní správy

kontrarozvědky SNB pro vedení II. správy SNB a federálního ministerstva vnitra z 22. listopadu 1989 o vzniku Občanského fóra z pohledu Státní bezpečnosti.

Poznámka k přepisu originálního záznamu

Přepis zvukového záznamu setkání v Činoherním klubu doznal určitých jazykových změn: přes snahu o zachování maximální autenticity z něj kvůli snadnějšímu čtení vypadla řada ukazovacích zájmen a vsuvek v podobě slov „toto“, „teda“, „prostě“, „že“, „že ano“, „jako“, které se v mluveném projevu běžně vyskytují. Částečně byl upraven i slovosled a na několika místech vynechána znovu se opakující větná spojení a repliky, které se přímo netýkají hlavní debaty a bez obrazového záznamu není zřejmý jejich smysl ani to, na koho směřují.

Naopak v podstatě zachován zůstal spisovný či hovorový projev jednotlivých řečníků a samozřejmě přepis dokumentů, z nichž se během setkání citovalo.

Znění debaty v její původní podobě je zachyceno na přiložených DVD.

REDAKCE

ÚVODNÍ STUDIE

Úvodem

Publikace, kterou držíte v rukou, se pokouší blíže osvětlit jednu z dosud nepřiliš zmapovaných událostí, jež určovala počátky revolučního procesu v Československu roku 1989. Jádrem knihy je přepis zvukového záznamu ustavujícího jednání Občanského fóra z 19. 11. 1989, jež se konalo v Činoherním klubu v Praze. V následujícím textu se pokusíme načrtnout pozici, kterou zakládající setkání Občanského fóra má či by podle našeho názoru mohlo mít, a to jak v historiografii, tak ve veřejné diskusi. Nejprve shrneme základní momenty historiografického výzkumu, který se přímo týká Občanského fóra a jeho založení, a dále budeme přímo, s pomocí některých pojmů dramatické sociologie Ervinga Goffmana, analyzovat obsah i formu setkání.¹ Závěrem se zastavíme u postavení tohoto zakládajícího aktu v mediální krajině a nastíníme jeho mediální reprezentace a jejich kořeny.

Zakládající akt Občanského fóra považujeme za zásadní dějinný moment, zlomový okamžik určující do značné míry další charakter vývoje Československa, a bez nadsázky tvrdíme, že dopady tohoto setkání je možné vysledovat i v dnešní české společnosti. Na druhou stranu je však jasné, že mnohé z charakteru Občanského fóra bylo určeno předchozím vývojem v rámci disentu i šedé zóny, jednání navíc jasně deklaruje svou reaktivní povahu.² Připomeňme, že se událo necelých 48 hodin po zásahu proti studentské demonstraci na Národní třídě ze dne 17. 11. 1989. Tato kniha si proto nečiní nárok vytvořit kompaktní interpretaci revolučních událostí ani Občanského fóra. Čtenář se však, spolu s autory tohoto úvodu, ocitá v zajímavé situaci, neboť poměrně dlouhou dobu po zveřejnění řady ostatních pramenných bází se objevuje bezpochyby zásadní dokument. Při této příležitosti vyvstává řada otázek vedoucích až k možné korekci celkových historiografických vyprávění o listopadu 1989. Ambicí tohoto textu není navrhnout takovou korekci, usilujeme o formulaci některých otázek a náčrt jejich odpovědí, nabízíme především podněty k dalšímu přemýšlení o listopadu 1989. Zbytek zůstává na čtenářích a historické obci.

1 Analýze dramatických prvků v Havlově pojetí politiky se věnoval již Milan Šútovec v knize *Semióza ako politikum alebo „pomlčková vojna“*. Kalligram 1999, Bratislava.

2 Tato publikace si neklade za cíl objasnění ideových kořenů Občanského fóra. Vývoj Havlova konceptu „nepolitické politiky“, jenž zásadním způsobem ovlivnil charakter OF, blíže viz SUK, Jiří: *Labyrintem revoluce. Aktéři, zápletky a křížovatky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990)*. Prostor 2003, Praha.

Historiografie o zrodu OF

Dosavadní historiografický výzkum tzv. sametové revoluce se musel obejít bez záznamu setkání v Činoherním klubu. Autoritativními texty na poli historického bádání jsou v této oblasti dokumentární práce Milana Otáhalu *Deset pražských dnů* z roku 1990³ a dvojdílná dokumentární báze Jiřího Suka *Občanské fórum*.⁴ Tyto soubory primárních pramenů a základní přehledové analýzy byly doplněny množstvím neméně cenných souborů biografických rozhovorů s aktéry politických událostí v Československu z let 1989–1990. Za všechny jmenujme Hvížďalův *Výslech revolucionářů* z listopadu 1989,⁵ Vaňkův a Otáhalův soubor *Sto studentských revolucí* (1999) a Urbáškův a Vaňkův dvoudílný soubor *Vítězové? Poražení?*.⁶ Srovnání těchto rozhovorů je nadmíru zajímavé, protože vypovídá o žánrotvorných prvcích, které odlišují vědu (orální historii; Vaněk, Otáhal) od žurnalistiky (Hvížďala).

Od základních přehledovýchází se odrazila řada specializovanějších studií v oblasti politologie, například Pavel Pšeja⁷ využívá profilaci Občanského fóra k vysvětlení zrodu systému politických stran (2005). Jan Bureš pak balancuje na hranici shrnujícího přehledu a analytického zhodnocení české tranzice.⁸ Autoritativním interpretačním dílem oboru je kniha Jiřího Suka *Labyrintem revoluce*.⁹ Text se deklaruje jako fenomenologický pohled na revoluci a míra jeho drobnokresebné propracovanosti nemá v rámci tematického výzkumu obdoby.

Společenský obraz založení Občanského fóra měl řadu zdrojů, od fotografií přes sestřihové sekvence Originálního videožurnálu až po karikatury. Z populárně-naučné knižní produkce se v 90. letech nejvíce rozšířil text Jiřího Honajzera *Občanské fórum: vznik, vývoj, rozpad*.¹⁰ Tato kniha představuje dokument svého druhu, vznikla s jednoznačným cílem: legitimizovat vznik Občanské demokratické strany na troskách OF. I přes nepřehlédnutelnou ideologickou motivovanost však Honajzerova kniha výrazně utvářela veřejný diskurz o Občanském fóru.

Především Otáhalův sborník *Deset pražských dnů*, jenž vyšel hned v roce 1990 v nákladu 50 000 kusů, hovoří o mezerách svého souboru dokumentů, neboť mohl vycházet pouze z dokumentů určených veřejnosti. Absen-

3 OTÁHAL, Milan (ed.): *Deset pražských dnů: (17.–27. listopad 1989)*; Dokumentace. Academia 1990, Praha.

4 SUK, Jiří: *Občanské fórum: listopad – prosinec 1989*. Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky 1998, Praha.

5 Vyšlo nejprve časopisecky jako HVÍŽĎALA, Karel: *Bestseller 1*. Art-servis 1990, Praha. Později bylo přepracováno pro knižní vydání: HVÍŽĎALA, Karel: *Výslech revolucionářů z roku 89*. Primus 2000, Praha.

6 VANĚK, Miroslav – URBÁŠEK, Pavel (eds.): *Vítězové? Poražení? Životopisná Interview*. Prostor 2005, Praha.

7 PŠEJA, Pavel: *Stranický systém České republiky: politické strany a jejich vývoj 1989–1998*. Centrum pro studium demokracie a kultury 2005, Brno.

8 BUREŠ, Jan: *Občanské fórum*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk 2007, Plzeň.

9 SUK, Jiří: *Labyrintem revoluce*.

10 HONAJZER, Jiří: *Občanské fórum: vznik, vývoj a rozpad*. Orbis 1996, Praha.

ci dokladů o vnitřním fungování nezávislých iniciativ a KSČ, především pak OF, se snaží nahradit rozhovory s aktéry. Dokumentární báze Jiřího Suka je podstatně bohatší, může se opřít například o vnitřní dokumenty OF a především má k dispozici unikátní nahrávky rozhovorů OF s představiteli moci, nahrané a přepsané Vladimírem Hanzelem, tehdejším tajemníkem Václava Havla. Tyto přepisy byly v roce 1991 (a znovu v roce 2006) samostatně vydány pod názvem *Zrychlený tep dějin*,¹¹ rovněž ve vysokém nákladu. V případě ustavujícího jednání OF v Činoherním klubu však Suk vychází pouze ze sestřihu záznamu z produkce Originálního videožurnálu. Již základní údaje v prvním díle knihy *Občanské fórum* ukazují, že jeho představa o průběhu a personálním složení jednání byla jen zběžná.

Na poli memoárové literatury zachycuje ustavující setkání v Činoherním klubu především Michal Horáček osobní reportáží. Ve svém stylizovaném deníku revoluce, který byl pod názvem *Jak pukaly ledy*¹² vydán v roce 1990, Horáček nabízí sérii postřehů z přípravy večera i z jeho průběhu. Některé jeho údaje neodpovídají záznamu jednání, především co se týče vystupujících osob. Fakt, že tyto nepřesnosti byly převzaty do seriózních historio-graphických prací, znovu ukazuje na snahu zaplnit vakuum způsobené nedostupností celého přepisu jednání.

Setkání, k němuž došlo 19. 11. 1989 v Činoherním klubu, má jako zakládající akt zásadní význam pro další vývoj a politický charakter Občanského fóra. Na první pohled z banálního důvodu – právě na tomto jednání došlo k jeho faktickému založení. Následné aktivity Občanského fóra vycházejí z těchto základů, pohybují se v rámci sebe-definice, kterou vymezili právě účastníci zakládajícího setkání. Sociolog Erving Goffman k tomu ve své knize *Všichni hrajeme divadlo* uvádí, že původní sebe-definice (mluví však o různých životních rolích jednotlivců) poskytuje důležité vodítko pro další společnou činnost a každá změna této definice je náročná.¹³ V těchto souvislostech se nabízí otázka: Vykročilo tedy v Činoherním klubu Občanské fórum „pravou nohou“ a podařilo se mu vytvořit účinnou, tedy funkční a dále použitelnou sebe-definici? Podívejme se na jednotlivé komponenty sebe-definice OF podrobněji v souvislosti s tím, jak krystalizovaly během jednání. Podle Goffmana, který používá pro analýzu lidských interakcí metaforický jazyk divadelního prostředí, se představení skládá z různých rolí, hraje se na určité scéně a herci se mohou sdružovat do různých týmů. Začneme tedy náhledem na scénu.

11 HANZEL, Vladimír: *Zrychlený tep dějin: Reálné drama o deseti jednáních: Autentické záznamy jednání Občanského fóra a Verejnosti proti násiliu s představiteli státní moci v listopadu a prosinci 1989*. Galén 2006, Praha.

12 HORÁČEK, Michal: *Jak pukaly ledy*. Ex libris 1990, Praha.

13 GOFFMAN, Erving: *Všichni hrajeme divadlo: sebeprezentace v každodenním životě*. Nakladatelství Studia Ypsilon 1999, Praha, s. 8.

Analýza

Scéna

V Činoherním klubu se od 18. 11. nehrálo divadlo. Představení byla zrušena a divadelní sál se podobně jako v některých dalších stávkujících pražských divadlech zdarma otevřel veřejnosti. Veřejnost byla vyzvána, aby diskutovala nad společenskou situací, jež se vyhrtila po nočním zásahu bezpečnostních jednotek proti studentské demonstraci 17. listopadu. Scéna pro zakládající jednání Občanského fóra byla tedy samotným divadlem deklarována jako ne-divadelní, společenská. Divadla se konstituovala jako nový prostor, jako alternativa k scéně pouličních demonstrací či uzavřených jednání opozičních a disidentských skupin. Vytvářela se v přímé konfrontaci s exkluzivní a přísně hierarchickou politikou vlády Československé socialistické republiky (dále vlády) a Komunistické strany (dále KSČ). Deklarovaná nedivadelnost divadla („*dnes se nehraje divadlo*“) však nemohla zcela vytěsnit vliv divadelního prostředí na způsob, jakým bylo Občanské fórum založeno. Je zřejmé, že společenský obraz ustavení Občanského fóra byl charakterem scény, na které se odehrával, výrazně ovlivněn.

„Představení“, jež se odehrálo v hledišti a na jevišti Činoherního klubu, začalo představováním. Všimněme si uzlových momentů a témat jednání. Popořadě se zaměříme na téma reprezentace, legitimacy, politiky a strategie, zamyslíme se také nad jejich případnými alternativami.

Role

Na počátku setkání dochází – slovy prvního řečníka a moderátora Alexandra Vondry – k „zaplnění“ pódia. Na scéně čekají prázdné židle a Vondra oznamuje, že má připraven seznam lidí. Proč je tedy třeba pódium plnit postupně? V sále se schází nesourodá skupina, svolaná nejrůznějšími kanály (přestože hlavní podíl na složení „publika“ má, jak uvádí Suk, Havel a jeho adresář).¹⁴ Jednotliví představitelé rolí tak musí být nejprve uvedeni na scénu, představeni přítomnému publiku. Uvedení na pódium má výrazně symbolický charakter, neboť člověk se vyčleňuje z relativně anonymního a nestrukturovaného hlediště, ve světle jevištního reflektoru se mění z diváka v herce. Vondra sám působí jako režisér, který rozdává role. Vyvolává jednotlivé představitele těchto rolí, reprezentanty určitých skupin. Pobyt na jevišti neznamená jen privilegovaný přístup do diskuse, „osoby“ nástupem na pódium také sdělují, že za setkání osobně ručí. „Obyvatel“ pódia je identifikovatelným aktérem, na fotografiích z jednání vystupuje jako jeho zástupný symbol. Rozpoznatelnost může být ve chvíli politické nestability riskantní.

¹⁴ SUK, Jiří: *Vznik Občanského fóra a proměny jeho struktury*. Soudobé dějiny, 1995, č. 1, s. 21; případně SUK, Jiří: *Labyrintem revoluce*, s. 91–93.

V této souvislosti nelze přehlédnout analogie mezi důsledně inscenovaným veřejným čtením signatářů petice *Několik vět*, k němuž docházelo v rámci vysílání Svobodné Evropy v letních měsících roku 1989. Na scénografii *Několika vět* se podíleli především Havel, Vondra a Křižan, tedy klíčové postavy zakládajícího setkání OF. Jak známo, nešlo o pouhé chronologické čtení signatářů, ale o sofistikovanou kompozici, která měla za cíl mimo jiné prokázat skrze reprezentanty určitých profesních a společenských skupin širokou základnu petice a tím zvýšit její legitimitu. Vondra k tomu ve svém rozhovoru s Karlem Hvíždalou přímo uvádí, že Václav Havel koncipoval pro příležitost založení budoucího OF řadu scénářů; ten realizovaný byl již několikrát v řadě.¹⁵

Význam role konstituuje především reprezentace – ta má shromážďení zajistit legitimitu. Právě s ohledem na ukotvení reprezentace provádí Alexandr Vondra podle předem připraveného scénáře rozdělování rolí. Zve jednotlivce z hlediště na jeviště, téměř vždy s uvedením organizace, kterou má daný člověk reprezentovat. Při vyvolávání jednotlivých „herců“ na pódium Vondra povětšinou odkazuje k společenské legitimitě skupin, které má daný jedinec reprezentovat. Nejprve Vondra vyvolává zástupce studentů. To se nedaří, následně je tedy na pódium pozván zástupce herců Petr Čepek. Povšimněme si několika aspektů výběru. Především ne všichni jsou zváni jako reprezentanti určité skupiny. Prvním, koho zve Vondra, aniž vymezil reprezentaci, je symptomaticky Václav Havel („*Ted' bych rád pozval Vaška Havla.*“). Havel má díky tomu privilegované postavení, odkazuje se na roli, v níž se prosadil jako uznávaný svorník celé řady skupin disentu a opozice. V případě dalšího pozvaného, Josky Skalníka, se Vondra nepřímou odvolává i na jeho předchozí funkci v Jazzové sekci, aby dodal váhu stávající reprezentaci organizace Artforum (toto sdružení se pokoušelo navázat na činnost sice rozprášené, ale známější Jazzové sekce). Páter Josef Zvěřina sice vystupuje „pouze“ jako katolický duchovní, obecně je však přijímán jako představitel věřících římskokatolického vyznání. Nástup reprezentantů na scénu se poprvé zadrhne u Jana Obdržálka, který je Vondrou vyvolán jako představitel KSČ. Obdržálek se ohrazuje: „*Jsem členem Komunistické strany Československa, ale jsem tu za sebe, nejsem tu za komunistickou stranu.*“ Jeho distance od přidělené role není poslední. Hned další v řadě, Eliška Horelová, snad v reakci na Obdržálkovu kvalifikaci vlastní role, se vymezuje jako členka Svazu spisovatelů. Vzápětí však připomíná, že na setkání nemůže svaz zastupovat, protože k tomu nedostala mandát, a bere si na pomoc kolegu Josefa Velka:

„VONDRA: *Chci se zeptat, je tu někdo ze Svazu spisovatelů?*

ELIŠKA HORELOVÁ: *Já. Ale já jsem tu za sebe, nikoli za svaz. Nikdo mě nikam nedelegoval.*

VONDRA: *Mohl bych vás pozvat nahoru na pódium?*

HORELOVÁ: *Jmenuji se Eliška Horelová. (potlesk) Členem Svazu spisovatelů je tady taky Pepík Velek. Přitom je to ekolog. (potlesk)*

VONDRA: *Tak já bych vás rád pozval oba.*

HORELOVÁ: *No, ale máte málo místa, tak...*

Dalšího z pozvaných, Rudolfa Battěka, Vondra vyvolává jako „jednoho z členů koordinačního výboru *Hnutí za občanskou svobodu*“. Ze způsobu, jakým Vondra zve na scénu zástupce iniciativy Most Michaela Kocába, vyplývá provizornost ustavující se definice:

„Nedávno se ustavila skupina Most, která si klade za cíl zahájit dialog mezi mocí a všemi občany nebo mezi námi.“

Všimněme si, že Vondra účastníkům setkání přisuzuje roli jedné z vyjednávajících stran budoucího dialogu, jíž je Most k dispozici. Skupina pozvaných studentů, po neúspěšném vyvolávání Martina Mejstříka na počátku jednání, není na pódium delegována „za“ studenty, nýbrž už jen „jako“ studenti. Podobně je tomu při pozvání herců Josefa Kemra a Jiřího Bartošky, jejichž význam je zdůrazněn afektivní replikou druhého moderátora Palouše (*„a srdce by mně to utrhlo, kdybych to neudělal“*).

Legitimita OF

Snaha o zastoupení určitých společenských skupin a povaha jejich reprezentativnosti, tedy mandátu, představuje pro legitimitu ustavovaného OF klíčové téma; výše zmíněné potíže s reprezentativností lze tedy vnímat jako přímé ohrožení legitimacy nového uskupení. Plně se tyto problémy projeví před závěrem setkání, kdy je sestavován seznam skupin, které mají být Občanským fórem reprezentovány. Lidé z jeviště jsou vyzýváni, aby vyjádřili souhlas jak s textem provolání OF, tak se samotným mandátem, který tomuto souhlasu dodává potřebnou legitimitu. V důsledku paralelních jednání, jež probíhala vedle ustavujícího jednání OF, však vypadnou z role studenti. „Herci“ musí čelit další krizi legitimacy:

„HAVEL: Nezávislé studentské hnutí, ono se ale jmenuje Nezávislý studentský svaz, jsem teďka slyšel, že? Nebo jak se jmenuje?

VĚTROVSKÝ: Nezávislý studentský svaz.

HAVEL: A souhlasí? Jaksi že se bude účastnit práce tohoto... Anebo jseš ty schopen za tento Nezávislý studentský svaz říct, že se bude účastnit práce tohoto Občanského fóra?

VĚTROVSKÝ: Já si myslím, že jsme schopni.

HAVEL: Dobře. A jmenuje se to Nezávislý studentský svaz, ano?

VĚTROVSKÝ: Můžeme tomu tak říkat. Ještě to není přímo ustanovená činnost...

ONDŘEJ TROJAN: To je nedorozumění...

VĚTROVSKÝ: Ondřeji...

TROJAN: Myslím si, ty nejses v žádné... že to je organizace, v který nejses organizovanéj, takže tady za ně nemůžeš hovořit.

VĚTROVSKÝ: Ano, samozřejmě... Já nevím, jak... Ondřeji, řekni k tomu něco. Tady nejde o mě, tady jde o zástupce studentů.

TROJAN: Myslím, že za ně nemůžeš hovořit. Ani já za ně nemůžu hovořit. Já nejsem členem tohoto sdružení.

PALOUŠ: Ale bylo by chyba, kdyby tam Nezávislý studentský svaz anebo něco takového nebylo.

ŽENSKÝ HLAS: *Zástupci studentstva.*

MUŽSKÝ HLAS: *Ty jsou ještě na Větrníku.*

BATTĚK: *Vašku, dej tam zástupci nezávislých studentů.*

HLASY: *Ano, ano.*

BATTĚK: *Prozatímně...*

HAVEL: *Napišeme nezávislí studenti. Až se ustavěj a budou mít nějakou organizaci, tak budeme vědět, jak se jmenuje, ale když řeknem nezávislí studenti, tím nic nezkazíme. (hlasy přes sebe).*¹⁶

Studenti, jak připomíná během jednání Ivan Lamper, představují zdroj legitimacy. „Jejich“ demonstrace 17. 11. a následné dynamicky se ustavující studentské hnutí konstituuje přímou souvislost s protestním vystoupením širokých mas v ulicích. Studenti vystupují jako zástupci této spontaneity, dynamické energie, díky níž se věci daly do pohybu. Večerní setkání v divadle tedy musí podle Lampera naplnit především požadavky ulice – je potřeba dosáhnout odvolání nejzkompromitovanějších představitelů státu. Občanské fórum se musí na široce konsenzuální legitimitu studentského odporu přímo napojit. Proto se Vondra na počátku pokouší pozvat nejprve zástupce studentů a Havel pak trvá na zařazení neurčitého označení „nezávislí studenti“ mezi entity, které se „podílejí na práci OF“. Zdá se, že jde o zbytečnou hru se slovy, ve skutečnosti, jak prozrazují kupříkladu úvahy Jana Rumla, se hraje o legitimitu:

„A co se týče té reprezentace, jak tady už hovořil kolega z venkova, teď tady někde sedí. Já... Tady. (smích) Já jsem také trochu rozpačitý z toho slova a zvlášť ještě z toho slova ‚prozatímní‘, to je takové zavádějící slovo, a nevím, jestli reprezentace nemůže vzniknout až na základě svobodných voleb a jestli bychom přeci jenom to slovo ‚reprezentace‘ nemohli nahradit nějakým vhodnějším slovem, protože my tady nakonec nikoho nereprezentujeme, jenom každý sám sebe. A jestli by nebylo lepší ty dvě slova ‚prozatímní reprezentace‘ nahradit nějakým vhodnějším slovem.

HAVEL: *Tak ho navrhní, to slovo. Tak ho rovnou navrhní.*

HLASY: *Nahradíme slovo... (šum)*

BATTĚK: *Pověření zástupci.*

MUŽSKÝ HLAS: *...iniciativa...*

RUML: *Já nevím, jestli by to nešlo, ale to je jenom takový návrh, do ustanovení Občanského fóra jako hlasu té ‚části československé veřejnosti‘ nebo nějak podobně.*

16 Více například v OTÁHAL, Milan – VANĚK, Miroslav: *Sto studentských revolucí: Studenti v období pádu komunismu – životopisná vyprávění.* NLN 1999, Nakladatelství Lidové noviny.

PALOUŠ: *Poprosíme redakci, aby ten námět vzala v úvahu a našla nějaké slovo, které by otupilo ten ostrý, ostře demokraticky požadovaný způsob reprezentace.*“

V textu svolání se nakonec objevuje formulace, která požadovaná omezení mandátu OF spojuje, čerpá přitom přímo z odporu vůči zásahu ze 17. 11.: *„Občanské fórum jako mluvčí té části československé veřejnosti, která je stále kritičtější k politice současného československého vedení a která byla v těchto dnech hluboce otřesena brutálním masakrem pokojně manifestujících studentů.“*

Negativní vymezení legitimacy Občanského fóra (proti straně a vládě) představuje základní stavební kámen jeho sebe-definice, jako další stavební prvky se konstituují představy o jeho strategii a činnosti, respektive programu. Pro další vývoj Občanského fóra a české politické kultury vůbec jsou v této souvislosti ilustrativní kontexty, ve kterých se v průběhu jednání samotné slovo „politika“ objevuje.

Politika

Funkci obecného rámce jednání plní představa o struktuře politické scény, prosazovaná během jednání Václavem Havlem. Politiku vnímá jako podíl na moci. Moc drží KSČ, odpovědnost nese vláda. Strany Národní fronty stojí na okraji této moci. Moc je zkompromitovaná. Jedinou výjimku mezi politickými stranami tvoří Československá demokratická iniciativa, v podání Vondry jediná [autentická] politická strana. Samotný výraz politika většina mluvčích používá v pejorativním slova smyslu, politika konotuje kabinetní neprůhledné manévry nelegitimních funkcionářů. Jako první použije slovo politika (v souvislosti s budoucí činností OF) symptomaticky Věněk Šilhán, tedy člověk s intenzivní politickou zkušeností z roku 1968.

Šilhán se snaží vymezit OF jako politickou sílu, použije sousloví „demokratický živel“. V dalším průběhu jednání pak pojem politika vystupuje v souvislosti s mocenským potenciálem OF ve smyslu tlaku na odstoupení nejzkompromitovanějších předních představitelů vlády a KSČ, tak hovoří Rudolf Battěk a Pavel Bergmann. Jasně výhrady vůči Havlovým pokusům vytlačit politiku ze sebe-definice OF formuluje znovu Šilhán:

„A já bych velmi prosil, ta věc je politická, to není věc jenom morální, řekl bych v takovém tom nejužším slova smyslu. Politická v tom, že jde o moc v tomto státě. Tady nejde o to si říkat, co je morální a co není morální. To jsme viděli, to jsme odsoudili, ale ta moc, která má k dispozici policajty, která má k dispozici ještě spoustu jiných věcí, tu nemůžeme jednoduše likvidovat tím, že si to tady řekneme. Tu musíme vzít na vědomí, jaká je. Ano. Tu my musíme postupně měnit, ale čím ji můžeme měnit? Můžeme ji měnit zase jenom z určitých racionálních a morálních pozic. To znamená, jde nám o politiku, jde nám o vliv, ale o náš vliv ve společnosti, ne o ty jednoduché stranické a další vlivy.“

Morální odsouzení moci, artikulované především Václavem Havlem a katolickým teologem Otou Mádrem, se s takovou definicí politiky ocitá v přímém rozporu. Politika představuje podle Mádra principiálně nemorální prostor, do něž by se tedy nemělo vůbec vstupovat. OF má podle něj pro svou činnost především „morální

legitimaci“ a té se může při nesprávném postupu snadno zpronevěřit, například retribučními kroky. Havel se slovu politika v souvislosti s OF úplně vyhýbá. Tato převažující koncepce, posléze vtělená do svolání OF, však není ani zdaleka sdílena všemi účastníky. Například Kocáb nepřímou požaduje vyhraněný politický charakter OF:

„...A co vlastně mělo být tím dialogem dosaženo? Pro nás to byla velice těžká věc, protože my jsme umělci a nejsme politici, neměli jsme po ruce ani konkrétní návrhy reformy a tak dále. To znamená, že bylo nutné, aby se ustavilo něco jako tohle, co by bylo schopno návrhy a požadavky formulovat a pak předávat Adamcovi.“ V takto definovaném modelu politiky je zakotven i diskusní střet o strategii Občanského fóra.

Strategie OF a její alternativy

Z textu jednání zřetelně vysvítá, že myšlenka dialogu jako hlavního bodu strategie byla zcela dominantní. Vítězná definice OF vzešla z ustavujícího jednání je zhruba známa, přestože byla později významně doplňována. Ustavující jednání nicméně přineslo hned několik námětů k alternativním postupům. Ačkoli nejde o ucelené koncepce, přesto se pokusíme načrtnout jejich podobu.

První alternativní strategii nastínil Václav Malý, navíc ji během jednání několikrát podpořily hlasy z publika. Jedná se o radikálně demokratickou vizi, ve které hraje ústřední roli plebiscit. Referendum by podle Malého mělo být vyhlášeno urychleně a pomocí prvků přímé demokracie by se nadále měly přijímat nejen zákony, ale také nová ústava. Proti politickým orgánům, které v té době v důsledku kaširovaného politického systému (pouhé fasády) nedisponovaly mandátem, postavil Malý přímou legitimaci moci lidem.

Druhou alternativu nastíněnou politicky zkušenějšími účastníky představuje zjednodušeně řečeno akcelerovaná přestavba. Míru radikality této reformy nelze z omezeného materiálu přesně určit. Proponenty tohoto ústavně i zákonně konformního řešení (pomocí dialogu) jsou především tehdejší členové KSČ a také bývalí straníci z řad „osmašedesátníků“. Jiří Svoboda například zdůrazňuje monopolní sílu současné moci a vyslovuje se pro vedení dialogu, který by měl být zahájen bez apriorních podmínek. S určitou mírou představivosti lze jeho postoj k politickému systému v Československu rekonstruovat následovně: politické uspořádání je v zásadě správné, jen se moci chopilo zločinné vedení. Systém je potřeba výrazně korigovat, nemusí však dojít ke změně režimu a vytváření mocenského tlaku z nepolitické sféry.

Poslední alternativu – co nejrychlejší cestu k pluralitnímu politickému uspořádání – lze spatřovat v požadavcích některých studentů, kteří apelovali na co nejrychlejší konání předčasných voleb. Tato alternativa zaznívá v požadavcích studentů DAMU, které přečetl Dan Větrovský. Budoucí svobodné volby jako jasný cíl sice nepřímou deklaruje i Havel, ale jde o cíl vzdálený. Již jsme se dotkli výroků Jana Rumla, který vyjádřil jisté rozpaky nad principem reprezentace, v jeho řeči též implicitně zaznívá požadavek na svobodné volby. Avšak ani jeden z těchto názorů není prezentován jako aktuální a zásadní. Když se vydáme do zákulisí – ustavující jednání se během dne připravovalo na schůzce v bytě Václava Havla – zjistíme, že ke střetu koncepcí co nejrychlejšího ustavení systému

politických stran s Havlovým pojetím dialogu došlo podle Karla Štindla už tam.¹⁷ Snad proto Štindl později v Činoherním klubu Havlovi, který poukázal na nepřipravenost alternativního politického programu a alternativního ústavního uspořádání, lakonicky opáčí, že některé skupiny již mají program připraven. Odkazuje na strategii přechodu k demokracii, kterou vypracovala Československá demokratická iniciativa, již Štindl zastupoval (vláda sestavená z představitelů občanských iniciativ a „osmašedesátníků“, volby v únoru 1990). Šilhán se svým důrazem na ustavení OF jako „demokratického živlu“ vyděluje ze skupiny prosazující „akcelеровanou přestavbu“ a míří k táboru pluralitních demokratů. Tyto tendence je ostatně možné dokumentovat již o několik měsíců dříve, v jednání Obrody a Československé demokratické iniciativy.

Věnujme však pozornost vítězné koncepci. Pokusíme se popsat základní obrysy, které v průběhu zakládajícího jednání získala. Další posuny politické koncepce OF historiografie a politologie dobře zmapovaly, tato obecně známá fakta ponechme stranou, zde se můžeme v detailu zaměřit na proces zrodu, zmapovat první okamžiky jejího vstupu do veřejného prostoru. Ve středu vítězné strategie OF stojí slovo „dialog“. Tento výraz je potřeba zasadit do dobového kontextu: dialog patřil k oblíbeným výrazům přestavby. Dobové zpravodajství ČST dialog akcentovalo a často i přímo inscenovalo (divácké ankety, spontánní besedy se stranickými funkcionáři atd.). Mediální obraz dialogu však vyzníval zcela nepřesvědčivě, viditelně inscenované rozhovory představitelů moci s veřejným publikem odkazovaly spíše k vyprázdněným jazykovým hrám normalizace. Otázky byly evidentně předpřipravené, a nebyly tak naplněny základní podmínky pro skutečný dialog, tedy vzájemné uznání obou stran a otevřenost. Pojem dialogu, podobně jako celá rodící se koncepce přestavby, nijak výrazně nevykračoval z přísných mediálních a společenských zvyklostí normalizační éry. Představoval jen další příspěvek k dlouhodobému vyprazdňování jazyka veřejné sféry.

Právě proto se při použití slova dialog většina mluvčích snaží distancovat od dosavadního zneužití a vyprázdnění. Václav Havel dialog vymezuje hned zpočátku poměrně široce, mělo by jít o „*veřejnou a svobodnou diskusi o budoucnosti této země*“. Dialog by se tedy měl týkat závažných témat a měl by se posunout, jak v úvodu deklaroval Vondra, od diskuse o událostech 17. listopadu k dlouhodobějším koncepčním tématům. Havel sám si klade otázku po potenciálních účastnících dialogu; odpověď není zcela jednoznačná – veřejnost bude zastoupena Občanským fórem, zastoupení vládnoucí moci je nejasné.

Předmětem diskuse se totiž v rámci jednání staly samotné podmínky dialogu, které, zejména v souvislosti s bodem požadujícím odstoupení nejzkompromitovanějších představitelů vlády a KSČ, vyvolaly bouřlivé reakce

17 HLUŠIČKOVÁ, Růžena – OTÁHAL, Milan (eds.): *Čas Demokratické iniciativy 1987–1990: Sborník Dokumentů*. Nadace Demokratické iniciativy pro kulturu a politiku 1993, České Budějovice.

jak zastánců, tak odpůrců této personální podmínky. Z několika úst zaznělo odmítnutí myšlenky dialogu jako takového, například Ondřej Trojan odmítl současné vedení těmito slovy:

„Já jsem jenom chtěl říct, že se domnívám, že v současný době pro žádnýho slušnýho člověka nemůže být partnerem k dialogu současná vláda, a domnívám se, že nejdůležitějším bodem tohoto prohlášení nebo tohoto fóra je bod, kde se v podstatě žádá odstoupení těch lidí, který tam byli jmenovaný, a myslím si, že to je první bod v současný situaci, o kteréj bysme měli usilovat.“

Díky rozsáhlé, i když nepřilíš konzistentní a spíše roztržité výměně názorů na toto téma vítězí představa o dialogu mezi OF a obměněnou sestavou představitelů vlády, tedy nominálního nejvyššího výkonného orgánu státu. Havel na několika místech zdůrazňuje prozatímnost první fáze dialogu OF s mocí. Po první sérii rozhovorů s mocí „o změnách právního řádu“, který by měl vést k odstranění největších překážek na cestě k právnímu státu, by podle něj měl být rozvinut na půdorysu OF dialog celospolečenský. Výraz „celospolečenský dialog“ zde zřetelně vystupuje jako zástupný pojem, Havel se vyhýbá termínu „politika“. Tato záměna představuje jeden z určujících prvků politického stylu představitelů OF.

„...Představovali jsme si, že by to byl na rozdíl od většiny normálních organizací útvar zcela otevřený. Prostě kde se sejde jakýkoliv množství lidí a prohlásí se za schůzi Občanského fóra, tak to bude schůze Občanského fóra, třeba v různých městech nebo podobně. A byla by to jakási otevřená organizace bez členstva, jakési veřejné společenství, které by nemělo žádný registrovaný členy a podobně. Bylo by to skutečně fórum, nikoliv organizace. Nicméně k tomu eventuálnímu jednání s vládou, jestli by k němu mělo dojít, musí mít přeci jenom centrální, prozatímní, improvizovanou reprezentaci.“

Havlovu neurčitou představu jakési přímé formy demokracie, které bude předcházet vyjednávání prozatímního výboru ustaveného na konci setkání aklamací, nelze pochopitelně rekonstruovat pouze na základě jeho vstupů do jednání OF. Přesto lze vymezit charakteristické prvky: patří k nim maximální inkluзивita, důraz na racionalitu diskuse, vyloučení partikulárních zájmů. V případě, že by budoucí shromáždění občanů nedošlo ke konsenzuálnímu výsledku, otevřel by se prostor pro aklamaci. Hlasovací právo by měl, podobně jako ve starém Řecku, každý účastník setkání OF. Havel však věnuje v době jednání mnohem podstatnější pozornost momentu zahájení dialogu:

„V tuto chvíli jde o to, abychom o tom mohli mluvit jiným způsobem než jenom v těch vyšetřovnách StB anebo v Rádiu Svobodná Evropa.“

Zásadní důraz se klade na otevření dialogu, jeho navázání:

„A my jsme uvažovali o tom, že by asi bylo dobré, kdyby se vytvořilo něco jako krizový štáb, jakési společenství vzniklé ad hoc, improvizované, prozatímní, pro tuto chvíli, který by se nabídl současné moci... zahájit s ní nějaká jednání a vůbec ten dialog nějak otevřít. Ta moc s těmi tradičními, klasickými, nezávislými iniciativami, jako je Charta 77 a podobně, jak víte, velkou chuť jednat nemá.“ Havel, podobně jako dále Battěk, vychází z vlastní zkušenosti, kdy na pokusy disidentských skupin v čele s Chartou 77 navázat s mocí alespoň minimální dialog nepřicházela kromě represí žádná odpověď. Jiří Křížan hovoří přímo o pohrdání moci. Obava, že by toto mlčení a ignorance ze strany vlády a KSČ pokračovaly,

čovaly, představuje snad nejsilnější motiv při formulaci a redakci prohlášení OF. Někteří zastánci alternativních strategií, například Karel Štindl, sdílejí tuto obavu, podloženou dlouholetou zkušeností, a zasazují se o to, aby byly případné překážky v navázání rozhovorů s vládou včas odstraněny.

Konkrétnější programové požadavky jsou odsunuty z textu prohlášení právě s odkazem na to, že by mohly fungovat jako překážka. Navíc podle Havla panuje o strukturálních změnách vedoucích ke změně režimu mezi lidmi na jednání shoda: „...*Víme, co se má zlepšit, který zákony jsou špatný, a tak dále.*“ Je otázkou, zda jde jen o manévr vedoucí jednání ke konkrétnímu výsledku, nebo také o součást konsenzuální strategie OF.

Občanské fórum a média

V rámci zakládajícího setkání OF byla účastníky reflektována a diskutována též role médií, konkrétně oficiální ČST a rozhlasu. V rámci spíše fragmentárních poznámek pronesených na adresu médií se pozvolna konstituoval model vztahu k veřejným sdělovacím prostředkům. Již zakládající jednání tak definovalo některé principy, které byly pro následnou mediální prezentaci OF určující. Vymezení vztahu k veřejným sdělovacím prostředkům většina účastníků setkání přímo nereflektovala, vědomé konstruování mediálního obrazu OF nebylo na pořadu dne. Vstup nového politického subjektu do veřejného prostoru nebyl reflektován z pragmatické perspektivy „public relations“. Autorita OF měla vycházet spíše z přirozeného charizmatu (ztělesněného především v osobě Václava Havla). V Činoherním klubu ostatně zdaleka nevládl konsenzus ohledně toho, zda televize a rádio vůbec představují veřejný prostor, kam by OF mělo pronikat. Účastníci opakovaně označovali za určující veřejný prostor ulici – ke zlomu konečně došlo 17. 11. právě na Národní třídě. Na význam médií příznačně upozornili především lidé s praktickou politickou zkušeností, bývalí či reformně smýšlející členové KSČ (Věněk Šilhán a Jan Obdržálek). Explicitní požadavek otevření cesty do veřejných sdělovacích prostředků vnesl do prohlášení OF právě Šilhán, Obdržálek se posléze podívoval nad obecně sdílenou nedůvěrou k médiím, což mu vyneslo nesouhlasné reakce publika. Ostatní účastníci téma sdělovacích prostředků často symptomaticky redukovali na požadavek legalizace *Lidových novin*.

Zpravodajství ČST bylo vnímáno jako jeden z nejvýraznějších nástrojů oficiální moci, vedení televize zakonzervovalo étos normalizace. Vznikající OF se tak od ideologicky zatížené televizní reality programově distancovalo jako od umělého a lživého světa. V podtextu setkání zaznívala jasně reflektovaná polarita mezi prostorem divadla a prostorem médií („...*my tady sedíme, a rádio vysílá dál nehorázný věci,*“ glosuje Hřebejk). Televize představovala jiný, nepřátelský svět (Jiří Křížan v tomto smyslu upozorňuje přítomné na paralelně probíhající mimořádné vysílání ČST). Minimum účastníků situovalo očekávaný dialog s mocí do mediálního prostoru, převládla představa dialogu jako „*přirozeného a žitého společenství*“ v divadlech a případně vyjednávání s mocí v politických kuloárech či – nebude-li vůle – na ulicích a náměstích. Divadlo nepředstavovalo pouze klíčový prostor dialogu, ale patřilo též k oblíbeným metaforám, které emblematicky politickou situaci: „*Všechna*

*divadla stávkují, pouze ÚV KSČ hraje.*¹⁸ Herci, kteří odložili své herectví (mlčící Josef Kemr výrazně utvářel scénografii jednání), se stali symbolickým výrazem autentičnosti tohoto společenství. Požadavek na veřejný, ve smyslu mediálně moderovaný, dialog sice vedle Šilhána zazněl i z úst studentů DAMU (prohlášení čtené Danem Větrovským), ostatní však k těmto požadavkům byli velmi skeptičtí („*Dostat prostor ve sdělovacích prostředcích, zažádat o něj, je nutný. Každopádně se mu určitě nevyhoví, to je jistota,*“ shrnuje Václav Marhoul). Jasná shoda panovala v tom, že prohlášení OF se musí dostat k lidem. Před mediální prezentací však většina účastníků preferovala kolportážní šíření za pomoci studentů a dalších dobrovolníků. Televize představovala principiálně nedůvěryhodný prostor, s nímž se alternativní mocenské centrum nechtělo symbolicky „zašpinit“, vstup do televizní reality mohl ohrozit jeho legitimitu, jež pramenila z ulice. Veřejnost ostatně své postoje k ČST jasně vyjádřila v řadě hesel a bonmotů typu: „*Televize lže, jak když Rudé právo tiskne.*“¹⁹

Mezi zakládajícím setkáním a prvními mediálními reprezentacemi OF tak existovala zřetelná kontinuita, založená na distanci od veřejných sdělovacích prostředků. Televize sice přenášela záběry z demonstrací, ale k první sebeprezentaci OF došlo až při televizním vystoupení Václava Havla 25. 11., které bylo v mnoha ohledech příznačné. Havlův neskrývaně nejistý a překvapivě nestrukturovaný projev stál v ostré konfrontaci se strojeným jazykem televizního zpravodajství. Legitimita jeho promluvy k občanům se rodila mimo jiné z deklarované distance od televize: „*Děkuji vám, děkuji vám, teda televizi, za to, že mě sem pozvala, a vám, že jste mě vyslechli.*“ (Zprávy ČST 25. 11.). Havel si držel odstup od dobových mediálních reprezentací politika (nedíval se do kamery, zakoktával se, hovořil až příliš rychle a hovorovou češtinou, neměl projev připravený).²⁰ Tento obraz „opozičního vůdce“, v jehož intencích Havel zapůsobil již na účastníky zakládajícího jednání („*Nemluví moc plynule, často klopi oči – to má být ten superbebezpečný opozičník?*“),²¹ implikoval řadu pozitivně vnímaných hodnot (upřímnost, spontaneita, přirozenost aj.). Hlavní ikona OF tak ex negativo připomínala i záporné hodnoty, které konstituovaly obraz rozkládající se moci KSČ (umělost, vyprázdněnost, lež aj.). Tato distance od televizní reality plnila specifickou funkci při konstruování mediálních obrazů opozice až do Havlova novoročního prezidentského projevu, v jehož rámci došlo k přijetí standardních podmínek televizní reprezentace. Mediální prostor byl tímto vstupem legitimizován jako plnohodnotná součást nové společnosti.

18 HOŘEC, Jaromír – HANOUSEK, Ivan (eds.): *Občanské fóry /Pražský podzim 1989/*. Odeon 1990. Praha, s. 12, 49.

19 Tamtéž, s. 47.

20 Obdobně Havel tematizoval „přítomnost“ televize i v rámci svého vystoupení v Národním divadle 25. 11. Děkoval televizi, „*pokud tedy ještě vysílá*“, a sarkasticky komentoval její probíhající transformaci: „*Ted' ty sdělovací prostředky najednou tak perfektně fungují, já často nevím to, co oni už vědět.*“

21 HORÁČEK, Michal: *Jak pukaly ledy*. Ex libris 1990, Praha, s. 56.

Ustavení OF proběhlo mimo pozornost tehdejších českých oficiálních médií, což pochopitelně výrazně umenšilo jeho pozdější společenský obraz. Již jsme se zmínili o některých zdrojích tohoto obrazu, tedy především o Horáckově deníku, sestřihu tehdy neoficiálního mediálního kanálu – Originálního videožurnálu – a nakonec i o veřejnosti poměrně známých historiografických a dokumentárních dílech. Mimo naši pozornost však zatím stál zřejmě nejvydatnější zdroj veřejného obrazu jednání v Činoherním klubu – fotografie. Ikonizující úloha fotografií pořízených Jaroslavem Kořánem je námět, který stojí za zamyšlení zejména ve srovnání s podstatně „osvětlenějšími“ momenty pozdější dynamiky revoluce. Z dostupných záznamů jednání delegací OF s představiteli moci, které nahrával Havlův tehdejší osobní tajemník Vladimír Hanzel, vyplývá, že došlo do určité míry k přesituování zakládajících událostí. V publicistickém diskurzu přicházejí osoby jako Václav Havel či Václav Klaus na scénu právě prostřednictvím těchto rozhovorů. Přes tuto dynamiku, způsobenou zčásti jejich ověřitelností, hrály i zde velkou roli fotografie. Proto je k souboru přidán i snímek ikonizující právě tyto rozhovory coby námět k dalšímu výzkumu dynamiky mediálních reprezentací.

Závěrem shrňme základní otázky, ke kterým můžeme s pomocí materiálu obsaženého v této knize podle našeho názoru hledat odpovědi. Začneme-li od konce, posledním zmíněným námětem je mediální reprezentace ustavení OF, substituce nedostupných pramenů. To nás vede k počátku této úvahy a klíčové otázce: Může tento doposavad v úplnosti nedostupný pramen pozměnit historiografickou či publicistickou interpretaci počátků „sametové revoluce“? Dotýkáme se zde rozhraní dynamiky médií a dynamiky historiografického výzkumu. Pro novou konceptualizaci ustavení OF bude třeba především hledat odpověď na lapidární otázku po hybné síle samotného jednání. Je třeba se znovu zaměřit na míru, do jaké se v Činoherním klubu „něco stalo“ a do jaké se jedná pouze o nepřiliš významnou zastávku v kontinuálním proudu revoluční dynamiky. Je zřejmé, že autoři této studie se kloní k tomu, přikládat způsobu ustavení OF velkou váhu. Jako dostatečný impulz nám připadá fakt, že každý, jakkoli formální ustavující moment, je, jak už jsme opakovaně deklarovali, zdrojem tvaru i legitimacy pro strukturu, která je ustavena. Navíc tak na organizace pohlíží, třeba i na základě uzance, výzkum organizací, politických stran a podobně. Věříme proto, že dočasné zúžení interpretační základny založení OF bude vydáním tohoto souboru napraveno.

VOJTĚCH RIPKA, KAMIL ČINÁTL

PŘEPIS MAGNETOFONOVÉHO ZÁZNAMU JEDNÁNÍ O VZNIKU OBČANSKÉHO FÓRA

**ČINOHERNÍ KLUB, PRAHA
19. LISTOPADU 1989**

Magnetofonový pásek s originálním záznamem jednání o vzniku OF.

ALEXANDR VONDRA: Dobrý večer, já tady zatím stojím jako takovej kůl v plotě,¹ ale brzy to napravím. Vidím tu spoustu přátel, ale stejně bych se rád představil. Jmenuji se Saša Vondra, dělám mluvčího Charty 77² a zatím tu jsem jako kůl v plotě a zkusím s tím něco udělat. Proč jsme se tady sešli, zčásti asi všichni víte, zčásti se to pokusíme společně během několika minut vysvětlit. Ale nejdříve jsem se chtěl zeptat na jednu věc. Já jsem v životě na takovémhle jevišti nemluvil, herec nejsem, je mi rozumět, mám mluvit hlasitěji?

SHLUK HLASŮ: Perfektně.

RUDOLF BATTĚK: Zesil to, zesil to trošku, Sašo!

MUŽSKÝ HLAS: Jsou tu i starci.

VONDRA: Já to ještě zkusím, mám hroznou trému, doufám, že nebudu koktat. Ale situace je velmi dramatická, a abychom se nějak uklidnili, chtěl bych nejdříve pozvat na pódium... jestli je tady Jiří Dědeček, aby nám zahrál nějakou písničku. Slyšel jsem, že složil písničku právě k posledním událostem v pátek 17. listopadu. Čili tímto ho zvu na pódium, je-li tady. Je tu Jiří Dědeček? Není.

MUŽSKÝ HLAS: Je tu Vladimír Merta.

VONDRA: Je tu teda Vláda Merta?

MUŽSKÝ HLAS: Je.

VONDRA: Tak jestli by mohl přijít Vláda Merta a něco nám zazpívat, abysme se...

MUŽSKÝ HLAS: Už jde.

VLADIMÍR MERTA: Mám zazpívat? Já se necítím povolán k tomu, abych vás obveseloval zpěvem, ale protože netuším, o co jde, napadla mě taková lidová. Tu bysme se mohli naučit. Když se... (zpívá). Ne, to je jinak.

Kdo nám co zakáže,

za naše penáze.

Ani král, ani kněz...

1 Jde o parafrázi známého citátu generálního tajemníka ÚV KSČ Miloše Jakeše, proneseného 17. 7. 1989 v Červeném Hrádku u Plzně. Srov. <http://filmovezvuky.fdb.cz/komunisticke-hity/>.

2 K Chartě 77 srov. například PREČAN, Vilém (ed.): *Charta 77, 1977–1989. Od morální k demokratické revoluci. Dokumentace*. Čs. středisko nezávislé literatury – Archa. Scheinfeld – Bratislava 1990; CÍSAŘOVSKÁ, Blanka – DRÁPALA, Milan – PREČAN, Vilém – VANČURA, Jiří: *Charta 77 očima současníků. Po dvaceti letech*. ÚSD AV ČR – Doplněk. Praha – Brno 1997.

ani kňaz, ani král,
ani sám generál. (zpívá)
Tak je to jasné, teď všichni. Tři, čtyři.

OBECEŇSTVO: Kdo nám co zakáže,
za naše peníze.
Ani kňaz, ani král,
ani sám generál. (sborem, potlesk)

VONDRA: Já se teď pokusím nějak zaplnit prostor okolo sebe. Mám to tu napsaný, těch židlí je tu hrozně málo a těch lidí, který tady mám poznamenaný a který bych sem rád pozval, je asi daleko víc, budou se sem muset nějak vtěsnat. Pokud nastane to, že tu někdo z účastníků nebude, musíte mi pak připomenout, že bych na něj měl – já nevím za půl hodiny, až se dostaví – znovu upozornit, pokud na to zapomenou, protože nemám žádný zkušenosti. Ale nejdřív jsem chtěl pozvat někoho ze studentů, protože vlastně díky nim, myslím z velké části, jsme se tu dneska vůbec sešli. Je tady třeba Martin Mejstřík?

ŽENSKÝ HLAS: Ne, ten je na Větrníku.

VONDRA: Ten je zatím na Větrníku, tak mi to prosím vás připomeňte. Oni sem asi průběžně budou studenti z Větrníku a z Repre přijíždět.³ Tak kdyby se dostavil Martin Mejstřík, tak ať jde rovnou na pódium. Jinak další, díky nimž tu asi sedíme, jsou herci. Prosím vás, je tu někde třeba Petr Čepek? (potlesk) Teď bych chtěl pozvat někoho z mladších lidí. Je tu Jana Petrová z Nezávislého mírového sdružení?⁴ (potlesk) Teď bych rád pozval Vaška Havla. (potlesk) Dneska odpoledne zasedal Klub nezávislé inteligence.⁵ Dostavil se Petr Kučera. Mohl by přijít na pódium? (potlesk) Dále bych prosil Josku Skalníka, který sem přijde za Artforum.⁶ (potlesk) A za Otevřený

3 Zhruba ve stejnou dobu – v 18. hod. – se konala jednání studentů v Obecním domě a na koleji Hvězda, kde vznikl Pražský koordinační stávkový výbor studentů vysokých škol. OTÁHAL, Milan: *Studenti a komunistická moc v českých zemích 1968–1989*. Dokořán. Praha 2003, s. 136. Srov. vzpomínku Martina Mejstříka a Pavla Žáčka, in: OTÁHAL, Milan – VANĚK, Miroslav: *Sto studentských revolucí. Studenti v období pádu komunismu – životopisná vyprávění*. Nakladatelství Lidové noviny. Praha 1999, s. 574–575, 854.

4 K Nezávislému mírovému sdružení srov. BLÁŽEK, Petr: Dejte šanci míru! Pacifismus a neformální mírové aktivity mládeže v Československu. In: VANĚK, Miroslav a kol.: *Ostrůvky svobody. Kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu*. ÚSD AV ČR – Votobia. Praha 2002, s. 63–105.

5 K jeho činnosti srov. OTÁHAL, Milan: *Podíl tvůrčí inteligence na pádu komunismu. Kruh nezávislé inteligence*. Doplněk. Brno 1999; konkrétně k událostem 18.–19. 11. 1989 viz s. 138–139.

6 Srov. TOMEK, Oldřich: Akce JAZZ. In: *Securitas Imperii*, 2003, č. 10, s. 275; SRP, Karel: *Výjimečné stavy. Povolání Jazzové sekce*. Pragma. Praha 1994, s. 179.

dialog a samozřejmě za spoustu práce, kterou právě teď Joska dělá. Dál bych prosil, je tu Jan Škoda⁷ ze [Československé] strany socialistické, její tajemník, který tu byl s vámi? Její ústřední tajemník. Mohl byste? (potlesk) Dnešní večer jsme učinili pokus pozvat i někoho z Československé strany lidové. Situace se trochu zkomplikovala, protože to měl zařídit Václav Benda a jeho byt je dneska celý den obklíčen policií.⁸ Je tu někdo z Československé strany lidové?

JAN SVOBODA: Zde. (potlesk)

VONDRA: Takže přichází mluvčí obrodného proudu, doktor Jan Svoboda.⁹ (potlesk) Dále bych chtěl pozvat za Helsinský výbor na jeviště doktora docenta Radima Palouše. (potlesk) A hrozně rád tady přivítám i Jana Rumla jako redaktora *Lidových novin* a *Sportu*. (potlesk) Jan Ruml tu ještě není. Jan Ruml přijde až v půl devátý. Dál mezi námi přivítám Věňka Šilhána jakožto představitele Obrody, klubu za socialistickou přestavbu.¹⁰ (potlesk) Dál bych chtěl pozvat na pódium Jiřího Svobodu jako představitele Svazu československých dramatických umělců. Je tady?

ŽENSKÝ HLAS: Jo, už jde. (potlesk)

ŽENSKÝ HLAS: Českých.

VONDRA: Českých, tady je „čs.“ Dál tady mezi námi hrozně rád uvítám, protože je tady zatím hrozně málo žen, svoji kolegyni, mluvčí Charty 77 Danu Němcovou. (bouřlivý potlesk) Demokratická iniciativa nebo Československá demokratická iniciativa¹¹ ustavila v pondělí první politickou stranu.¹² Její předseda Emanuel Mandler

7 Srov. vzpomínku Jana Škody, in: HVÍŽDALA, Karel: *Výslech revolucionářů z roku '89*. Primus. Praha 2000, s. 116–117.

8 Srov. popis události z pera Martina a Marka Bendových in: *Studenti psali revoluci*. Univerzum. Praha 1990, s. 33–35; dále též OTÁHAL, Milan – VANĚK, Miroslav: *Sto studentských revolucí*, s. 220; *Deset pražských dnů. (17.–27. listopad 1989)*. Dokumentace. Academia. Praha 1990, s. 565. V rámci tzv. preventivně bezpečnostního opatření „před bytem V. Bendy, kde se měla uskutečnit schůzka tzv. Nezávislého studentského sdružení“ bylo příslušníky S-StB Praha perlustrováno 19 osob a 9 z nich předvedeno na místní oddělení k podání vysvětlení. BENDA, Patrik – ŽÁČEK, Pavel (eds.): Denní situační zprávy StB z listopadu a prosince 1989. In: *Securitas Imperii*, 2000, č. 6/II, s. 397–398.

9 Srov. OTÁHAL, Milan: Obrodný proud v Československé straně lidové. In: PERNES, Jiří (ed.): *Po stopách nedávné historie. Sborník k 75. narozeninám doc. Karla Kaplana*. ÚSD AV ČR. Praha 2003, s. 267–279.

10 K její činnosti srov. KOKOŠKOVÁ, Zdeňka – KOKOŠKA, Stanislav (eds.): *Obroda. Klub za socialistickou přestavbu. Dokumenty*. ÚSD AV ČR – Maxdorf. Praha 1996.

11 K její činnosti srov. HLUŠIČKOVÁ, Růžena – OTÁHAL, Milan (eds.): *Čas Demokratické iniciativy, 1987–1990. Sborník dokumentů*. Nadace Demokratické iniciativy pro kulturu a politiku. Praha 1993.

12 Srov. tamtéž, s. 199–203; ŽÁČEK, Pavel: *V čele ŠtB. Pád režimu v záznamech důstojníka tajnej policie*. ÚPN. Bratislava 2006, s. 49.

byl dneska ráno zadržen policií.¹³ Přivítat ho tu proto nemůžeme, ale dostavil se Karel Štindl také z vedení Československé demokratické iniciativy. (potlesk) A dál bych prosil, aby na pódium přišel Jirka Křížan. (potlesk) Nemusím představovat, Jirku Křížana asi znáte, ale dneska je tu za *Několik vět*.¹⁴ (potlesk) A zároveň jsem dostal informaci, že se dostavil páter Zvěřina, tak bych ho prosil, jestli by nebyl tak... (bouřlivý potlesk) Skoro se sem nevejde. To má přijít ještě deset lidí. Takže bych mezi náma přivítal představitele Komunistické strany Československa, docenta Obdržálka, který tu mezi námi, doufám, je.

JAN OBDRŽÁLEK: Jsem členem Komunistické strany Československa, ale jsem tu za sebe, nejsem tu za komunistickou stranu.

VONDRA: Chci se zeptat, je tu někdo ze Svazu spisovatelů?

ELIŠKA HORELOVÁ: Já. Ale já jsem tu za sebe, nikoli za svaz. Nikdo mě nikam nedelegoval.

VONDRA: Mohl bych vás pozvat nahoru na pódium?

HORELOVÁ: Jmenuji se Eliška Horelová. (potlesk) Členem Svazu spisovatelů je tady taky Pepík Velek. Přitom je to ekolog. (potlesk)

VONDRA: Tak já bych vás rád pozval oba.

HORELOVÁ: No, ale máte málo místa, tak...

VONDRA: Prostě se budou muset nějak poskládat, stát. Já tady mezi náma vidím Rudolfa Battěka, tak ho prosím, aby přišel na pódium jako jeden z členů koordinačního výboru Hnutí za občanskou svobodu.¹⁵ (potlesk) My jsme se dneska v tom hektickém běhání po Praze pokusili sehnat i někoho ze synodu Československé církve evangelické, ale nemám tušení, je-li tu někdo.

13 Srov. MANDLER, Emanuel: *Škodolibé úsměvy svobody z let 1955 až 1992*. Nákladem vlastním. Praha 2005, s. 148–149; dále pak jeho vzpomínky, in: *Deset pražských dnů*, s. 617 a VANĚK, Miroslav – URBÁŠEK, Pavel (eds.): *Vítězové? Poražení? Životopisná interview. I. Disent v období tzv. normalizace*. Prostor. Praha 2005, s. 484–485; k tomu také Karel Štindl, in: HLUŠIČKOVÁ, Růžena – OTÁHAL, Milan (eds.): *Čas Demokratické iniciativy*, s. 266–267.

14 K *Několika větám* srov. např. PLACÁK, Petr: Znamí umělci podpořili požadavky opozice; Týž: Jak se v létě 1989 sel vítr. Rozhovor s jedním z organizátorů *Několika vět* Janem Rejškem. In: *Lidové noviny*, 22. 6. 1999, s. 4; KRUMML, Milan: S peticí *Několik vět* si Husákův komunistický režim nevěděl rady. In: *MF Dnes*, 30. 6. 1999, s. 4; ZÍDEK, Petr: Námět, scénář a režie: Václav Havel. In: *Lidové noviny*, 27. 6. 2009 (*Orientace*), s. 19–20.

15 K její činnosti srov. HLUŠIČKOVÁ, Růžena – CÍSAŘOVSKÁ, Blanka: *Hnutí za občanskou svobodu 1988–1989. Sborník dokumentů*. ÚSD AV ČR – Maxdorf. Praha 1994.

ŽENSKÝ HLAS: Dus tady sedí.

MUŽSKÝ HLAS: Tady přítel Dus.

VONDRA: Takže mohu vás prosit na pódium?

JAN DUS: Málo místa.

MUŽSKÝ HLAS: Seš mladej, seš mladej.

VONDRA: Nevadí. Jan Dus. (potlesk) Nedávno se ustavila skupina Most, která si klade za cíl zahájit dialog mezi mocí a všemi občany nebo mezi námi.¹⁶ Je tu Michael Kocáb? (potlesk) Já jsem sem chtěl pozvat studenty, ale Martin Mejstřík tu zatím není a na pódiu není nikdo ze studentů, tak to zakončíme tím, že sem budeme zvát studenty. Prosil bych Tomáše Trapla z Hudební akademie. (potlesk)

TOMÁŠ TRAPL: Tady.

VONDRA: Dále bych prosil Ondřeje Trojana z Filmové akademie [múzických umění]. (potlesk) A konečně Dana Větrovského z Divadelní akademie [múzických umění]. (potlesk) Studenti pravděpodobně ještě teď zasedají na Větrníku, mají zasedat i v Repre, takže v průběhu našeho diskutování a zasedání se sem budou dostavovat. Takže bych prosil, abyste mi to nějakým způsobem dali na vědomí. Prostě mám šílenou trému a nevím, co se okolo mě děje. A ještě bych nakonec mezi námi chtěl přivítat Vaška Malého¹⁷ jako katolického... (potlesk) A já nevím, myslím, že už tu je aspoň část lidí, která by tu měla být, a měl bych to teď nějak zahájit. Jak vůbec se tohle naše shromáždění uskutečnilo? Ty dny jsou nesmírně dramatické. My jsme se dneska v poledne sešli u Václava Havla a rozhodli jsme se, že se pokusíme, když už se teda včera lidé z divadel rozhodli divadla otevřít k nějakému společenskému dialogu,¹⁸ ten dialog v jednom konkrétním divadle a v jeden konkrétní den začít.¹⁹ A to je právě dnes Činoherní divadlo, ve kterém sedíme. Zároveň by to neměl být jenom dialog, ve kterém každý bude říkat

16 Srov. HORÁČEK, Michal: *Jak pukaly ledy*. Exlibris. Praha 1990, s. 10–49.

17 Srov. vzpomínku Václava Malého, in: *Deset pražských dnů*, s. 604–606.

18 K událostem na divadelní scéně srov. Koncert, který jen začal. In: *Svobodné slovo*, č. 273, 20. 11. 1989, s. 1, 3; MACHALICKÁ, Jana: V revoluci se demokracie moc nehodí. In: *Lidové noviny*, 16. 11. 2004 (*Revoluce*), s. VI.

19 K přípravám úvodního prohlášení Občanského fóra srov. SUK, Jiří: *Vznik Občanského fóra a proměny jeho struktury*. (19. listopad – 10. prosinec). In: *Soudobé dějiny*, 1995, č. 1, s. 20–21; BUREŠ, Jan: *Občanské fórum*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. Plzeň 2007, s. 43–44; PACNER, Karel: *Osudové okamžiky Československa*. Themis. Praha 1997, s. 526–527; dále pak vzpomínka Daniela Kroupy a Alexandra Vondry, in: VANĚK, Miroslav – URBÁŠEK, Pavel (eds.): *Vítězové? Porážení?* I. díl, s. 307, 1100–1101.

své dojmy třeba z pátku, jak to včera bylo.²⁰ Musíme jít dál. A proto bych chtěl vyzvat Vaška Havla, aby přečetl, je-li tu, návrh, nebo může nejdřív uvést to, na čem jsme se dohodli, na určité koncepci, pak nějaký návrh a já se to pokusím řídit dál, až se trochu uklidním. (potlesk)

HAVEL: Rozhodně tomu není tak, že neklidný člověk předal slovo klidnému. Já jsem taky zhruba dvacet let nevystupoval před takovým fórem, naposled vlastně v Lipnici, ale tam jsem řekl jenom dvě věty²¹ a... (smích) My jsme mluvili o tom, že dneska je situace velice vypjatá, dramatická, na všech stranách se volá po dialogu a přitom není zcela jasný, kdo s kým má ten dialog vést. A samozřejmě to, o čem usilujeme, je dialog celospolečenský. To znamená veřejná a svobodná diskuse o budoucnosti této země. K tomu je ale třeba vytvořit jakési předpoklady, jakési podmínky. A my jsme uvažovali o tom, že by asi bylo dobré, kdyby se vytvořilo něco jako krizový štáb, jakési společenství vzniklé ad hoc, improvizované, prozatímní, pro tuto chvíli, který by se nabídl současné moci... zahájil s ní nějaká jednání a vůbec ten dialog nějak otevřít. Ta moc s těmi tradičními, klasickými, nezávislými iniciativami, jako je Charta 77 a podobně, jak víte, velkou chuť jednat nemá. Pravda, sice k nim už v poslední době vysílá jakási tykadýlka, ale to je málo. Navíc ty nezávislé iniciativy reprezentují samy sebe, své členstvo nebo své sympatizanty, ale nemohou o sobě pyšně tvrdit, že reprezentují celou společnost. A události posledních dnů ukázaly, jakou roli hraje studentstvo, jakou roli hraje divadelní obec a podobně. Zdálo se nám, že by tedy bylo dobré ustavit jakési těleso nebo tělísko, které by shrnovalo všechny tyto různé iniciativy – to znamená ty zákonné, nezákonné, nezávislé, závislé a napůl závislé dohromady – a které by se nabídlo, že bude jakýmsi operativním partnerem té moci při jednání. Sepsali jsme narychlo návrh a domnívám se, že by bylo dobré, kdyby ten návrh přečetl někdo, kdo umí lépe číst, a abysme o tom návrhu nejprve jednali, zda to považujete za smysluplné, co navrhujete zredigovat, jaké k tomu máte konkretizační připomínky a podobně. A potom, až bysme tento bod uzavřeli a buď se na tom dohodli, nebo nedohodli, nebo to nějakým způsobem zpřesnili, že by eventuálně mohly být další proslovy, informace, protože během dnešního dne vzniklo tolik různých svolání a stalo se tolik věcí, a kdyby měl každý říkat jenom to, co zažil, u čeho byl nebo co sepsal a co vydal, tak by to trvalo do jedné hodiny v noci a k ničemu by se nedospělo. Proto bych navrhoval nejprve jakousi pracovní část, pohovořit o tomto projektu, o němž jsem se zmínil, a až se na tom shodneme nebo ho eventuálně zavrhneme, teprve otevřít prostor k volné debatě, kde bychom si říkali různé informace nebo četli různá svolání, o kterých třeba nevíme nebo který během dnešního večera vznikají a který sem bude někdo přinášet a podobně. Já už mám ze samé nervozity vyschlo v krku, a proto bych poprosil Vaška Malého, který má jako kněz zkušenost s mluvením na veřejnosti, jestli by to nepřčetl.

20 Studentská demonstrace pochopitelně proběhla v pozdních odpoledních a večerních hodinách pátku 17. 11. 1989, tj. předevčírem.

21 Na festivalu v Lipnici 1988 přizval hudební kritik Jan Rejžek na pódium také Václava Havla, který veřejně vystoupil poprvé po dlouhých osmnácti letech. Srov. PAVELKA, Zdenko: Z Folkové Lipnice. In: *Rudé právo*, 5. 9. 1988.

VÁCLAV MALÝ: Jenom, já nepatřím mezi ty kněze, kteří něco zakazují, jak zpíval Vladimír Merta, jo? (smích) „Na improvizovaném setkání v hledišti pražského Činoherního klubu dne 19. 11. 1989 ve 20 hodin bylo ustaveno Občanské fórum jako prozatímní reprezentace té části československé veřejnosti, která je stále kritičtější k politice současného československého vedení a která byla v těchto dnech hluboce ořesena brutálním masakrem pokojně manifestujících studentů. Práce tohoto fóra se účastní Charta 77, Československý helsinský výbor, Kruh nezávislé inteligence, Hnutí za občanskou svobodu, Artforum, Obroda, Nezávislé studentské hnutí, Československá demokratická iniciativa, Nezávislé mírové sdružení, Most, Otevřený dialog, Československé centrum PEN klubu a četní příslušníci Československé strany socialistické, Československé strany lidové, církvi, tvůrčích svazů i mnozí bývalí a současní členové Komunistické strany Československa.

Občanské fórum se cítí být způsobilé okamžitě jednat se stranickým a státním vedením o kritické situaci v naší zemi, vyjadřovat aktuální požadavky veřejnosti a jednat o jejich řešení. Takového jednání, které by mělo být začátkem celospolečenské diskuse o budoucnosti Československa, podmiňuje Občanské fórum splněním těchto naléhavých a širokou veřejností stále otevřeněji formulovaných požadavků:

Za prvé: aby ihned odstoupili ze všech svých stranických a státních funkcí ti členové předsednictva Ústředního výboru Komunistické strany Československa, kteří jsou bezprostředně spojeni s přípravou intervence pěti států Varšavské smlouvy z roku 1968 a kteří jsou odpovědní za mnohaletou devastaci všech oblastí společenského života u nás. (potlesk) Jde jmenovitě o Gustáva Husáka,²² Miloše Jakeše,²³ Jana Fojtíka,²⁴ Miloslava Zavadila,²⁵ Karla Hoffmanna²⁶ a Aloise Indru.²⁷ Zhoubná politika těchto lidí, kteří po léta odmítali jakýkoli demokratický dialog se společností, zcela zákonitě vyústila do hrůzných událostí posledních dnů.

Za druhé: aby ihned odstoupil první tajemník Městského výboru Komunistické strany Československa v Praze (bouřlivý potlesk) Miroslav Štěpán²⁸ a ministr vnitra a životního prostředí Československé socialistické republiky František Kíncl,²⁹

22 Gustáv Husák byl prezidentem ČSSR (do 10. 12. 1989) a členem předsednictva ÚV KSČ (do 24. 11. 1989).

23 Miloš Jakeš byl od 18. 11. 1987 generálním tajemníkem ÚV KSČ (do 24. 11. 1989), 7. 12. 1989 vyloučen z KSČ.

24 Jan Fojtík byl od 9. 4. 1988 členem předsednictva (do 26. 11. 1989), tajemníkem ÚV KSČ a předsedou ideologické a školské komise ÚV KSČ (do 26. 11. 1989) a poslancem FS ČSSR.

25 Miloslav Zavadil byl od března 1987 členem předsednictva ÚV KSČ (do 24. 11. 1989), předsedou komise ÚV KSČ pro sociální politiku a předseda ÚV ÚRO (do 26. 11. 1989).

26 Karel Hoffmann byl členem předsednictva ÚV KSČ (do 24. 11. 1989) a poslancem FS ČSSR.

27 Alois Indra byl členem předsednictva (do 24. 11. 1989), tajemníkem ÚV KSČ a předsedou FS ČSSR (do 29. 11. 1989).

28 Miroslav Štěpán byl od 11. 10. 1988 členem předsednictva ÚV KSČ (do 26. 11. 1989), vedoucím tajemníkem MV KSČ (do 25. 11. 1989), 7. 12. 1989 byl vyloučen z KSČ.

29 Genpor. Ing. František Kíncl byl federálním ministrem vnitra od 13. 10. 1988 do 3. 12. 1989.

kteří jsou odpovědní za všechny zásahy, které policie v posledních měsících provedla proti pokojně manifestujícím občanům. (bouřlivý potlesk)

Za třetí: aby byla ustavena komise, která konkrétně vyšetří poslední z těchto zásahů, zjistí jeho viníky a navrhne jejich potrestání. V této komisi musí být zástupci tohoto Občanského fóra. (potlesk)

Za čtvrté: aby byli okamžitě propuštěni všichni vězňové svědomí a obvinění amnestováni. Jenom tak na okraj, v současné době Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných³⁰ eviduje asi třicet politických vězňů. Nebudou-li tyto požadavky neodkladně splněny a neotevře-li se tím cesta k věcnému jednání mezi vládou a Občanským fórem, postaví se Občanské fórum celou svojí autoritou za myšlenku generální stávky, k níž vyzvali pražští vysokoškoláci. Občanské fórum se domnívá, že jeho vznik a práce odpovídá vůli čtyřiceti tisíců dosavadních signatářů petice Několik vět, a je otevřeno všem složkám a silám československé společnosti, kterým záleží na tom, aby i naše země začala pokojným způsobem hledat cesty k demokratičtějšímu společenskému uspořádání a tím i hospodárnějšímu uspořádání a hospodářské prosperitě. “To je tedy návrh Občanského fóra. (bouřlivý potlesk)

VONDRA: Přicházejí další lidé. Já bych chtěl mezi námi přivítat i profesora Jiřího Hájka. (bouřlivý potlesk) Dál tady musím určitě přivítat Martu Kubišovou,³¹ která sedí tady v rohu. (potlesk) A přišel konečně Honza Ruml.³² (potlesk) Ještě jsem tu chtěl uvítat jednoho svého hosta. Není tu někde Ivan Lamper? Jako redaktor a nezávislý publicista.

BATTĚK: Už začal stávkovat.

PALOUŠ: *Revolver Revue.* (potlesk)

HAVEL: Já jsem zapomněl říct jednu informaci. Pozval jsem sem též Evžena Erbana,³³ poslance Federálního shromáždění, který mně teď telefonoval do šatny, že čeká na telefon od pana premiéra Adamce,³⁴ protože para-

30 K VONS srov. BLAŽEK, Petr – PAŽOUT, Jaroslav (eds.): *Nejcitlivější místo režimu. Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS) pohledem svých členů.* Pulchra. Praha 2008.

31 Srov. vzpomínku Marty Kubišové, in: HVÍŽDALA, Karel: *Výslech revolucionářů*, s. 222.

32 Srov. vzpomínku Jana Rumla, in: *Deset pražských dnů*, s. 652–653.

33 K osobě Evžena Erbana, bývalého člena ÚV KSČ, místopředsedy FS ČSSR a předsedy ČNR, srov. BENDA, Patrik, ŽÁČEK, Pavel (eds.): *Denní situační zprávy StB z listopadu a prosince 1989*, č. 6/I, s. 207–208.

34 Předseda federální vlády Ladislav Adamec byl od roku 1966 členem ÚV KSČ a od 19. 3. 1987 také členem předsednictva ÚV KSČ (do 24. 11. 1989).

lelně s námi, zdá se, zasedá také vláda.³⁵ (smích, potlesk) Já jsem panu Erbanovi, když mně sem volal – on právě říkal, že neví, co má udělat, jestli má čekat na Adamcův telefon doma, nebo přijít sem – řekl, aby přišel sem a nechal doma vzkaz, aby pan premiér volal sem. Poprosil bych proto někoho, aby měl službu u telefonu, a někoho u dveří, aby sem eventuálně pana Erbana pustil, když sem dorazí.

MUŽSKÝ HLAS: Jak vypadá?

VONDRA: Tady byl přečten text, který vznikl velmi narychlo a v podstatě byl konzultován poměrně úzkou skupinou lidí dneska během odpoledních hodin. Myslím, že nyní bysme o něm měli zahájit diskusi. A protože já už se cejtím v té roli moderátora nesmírně nesvůj, chtěl bych poprosit docenta Radima Palouše, jestli by tu moji roli nepřevzal. Je to dlouholetý pedagog a možná to zvládne líp než já. Já prostě nejsem schopen reagovat. Můžu poprosit?

RADIM PALOUSH: Tady je jiný návrh. Mně nikdo nic předtím neřek.

PALOUSH: Mně nikdo nic předtím neřek.

VONDRA: Mně taky nikdo nic předtím neřek, já jsem prostě přišel, byl jsem sem dokopán...

PALOUSH: Čili teď jde o to, aby se všichni přítomní, nebo aspoň ti, kteří cítí tu potřebu, sami přihlásili k tomu, co tady bylo přečteno, k doplnění, jiné formulaci nebo...

MUŽSKÝ HLAS: Tady se hlásí.

PALOUSH: Tak, tady prosím. Věněk Šilhán.

ŠILHÁN: Já bych prosil doplnit bod pátý, a sice, aby toto Občanské fórum mělo otevřenou cestu do veřejných informačních prostředků.

MUŽSKÝ HLAS: Ano. (bouřlivý potlesk)

ŠILHÁN: Abychom měli rovnoprávné postavení v informačních prostředcích, aby bylo možné nezkresleně říci, jaké je naše stanovisko, co nám na uspořádání našich společných věcí vadí a co navrhujeme.

35 Na svém mimořádném zasedání jednalo večer 19. 11. 1989 o politické situaci v zemi předsednictvo ÚV KSČ. Srov. JAKEŠ, Miloš: *Dva roky generálním tajemníkem*. Regulus. Praha 1996, s. 110–111; OTÁHAL, Milan: *Opozice, moc, společnost. 1969/1989*. ÚSD AV ČR – Maxdorf. Praha 1994, s. 101.

PALOUŠ: Já si myslím, že tady to Ondra... Saša doplňuje, takže potom se udělá celková závěrečná redakce. Další, prosím. Tam se někdo hlásil... Á, vítáme Brno.

PETR POSPÍCHAL: Já jsem Petr Pospíchal z Východoevropské informační agentury. Chtěl bych říct, že bychom mohli ten požadavek přímo zkonkrétnit a žádat především o legalizaci *Lidových novin*.³⁶ A možná by se to dalo ještě rozšířit i na jinou nezávislou informační strukturu, to uvažte, ale domnívám se, že *Lidové noviny* by měly zůstat prioritní a měly by tam být vysloveny jmenovitě.

JAN HŘEBEJK: Tady jde přece o hromadný sdělovací prostředky.

POSPÍCHAL: Já vím, ale... redaktori *Lidových novin* jsou věznění³⁷ a...

HŘEBEJK: To je obsaženo jinde.

POSPÍCHAL: Já vím, ale nemůžeme asi čekat, že zejtra uvolní celkovou informační blokádu.

HŘEBEJK: Jistě, ale jde o to usilovat, protože my tady sedíme, a rádio vysílá dál nehorázný věci.

MUŽSKÝ HLAS: Ano.

POSPÍCHAL: Já vím.

PALOUŠ: Další hlas.

JOSEF NOVOTNÝ: Když dovolíte, Josef Novotný, textař. Já bych byl pro to, protože od půl devátý je ve vinohradském divadle setkání novinářů,³⁸ s připomínkami, kdo je pro, tohle schválit a hlavně to těm novinářům ve vinohradském divadle přečíst.

PALOUŠ: Tento text, upravený.

36 K legalizaci *Lidových novin* srov. ŽÁČEK, Pavel (ed.): *Organizace a řízení represe v ČSSR: Operační štáby generála Lorence 1988 až 1989. Edice dokumentů*. In: *Securitas Imperii*, 1998, č. 4/I, s. 201–202.

37 Šéfredaktor samizdatových *Lidových novin* Jiří Ruml a jeho zástupce Rudolf Zeman byli 12. 10. 1989 vzati do vazby a obviněni z trestného činu pobuřování; propuštění 25. 11. 1989 po zastavení trestního stíhání prezidentem G. Husákem. RUML, Jiří: Reportáž psaná na obrátce. IV. In: *Lidové noviny*, 11. 8. 1990, s. 4; týž: Zátah na Lidové noviny byl předzvěstí listopadových událostí. In: *Lidové noviny*, 14. 10. 1999, s. 11; V listopadu 1989 mi bachař přinesl samizdatové Lidovky. In: *Lidové noviny*, 4. 11. 1999, s. 11.

38 S největší pravděpodobností šlo o ustavení nezávislé novinářské organizace, které probíhalo v sále nakladatelství a vydavatelství Vyšehrad na Karlově náměstí. Srov. BENDA, Patrik – ŽÁČEK, Pavel (eds.): *Denní situační zprávy StB*, č. 6/II, s. 398.

NOVOTNÝ: Tento text, protože u novinářů by se mělo jednat o ČTK. Když dovolíte, já bych vám řek, co mě včera napadlo. Já jsem byl lídr roku 1968 pod svatým Václavem, takže vím, jak to tenkrát probíhalo. A včera jsem potkal jednoho vašeho... od pana Havla, protože jsem nevěděl, jak to dneska dopadne, jo, tak jsem mu včera dal vizitku a já jsem za panem Havlem nechtěl jít, protože kdybych šel za panem Havlem, tak budou vědět, že něco manažeruju. Mně včera přišel takovej nápad – z pátku, jak nás policajti a paragáni³⁹ bili – že my bysme mohli zvítězit se študákama jedine tím stylem, že by si – protože ty študáci moc peněz nemaj – koupili vatú a píšťalky. Tu vatú do uší a pískat a tyhle živý sirény, to je taková síla, že jim prasknou bubínky i v těch helmách. (smích) A věřte, že touhle píšťalkou dokážu udělat stávkú za tejdén, to už bude elektrická siréna. To je vše, díky.

PALOUŠ: To je návrh k další možné akci, nicméně vraťme se k textu toho dopisu. Takže prosím vás, soustředte se tady na to. Nejdřív byl tamten hlas. Prosím vás, představujte se jménem, jestli s tím souhlasíte.

MARTIN VAČKÁŘ: Martin Vačkář, překladatel a novinář. V závěru toho textu hovoříte o demokratičtějším uspořádání. Nemělo by se to jmenovat demokratické uspořádání společnosti? Co to znamená demokratičtější?

PALOUŠ: Souhlas?

PUBLIKUM: Ano. (bouřlivý potlesk)

PALOUŠ: Zkusím odpovědět částečně za autory tohoto návrhu: i když už jsme si tolikrát dávali na ta slova pozor a formulovali jsme je, přeci jen v té nervozitě a v té rychlosti unikne něco, co skutečně zní divně. Prosím. Pardon, támhle se někdo hlásil.

VÁCLAV MARHOUL: Já se jmenuju Václav Marhoul, produkční. Já bych chtěl, nevím, nemám v ruce ten papír, tak nevím, o který bod se jedná, ale myslím, že tam je klauzule, že žádáme o prošetření posledních zásahů. Já si myslím, že vyšetření musíme žádat na všechny zásahy, které byly provedeny v Praze od 21. srpna minulého roku, a při prokázání viny jednotlivých lidí i těch expedičních vojsk ve smyslu vykonavatelů, aby byli okamžitě suspendováni a zbaveni členství, nebo jak bych to řekl, ve Sboru národní bezpečnosti a ve vojskách ministerstva vnitra. (potlesk)

PALOUŠ: Pokud nezachováám pořadí, jak jste zdvihli ruku, tak mne omluvte, já nemám za prvé oči tady... ale tady, je toho mnoho.

MUŽSKÝ HLAS: Tady.

39 Šlo o příslušníky odboru zvláštního určení (OZU), organizačně začleněného v rámci správy vojsk ministerstva vnitra. Srov. ŽÁČEK, Pavel (ed.): *Organizace a řízení represe v ČSSR*, č. 4/III, s. 594–595.

PALOUŠ: Odpusťte, já jsem viděl první ruku Vaška Malého.

MALÝ: Jelikož se teď připravují nové zákony, připravuje se nová ústava,⁴⁰ dosavadní moc to chce rychle sfouknout, tak požadujeme všeobecné referendum o návrhu této nové ústavy a nových zákonů. (potlesk)

PALOUŠ: Saša Vondra horlivě píše, co ještě musíme doplnit, takže možná konečnou formulaci, slovosled nebo něco takového musíte nakonec přeci jen nechat na té redakci. Tak a teď jsem zmaten. Táhle vzadu jsem viděl první ruku.

MILAN HRUŠKA: Milan Hruška, horník. Vzhledem k tomu, že jsem zdaleka a zdá se mi, že toto Občanské fórum bylo vytvořeno převážně z lidí, dalo by se říct inteligentních, zajímalo by mě, jestli nás lidi, třeba já jsem z venkova, neroznesou na kopytech za to, že si to zase někdo v tý Praze upek a že tady nemáme třeba svého zástupce.

MUŽSKÝ HLAS: Vás.

PALOUŠ: Za prvé, pravda by to zcela nebyla, poněvadž už jste vystoupil, už jste se zúčastnil a mockrát vám za to děkujeme. (potlesk) Na druhé straně pravděpodobně není dost dobře v lidských silách, abychom tuto narychlo svolanou schůzku reprezentovali nebo svolali tak, aby tady reprezentativně byly zastoupeny všechny vrstvy národa, všechny profese a tak dál. Čili je to taková náhlá akce se vším rizikem, která jsou s tím spojená. Tak prosím další.

VONDRA: Moh bych vás poprosit, abyste sem přišel do budoucna? (potlesk)

PALOUŠ: Teď se mi hlásil Vašek Havel, pak Honza Ruml a pak vy.

HAVEL: Já bych měl prosím vás dvě poznámky. Mluvílo se o legalizaci *Lidových novin*, o nových zákonech a podobně. Tento Augiášův chlév, v němž žijem, ten nevymetem za dva dni. To je práce na léta, že je právní řád, trestní zákon strašnej, chystaj tiskovej zákon,⁴¹ legalizaci těch nezávislých sdělovacích prostředků, pluralita tisku. To všechno je věc, která by měla být předmětem toho jednání. Toho dialogu s mocí a posléze dialogu celospolečenského. Jenomže v tuto chvíli a v tomto okamžiku nám nejde ještě, si myslím, o to, tyto všechny věci žádat, ale jde nám o to, žádat vůbec o právo o těchto věcech mluvit. A to je jaksi smysl celého tohoto projektu.

MUŽSKÝ HLAS: Správně. Výborně. (potlesk)

40 Srov. PEŠEK, Jan a kol.: *Aktéři jedné éry na Slovensku 1948–1989*. Vydavatelství Michala Vaška. Prešov 2003, s. 308–309; LIPAVSKÝ, Jan: Komu a čemu mají sloužit státní orgány? Ve světle příprav návrhu na novou ústavu. In: *Rudé právo*, č. 266, 11. 11. 1989, s. 3.

41 K připravovanému tiskovému zákonu srov. ŽÁČEK, Pavel (ed.): *Organizace a řízení represe v ČSSR*, č. 4/1, s. 202–210.

HAVEL: Teď ještě jsem chtěl říct něco k tomu, jak jsme si to Občanské fórum představovali, my jsme o tom začli hovořit dneska odpoledne. Představovali jsme si, že by to byl na rozdíl od většiny normálních organizací útvar zcela otevřený. Prostě kde se sejde jakýkoliv množství lidí a prohlásí se za schůzi Občanského fóra, tak to bude schůze Občanského fóra, třeba v různých městech a podobně. A byla by to jakási otevřená organizace bez členstva, jakési veřejné společenství, které by nemělo žádný registrovaný členy a podobně. Bylo by to skutečně fórum, nikoliv organizace. Nicméně k tomu eventuálnímu jednání s vládou, jestli by k němu mělo dojít, musí mít přeci jenom centrální, prozatímní, improvizovanou reprezentaci. Pět nebo deset jakýchsi mluvčích, který by zastupovali různé složky, který v tom jsou přítomný, a na těch bysme se asi tady měli domluvit, a to by bylo jakoby pro tuto chvíli. Co se z toho později vyvine, nevíme. Může se z toho vyvinout masová organizace, jako je Neues forum v Německé demokratické republice,⁴² nemusí se z toho vyvinout nic, to prostě nevíme. Je to trochu skok do prázdna. Nicméně jedno je zřejmé, že pakliže se na tom v tomto improvizovaném shromáždění dohodneme, musíme mít pro tuto chvíli a pro nejbližší dny jakousi reprezentaci. Jakýchsi pět nebo deset lidí, kteří to rozmnoží, rozešlou, vodnesou vládě, kterým eventuálně vláda zavolá nebo nezavolá a podobně. To je, pokud jde o tu myšlenku tohoto fóra. A co jsem hlavně chtěl říct, je, že nemá cenu do toho dávat všechno možný, co se má zlepšit, protože to je napsaný. To jsou dva vagony papíru, který píšem 12 let; Charta a všichni ostatní. Ty vagony jsou plný papíru, dokumentů, analýz a podobně, ty jezděj rovnou do Bartolomějské ulice a stávají se součástí našich trestních spisů.⁴³ Víme, co všechno se má zlepšit, který zákony jsou špatný, a tak dále. V tuto chvíli jde o to, abychom o tom mohli mluvit jiným způsobem než jenom v těch vyšetřovnách StB anebo v Rádiu Svobodná Evropa. (potlesk)

PALOUŠ: Jan Ruml. To je ten další.

RUML: V podstatě jsem chtěl říct, co se týče rozšiřování těch požadavků, to samé jako Václav Havel, protože toto jsou nejzákladnější věci, které podmiňují dialog. Jinak ten dialog není možný. Takže v tom se připojuji k Václavu Havlovi. A co se týče té reprezentace, jak tady už hovořil kolega z venkova, teď tady někde sedí. Já... Tady. (smích) Já jsem také trochu rozpačitý z toho slova a zvlášť ještě z toho slova „prozatímní“, to je takové zavádějící slovo, a nevím, jestli reprezentace nemůže vzniknout až na základě svobodných voleb a jestli bychom přeci jenom to slovo „reprezentace“ nemohli nahradit nějakým vhodnějším slovem, protože my tady nakonec nikoho

42 K činnosti Nového fóra, založeného 10. 9. 1989, až po jednání u „kulatého stolu“ od 7. 12. 1989, stručně srov. MÜLLER, Helmut a kol.: *Dějiny Německa*. Nakladatelství Lidové noviny. Praha 2004, s. 457–458.

43 V Bartolomějské ulici na Praze 1, symbolu komunistické policejní zvůle, sídlila Správa Státní bezpečnosti Správy SNB Prahy a Středocheského kraje, včetně krajského odboru vyšetřování StB.

nereprezentujeme, jenom každý sám sebe. A jestli by nebylo lepší ty dvě slova „*prozatímní reprezentace*“ nahradit nějakým vhodnějším slovem.

HAVEL: Tak ho navrhně, to slovo. Tak ho rovnou navrhně.

HLASY: Nahradíme slovo... (šum)

BATTĚK: Pověření zástupci.

MUŽSKÝ HLAS: ...iniciativa...

RUML: Já nevím, jestli by to nešlo, ale to je jenom takový návrh, do ustanovení Občanského fóra jako hlasu té „*části československé veřejnosti*“ nebo nějak podobně.

PALOUŠ: Poprosíme redakci, aby ten námět vzala v úvahu a našla nějaké slovo, které by otupilo ten ostrý, ostře demokraticky požadovaný způsob reprezentace.

PALOUŠ: Tady byl doktor Obdržálek.

JAN OBDRŽÁLEK: Já jsem z Matematicko-fyzikální fakulty čili mám rád přesné formulace, dovoluji, snad vystihne to, co říkal kolega Havel, bod 5, aby toto svolání, jakož i případné další dokumenty byly poskytnuty ČTK a publikovány ve veřejných sdělovacích prostředcích, jmenovitě Československým rozhlasem a televizí. Vyjádří to to, o co nám šlo. Já tady ještě, odpusťte mně, mám kolegu Škodu.

JAN ŠKODA: Dámy a pánové, já jsem ústředním tajemníkem Československé strany socialistické, tedy do dneška jsem, jestli to bude tak zítra, to už nevím. (smích) Chtěl bych říct, že ať budu říkat, že jsem soukromá osoba, tak přece jenom jsem stále ještě reprezentantem této strany. Velice s váma sympatizuji a je nás tady z naší strany víc. S vaším hnutím sympatizuje možná větší část členů naší strany. Jsme však zatím členy Národní fronty, ta situace se nezmění a ani ji zatím měnit příliš nechceme. Sami přemýšlíme o tom, jak ten dialog vést. Rád vám slíbím, že budeme podporovat vaše požadavky, ale nezlobte se na mě, že dnes nebudu hlasovat pro ten dokument tak, jak jste jej připravili, i když říkám, že s ním já osobně sympatizuji. Až si zítra ráno přečtete *Svobodné slovo*, několik redaktorů tady dneska sedí, uvidíte sami, že i Československá strana socialistická se dává na novou cestu v té křižovatce, před kterou stojíme,⁴⁴ a budeme rozhodně podporovat každou myšlenku,

44 Kvůli kritické situaci v tiskárně při přípravě vydání pondělního výtisku Svobodného slova J. Škoda jednání Občanského fóra předčasně opustil. Srov. vzpomínku Marty Bystrovové, in: HVÍŽDALA, Karel: *Výslech revolucionářů*, s. 57.

v každém případě myšlenku dialogu, do kterého se chceme zapojit, tak jako jsme to udělali několikrát v minulosti.⁴⁵ (potlesk)

PALOUŠ: Zajisté respektujeme stanoviska kohokoli, ať jsou negativní nebo ať jsou sice sympatizující, ale jistým způsobem vázána, nicméně přejeme této straně i ostatním stranám Národní fronty, aby se obrodily, pokud možno důkladně. (smích, potlesk) Teď prosím, tady zespoda. Musíte odpustit. Nemůžu. Tak teď támhle. Bergmann, Pavel Bergmann, pak vás.

PAVEL BERGMANN: Pavel Bergmann, historik. Já jenom k tomu ošidnému slovu „*repräsentace*“. Doporučoval bych volit „*osoby pověřené fórem*“. Tak by to myslím mohlo být. Jinak k návrhu Vaška Malého, domnívám se, nicméně bych doporučoval – i když vlastně jde o rozšíření té problematiky, a ta by se neměla rozšiřovat – veřejné projednání zákona tiskového a zákona spolčovacího jako součást problematiky k ústavě.

PALOUŠ: Tady, prosím.

VOJTĚCH MENCL: Mencl,⁴⁶ Obroda.

PALOUŠ: Mencl, Obroda.

MENCL: Já bych chtěl říct, že v současné době je důležitější vytvořit předpoklady k tomu, abychom mohli jednat, mohli prosadit to, co chceme. Proto je nezbytné vytvářet tlak a k tomu je nutné zaručit svobodu demonstrací. Aby byla zaručena svoboda demonstrací, žádám, aby byl vtělen požadavek, aby pohotovostní oddíly a výsadkové oddíly byly pacifikovány ve svých ubikacích a nebylo jim dovoleno je opustit, jedině v případě živelní pohromy. (potlesk)

MAREK VAŠUT: K tomuhle, pardon. Marek Vašut, herec, Národní divadlo. K tomuhle bych rád dodal takovou perličku, že prohlášení, který se četlo u nás ve dvě hodiny, technický složky Národního divadla dokonce uvedly požadavek... že ty sbory...

ŽENSKÝ HLAS: Mám ho tady, Marku. Mám ho tady.

VAŠUT: Ano... že tyto sbory mají být klinicky vyšetřeny. (smích, potlesk) Aby bylo prokázáno, že jejich patologické sklony jim zabraňují ve výkonu jakéhokoliv povolání. (smích)

45 Srov. společnou reakci předsednictva ústředního výboru ČSS, sekretariátu ÚV ČSS, klubů poslanců ČSS ve FS a ČNR, redakcí *Svobodného slova* a *Ahoj na sobotu*. Naše prohlášení k 17. listopadu 1989. In: *Svobodné slovo*, č. 273, 20. 11. 1989, s. 1.

46 Srov. vzpomínku Vojtěcha Mencla, in: VANĚK, Miroslav – URBÁŠEK, Pavel (eds.): *Vítězové? Poražení?* I. díl, s. 531.

PALOUŠ: Táhle sedí.

JANA ŠTOLBOVÁ: Jana Štolbová.

PALOUŠ: Ještě jednou. Nahlas, prosím.

ŠTOLBOVÁ: Jana Štolbová. Vzhledem k tomu, že tyto požadavky jsou ultimativní, měli bychom být skromní. Navrhuji vrátit se ještě k tomu přístupu ke sdělovacím prostředkům, protože já si myslím, že nejdůležitější je trochu pozměnit myšlení toho oblouzeného, takzvaného řadového člověka. Navrhuju požadovat jednu hodinu v televizi, stačí týdně, denně jednu hodinu v rozhlase a jednu rubriku v denním tisku. Zkonkretizovat.

PALOUŠ: Pokud jsem rozuměl, návrh tedy podporujete s tím, že se má zkonkretizovat tím způsobem, jak jste říkala. Dobře. Tady Věněk se hlásil.

ŠILHÁN: Já jsem se chtěl na vás obrátit s tímto: myslím si, že není třeba rozšiřovat požadavky. Mohli bychom jich udělat ještě padesát, sto stejně kvalitních, ať už je to klinické vyšetření nebo cokoli jiného. Nám jde o to, aby do dialogu, který považujeme za způsob řešení našich společenských problémů, vstoupily instituce a síly, které mají politickou váhu. Nejenom ty, které již dneska existují ve strukturách politických, to znamená strany Národní fronty a jiné organizace, ale zcela nový demokratický živel. A to myslíme, že je právě společenské fórum. A toto fórum by mělo dostat určitý druh reprezentace, chcete-li lidi, kteří mají důvěru, občanskou důvěru, a kteří mohou vstoupit do dialogu s mocí. O tu moc jde, protože moc má určitou představu, jak organizovat společnost, ale my máme jinou představu a rádi bychom si s nimi vyměnili názor. To je podle mého soudu to hlavní. (potlesk)

PALOUŠ: Nyní mně dovozte – a srdce by mně to utrhlo, kdybych to neudělal – pozvat na scénu pana Kemra a pana Bartošku. (bouřlivý potlesk) Prosím, další. Tak seď. Ty už jsi mluvil. Tady.

ONDŘEJ TROJAN: Já jsem jenom chtěl říct, že se domnívám, že v současné době pro žádného slušného člověka nemůže být partnerem k dialogu současná vláda, a domnívám se, že nejdůležitějším bodem tohoto prohlášení nebo tohoto fóra je bod, kde se v podstatě žádá odstoupení těch lidí, který tam byli jmenovaný, a myslím si, že to je první bod v současné situaci, o které bychom měli usilovat. (potlesk)

ONDŘEJ HEJMA: Ondřej Hejma, překladatel. Já nemám návrh, já mám problém právě s tímhle. Mluví se tady o dialogu s mocí a v jednom z prvních bodů se žádá moc o odstoupení. To mi připadá nesportovní. (smích)

JIRÍ KOZELKA: Jiří Kozelka, Hnutí za občanskou svobodu. Ve výčtu odpovědných osob mi tam chybí ministr národní obrany. Mám takový pocit, že 17. listopadu zasáhly jednotky Československé lidové armády. (potlesk)

PALOUŠ: Tam prosím, pak táhle.

ŽENSKÝ HLAS: To je strašně nesportovní, ale vůbec... nejde o nějaký sport.

POLEDŇÁK: Činoherní studio. Já právě ve formulaci o odstoupení těch soudruhů, který jsou odpovědni za morální devastaci posledních dvaceti let a potlačení Pražského jara a tak dál, vidím protimluv. A jsem možná politicky naivní, tak mi to prosím vysvětlete. Ale nerozumím ani této věci. Znamená to, že dokud tito soudruzi neodstoupí, Občanské fórum nebude vyjednávat, anebo bude vyjednávat i za předpokladu, že neodstoupí, tedy s nimi? To mi tam není jasné.

PALOUŠ: To je velice přesně řečeno, já sám nejsem kompetentní, abych na to odpověděl za všechny, můžu jenom říct sám za sebe, že si myslím, že v té politické hře není nikdy dobré stavět lajnu příliš vysoko a že je potřeba asi tu věc také neustále nově zvažovat a ti eventuální mluvčí musí podle nové situace také jednat a eventuálně svolat nějaké nové Občanské fórum a nové dohovoření, nové dohady.

POLEDŇÁK: Můžu ještě něco říct? Polonávrh?

PALOUŠ: Prosím.

POLEDŇÁK: Tady padl názor, že bychom v tomto okamžiku mohli být trošku skromnější. Nevýřešilo by tento protimluv to, že bychom se stavěli za jednání se stávající stranickou a státní mocí a vyžadovali v rámci toho bodu přešetření všech okolností, které vedly k posledním dvaceti letům a podobně, ve veřejných sdělovacích prostředcích a tak dál, veřejnou diskusi, případně a tak dál a tak dál. Čili nejsem si jist, jestli konkrétní jmenování přispěje k rychlému a pružnému navázání dialogu.

PALOUŠ: Je to vážná námitka. Já mám dojem, že tohle mělo předejít eventuálnímu takticko-strategickému řešení, jakého jsme svědky v NDR.⁴⁷ Ale tam se někdo hlásil. Dobře, tady. Pan Křížan.

JIŘÍ KŘÍŽAN: Já bych k tomu jenom chtěl říct, že požadavek na odstoupení považuju za nutný, protože pokusy o dialog s touto vládou trvají ze strany Charty skoro 13 let a v posledních měsících ze strany dalších iniciativ a v posledních týdnech vůbec společnosti nejširší, zastoupené signatáři *Několika vět*. Přes urgencye na tuto moc nám nikdy nebylo odpověděno a tato současná moc nám dává jasně najevo naprosté pohrdání, se kterým o nás píše, jak nás označuje. Takže já se domnívám, že doba je taková, že s těmito lidmi nelze vést dialog, navíc proto, že to jsou prokazatelní zločinci, kteří spáchali krvavý zločin před dvěma dny, a já sám si nedovedu představit, že bych s člověkem, který má být souzen, měl vést dialog. (bouřlivý potlesk)

47 Protirežimní demonstrace v Německé demokratické republice vedly 18. 10. 1989 k odstoupení Ericha Honeckera z ÚV SED a 24. 10. 1989 k jeho zproštění z funkce předsedy Státní rady.

DAN VĚTROVSKÝ: Dan Větrovský, student DAMU. Já bych k tomu jenom chtěl říct, teda přečíst úvod z našeho dnešního prohlášení na DAMU, který nebudu číst celý, protože samozřejmě na něj není čas, ale který se vztahuje k tomu, o čem jsme tady teď mluvili. Přečtu jenom ten úvod. Jsou to dvě věty. *„Rok 1989 v Československu můžeme smutně vyhlásit rokem obušků. Tento obušek se v pátek 17. listopadu zbarvil krví studentů. Volání po dialogu je v tuto chvíli bezpředmětné, protože se zločinem se nediskutuje, zločin je třeba odsoudit.“* (potlesk)

PALOUŠ: Tady je návrh Saši, aby to přečetl celé.

HLASY: Ano.

VĚTROVSKÝ: Já bych k tomu chtěl jenom říct, jaká je asi situace v současné době na DAMU. My jsme vydali první prohlášení už v noci z pátku na sobotu, který tady údajně bylo včera čtené, takže ho číst nebudu. Tohle je pracovní prohlášení, který jsme dali dohromady dneska dopoledne. Jinak abych vás informoval o poslední situaci mezi studentskou obcí: jedná se o to, že zejtra začíná okupační stávka. Měla by být na všech vysokých školách, na DAMU by mělo být zřízeno od rána informační byro, kde budeme dávat k dispozici všechny materiály, které tam budeme mít a budeme je nadále šířit. A jako studenti jsme se zavázali, že budeme jezdit – už jsou od nás vyslané studentské delegace do Brna i na Slovensko – do divadel, ale hlavně do závodů, do fabrik, kde očití svědkové, studenti z demonstrace, budou povídat lidem, aby tomu uvěřili,⁴⁸ protože přečíst... (potlesk) To je velice důležitý. V současné době probíhá na Větrníku jednání všech zástupců vysokých škol a Nezávislého svazu studentstva a v deset hodin večer by měly být konkrétní informace o tom, jak to bude dál. Je tady problém, že se možná stane ta věc, že ráno už budou naše školy zavřeny a budou hlídaný příslušníky StB a policií. K tomu nemůžeme nic, protože školy jsou zavřené a my tam můžeme jít až v šest hodin ráno. Teď nebudu zdržovat a přečtu to pracovní prohlášení ze dneška:

„Nečekat, jednat!“

Rok 1989 v Československu můžeme tedy smutně vyhlásit rokem obušků. Tento obušek se v pátek 17. listopadu zbarvil krví studentů. Volání po dialogu je v tuto chvíli bezpředmětné, protože se zločinem se nediskutuje, zločin je třeba odsoudit. My studenti vysokých škol žalujeme československou vládu a Komunistickou stranu Československa, které jsou odpovědny za morální marasmus, který v naší společnosti panuje, za dlouhotrvající policejní brutalitu a konečně za zmrzačení účastníků demonstrace 17. listopadu. Podáváme žalobu celému demokraticky smýšlejícímu lidstvu. Přátelé, pomozte nám, jsme bití za vyjadřování svých názorů. V roce 200. výročí francouzské revoluce se obracíme zejména na evropské státy. Vy, kteří jste s námi v červenci oslavovali ideály svobody, nedopusťte, aby tyto ideály doslova před našima očima byly ubíjeny. Obracíme se na věřící

48 Srov. KOTEK, Petr: *Kronika Studentského vysílání. FAMU během listopadových událostí roku 1989*. Malá Skála. Praha 2000, s. 22.

celého světa, neboť není porušován jen zákon lidský, ale i boží. Podpořte nás a odsudte viníky. Zejména se ale obracíme na své spoluobčany. Nedopustíte, aby vaše děti žily v zemi krve a násilí. Máme povinnost tento stav změnit. Nemůžeme čekat, že nám svobodu někdo daruje, musíme si ji vybojovat. Nechceme přece žít v porobě a hanbě.“ (potlesk)

Teď přečtu jenom ty body, které jsme dali dohromady my, vesměs jsou obsažený v tom, co už tady bylo řečeno, a jenom je přečtu pro vaši informaci. „Žádáme:

Za první: okamžité potrestání osob odpovědných za rozpoutání pražského masakru, jeho přímých vykonavatelů, zároveň žádáme zveřejnit ve sdělovacích prostředcích pravdivé svědectví očitých svědků a svědectví obrazových materiálů. (potlesk)

Za druhé: okamžité vypsání mimořádných přímých voleb.

Za třetí: zrušení ústavního článku o vedoucí úloze KSČ, který je v rozporu s principy demokratického státu. (bouřlivý potlesk)

Za čtvrté: žádáme, aby ústavou zaručené právo shromažďování nebylo fakticky znemožňováno prováděcími předpisy. Tyto předpisy musí být zrušeny.

Za páté: všelidovou diskusi o současných poměrech v Československu, které bude poskytnut prostor ve všech sdělovacích prostředcích.

Za šesté: okamžitou registraci Lidových novin a ostatního nezávislého tisku.

Za sedmé: žádáme osvobození osob obviněných, obžalovaných, odsouzených a ve výkonu trestu za trestný čin pobuřování a obdobně zneužitě ustanovení trestního zákona, bývají označováni jako političti vězňové. (potlesk)

Za osmé: žádáme, aby toto naše stanovisko bylo prodiskutováno v živém vysílání Československé televize.

Za deváté: vyzýváme pracovníky všech sdělovacích prostředků, aby se nepodíleli na šíření nepravdivých informací o současném dění v Československu.

Za desáté: vyzýváme všechny občany, kterým není lhostejný stav v našem státě, aby vyjádřili svoji vůli generální stávkou 27. listopadu 1989, to je v pondělí od 12 do 14 hodin. (potlesk)

Chceme žít svobodně a čestně, budoucnost je naše. ⁴⁹⁾ (potlesk)

49 Srov. *Deset pražských dnů*, s. 78–79. Ke vzniku prohlášení srov. vzpomínku Michala Dočekala a Pavla Lagnera, in: OTÁHAL, Milan – VANĚK, Miroslav: *Sto studentských revolucí*, s. 271–272, 501–502.

PALOUŠ: To je pěkný příspěvek... Táhle se hlásí už dlouho Jirka Kantůrek.

JIRÍ KANTŮREK: Já bych chtěl doplnit bod o propuštění politických vězňů větou: „O propuštění lidí zadržených v těchto dnech.“ První viník pátečních událostí už zatčen je. Je to Petr Uhl.⁵⁰ Já, než jsem sem šel, tak jsem poslouchal Televizní noviny. V Televizních novinách byla zpráva o tom, že student Šmíd...

JANA ŠMÍDOVÁ: Ten je tady přítomen.

KANTŮREK: ... nezemřel, byli předvedeni dva Šmídové, jeden z Berouna, jeden z Prahy, oba žijí.⁵¹ Zpráva byla moderátorem Morávkem vítězoslavně oznámena jako vyhraná bitva nad západními sdělovacími prostředky. Naprosto bezostyšně, stejným způsobem, jak naše sdělovací prostředky pracují. Závěr této zprávy zněl, že za šíření fám byl zatčen Petr Uhl. K tomu podotýkám, že mezi náma není Eman Mandler, který je zatčen od rána, dnes po obědě byla zatčena moje žena, která šla na Sdružení Tomáše Garrigua Masaryka, na pokojné shromáždění v bytě paní Štolbové.⁵² Do této doby není doma. Možná, že jsou další zprávy.

MUŽSKÝ HLAS: Miloš Hájek.⁵³

ŽENSKÝ HLAS: Anna Šabatová.

JIRÍ KANTŮREK: Represivní aparát se chová do této chvíle, jakože se vůbec nic nestalo. Pokračuje naprosto stejným způsobem a stejnými metodami. Já tedy doporučuju, když dáváme okamžité požadavky, některé jsou perspektivní, aby k tomu osvobození politických vězňů byla tato věta: „*Osvobození lidí, kteří v těchto dnech byli zadrženi, okamžitě propustit.*“

MUŽSKÝ HLAS: Jan Potměšil byl zadržen.⁵⁴

MUŽSKÝ HLAS: Honza Urban. Miloš Hájek.

PALOUŠ: Václav Malý.

50 Srov. UHL, Petr: *Právo a nespravedlnost očima Petra Uhla*. C. H. Beck. Praha 1998, s. 78–79 a dále jeho vzpomínku, in: HVÍŽDALA, Karel: *Výslech revolucionářů*, s. 88; ŽÁČEK, Pavel: *V čele ŠtB*, s. 65.

51 Tamtéž, s. 65, 109.

52 Srov. informace o „zabránění konání schůzky, nezávislých iniciativ v bytě Evy Štolbové“, v jehož důsledku bylo k podání vysvětlení předvedeno 20 osob. BENDA, Patrik – ŽÁČEK, Pavel (eds.): *Denní situační zprávy ŠtB*, č. 6/I, s. 62 a č. 6/II, s. 399.

53 K zajištění Miloše Hájka srov. jeho vzpomínku in: VANĚK, Miroslav – URBÁŠEK, Pavel: *Vítězové? Poražení?* I. díl, s. 114–115.

54 Srov. tamtéž, s. 401.

MALÝ: Já bych nechtěl znovu prosazovat svoji myšlenku, jenom si myslím, že ten požadavek, který jsem tady vyslovil, aby bylo okamžitě umožněno referendum o navrhované ústavě a nových zákonech, je zásadní. Protože chyba není jenom v Husákovi, Jakešovi, ale v systému, který umožňuje tato ústava, aby tito lidé takto zneužívali moc. Tudíž musíme jít s nějakým absolutnějším požadavkem, který se dá během dialogu nějakým způsobem korigovat. Nicméně oni můžou sfouknout tyto nové zákony a potom říci velkoryse: „*My nabízíme dialog.*“ A bude se zase prodlužovat doba, než vůbec ten dialog s námi budou vést, protože budou kryti sebou schválenými zákony. Z toho důvodu bych trval na tom, aby tam tento požadavek byl, protože ho pokládám za zásadní. (potlesk)

HAVEL: Já bych k tomu, Vašku, když dovolíš, něco řekl. Podle mého mínění není referendum možný, neexistují-li alternativní zákony, alternativní ústava a podobně. Ono se na tom všem pracuje, ale není to v takovém stadiu, abysme byli schopni veřejnosti nabídnout: zvolte si jejich ústavu, nebo naši. Požadavek této chvíle podle mého mínění je žádat, aby Federální shromáždění od této chvíle neschvalovalo žádné zákony, protože cokoliv schvaluje, tak víme, co to je za nesmysl, jako tiskový zákon a podobně. A pokud bude chtít schválit nějaký zákon, tak ať ho nejdříve předloží veřejnosti. Ty jejich zákony jsou všechny interně, dostáváme je vlastně díky indiskreci. Ty nejsou zveřejněny. A pokud už by nějaký nový zákon schvalovali, tak musí projít, musí být ta předloha řádně zveřejněná a projít veřejnou diskusí. A jinak, ať pokud možno nic neschvalují. A teprve jiné Národní shromáždění, vzešlé z jiných voleb, může schvalovat jiné zákony. Ale v tuto chvíli není situace taková, že by byly nějaké alternativy, o nichž by mohlo referendum rozhodovat. Spíš jde o to, požádat Federální shromáždění, což už jsme ostatně dělali, ať nic neschvaluje. Ať neschvaluje přímo novelizaci tiskového zákona, ať neschvaluje novelizaci trestního zákona a tohle všechno, co se chystá co nejrychleji schválit.

PALOUŠ: Prosím vás, teď asi nebudu spravedlivý, ale viděl jsem, že támhle se hlásil Merta.

MERTA: Jestli můžu promluvit za zbabělé. Já se domnívám, že když nabízíme sebe, potažmo naše životy k dialogu, že by bylo dobře něco té napadané straně slíbit. Já se v podstatě domnívám, že je mírně populistické jmenovat, koho nechceme, já se domnívám, že těch lidí je podstatně víc, ale řekněme, že bysme to nechali, ty požadavky, ale já bych to velmi rád doplnil o to, co my nabízíme. Navrhuji doplnit o to, že v případě, že tomuto fóru bude vyhověno okamžitě, že všichni zde přítomní a jmenovaní použijeme vliv našich autorit a jaksi ve svých profesích se zasadíme o to, aby mládež nediskutovala v riskantních podmínkách na ulici, a že povedeme v rámci našich možností dialog s mládeží jinde než na ulici, což je jeden z požadavků vlády, ke které se obracíme s požadavkem o dialog.

PALOUŠ: Děkuju.

MERTA: Abysme aspoň jednu věc měli s nima společnou.

PALOUŠ: Teď tento hlas prosím, pak docent Zvěřina.

MIREK JIROUNEK: Mirek Jirounek, hudebník. O jednu věc bych vás prosil, aby všechny ty návrhy, co tady padají, směřovaly k jedné věci. Jeden zástupce studentů z DAMU hovořil o tom, že generální stávka je navrhována na 27. listopadu, což je v podstatě za týden. Mají-li být tyto požadavky reálné, má-li být reálné, že vláda jim může vyhovět alespoň zčásti, tak musí být toto všechno, co je tady požadováno, pročištěno, velmi přesně zváženo, v čem mohou vyhovět a co je reálné. Samozřejmě, že to všechno je pravda, samozřejmě, že to všechno je nesené v jednom duchu, ale v podstatě ve svých důsledcích to předpokládá rozpad této vládní struktury tak, jak je teď ustavena. Má-li na to vláda zareagovat, má-li na to mít aspoň minimum prostoru a času, musí být pečlivě zváženo, co je reálné, aby na to mohla zareagovat, aby mohla skutečně nějakým způsobem vyjít vstříc.

PALOUŠ: Teď Josef Zvěřina, prosím.

JOSEF ZVĚŘINA: Zdá se mi, že všichni máme v cílech jasno. Ty byly formulovány, ale zdá se mi, že nemáme jasno ve strategii. Zde bych navrhoval nepřipojovat k tomu prohlášení další požadavky, těch by mohlo být mnoho, ale zvážit strategii, protože lze předpokládat, že s námi nikdo mluvit nebude, jak nás stále ujišťovali. A v tom případě musíme najít řešení. Co budeme dělat pak? Nejdřív to odbudu vtípem. Jeden sovětský spisovatel řekl, že ti lidé mají jenom jeden mozkový závit, a ten je rovný. (smích, potlesk) Proto musíme vyvíjet tlak asi v tom smyslu, jak řekl kolega, aby se ten závit přece jen trochu hnul. A teď musíme vymyslet strategii, jak a kterými způsoby to uskutečňovat. Charta také začala téměř z ničeho a myslím, že vykonala – bohužel za dlouhou dobu – dost. Proto musíme tu strategii pěkně diferencovat, udělat stupnici hodnot, řekněme, kdy ta stávka má být – anebo jiné demonstrace – nebo ne. Prostě zvážit strategii a také to, co řekl kolega z DAMU, zapojit i naše přátele venku, ale prostě udělat takový strategický plán s odstupňovanými prostředky. (potlesk)

KAREL ŠTINDL: Já bych se jenom rád vrátil k tomu, o co tady už usiloval Havel, abychom se soustředili na ten dokument a nekošatili požadavky, protože tak, jak tady jsme shromážděni, tak leckterý ze zúčastněných lidí, leckterá ze zúčastněných skupin jakýsi program, který obsahuje třeba opsaný způsob, jak mají vznikat zákony a tak dále, má. Musím říct...

PALOUŠ: Konkrétně Demokratická iniciativa to například má.

ŠTINDL: ...musím říct, že se mi zdají být k uvážení oba hlasy, které zazněly, jeden tady z balkonu a teďka naposledy tady mladý kolega. Jestli by nebylo moudřejší personální změny považovat za něco... ony jsou samozřejmě nutné... ale jestli by nebylo vhodné uvažovat, zda by neměly být součástí toho dialogu. Zdá se mi, že na tom, co tady oba říkají, něco je. Jestli tím ten dialog tak trochu vlastně nevylučujeme za situace, která je vyhrocená.

PALOUŠ: Rudolf už se dlouho hlásí. Rudolf Battěk, HOS.

RUDOLF BATTĚK: Já se domnívám, že strategie je nepochybně nutná, ale my jsme se zde nesešli proto, abychom připravovali detailní strategii. Nepochybně bychom dokázali při delší úvaze a dialogu sestavit mnohem širší rejstřík požadavků. Jsem toho názoru, že skutečně bychom se měli držet tohoto základního momentu, který v tom prohlášení je. To, že jsou tam jmenovány konkrétní osoby, je nejpodstatnější moment toho prohlášení. To není žádný útok vůči těm personám jako takovým, ale uvědomme si, že čas na dialog s těmito lidmi už bohužel pominul. My jsme o něj stáli a byli bychom do toho dialogu vstupovali podle možností kdykoliv, ale nesmíme to chápat jako záležitost nějakého útoku vůči osobám. Domnívám se, že postoj přítele, který zde vystoupil, je tak trochu klasickou antinomií. Vy chcete vést dialog, ale předem říkáte, že s určitými lidmi dialog nepovedete. Tak ta otázka skutečně nebyla myšlena. Jenomže v určité fázi je nutno vyjádřit svůj zásadní sociální politický postoj postojem k určitým osobám, které nesou základní politickou a společenskou odpovědnost. A ještě pár slov k té otázce ústavy, která zde byla trochu kontroverzně projednávána. Samozřejmě, že není třeba do toho textu také klást požadavek referenda o ústavě. Bude-li nově a dobře zvolené shromáždění v rámci politické plurality a u toho projevu politické moci svobodné, tak to bude shromáždění, kterému pravděpodobně budeme moci dát důvěru, aby třeba tu ústavu navrholo. Ale z praktického hlediska myslím, že by bylo možno tuto věc zvážit. Toto nedemokratické shromáždění, které zatím funguje, by mohlo udělat aspoň jednu prospěšnou věc. Změnit stávající ústavu a zlikvidovat její čtvrtý článek.⁵⁵ Tím by se otevřela aspoň dílčí cesta k demokratickému dialogu a k otevřené společnosti. (potlesk)

PALOUŠ: Tak teď koho? Já myslím, že Pavel Bergmann. Sice jednou hovořil, ale ještě chce něco říct.

BERGMANN: Já se teda... v podstatě Rudolf Battěk řekl, co jsem chtěl říct já, ale já si skutečně myslím, že je si třeba uvědomit, že to je zcela podstatný požadavek v tom bodě jedna, protože koneckonců to, co tady je napsáno a proč jsme se tady sešli, je politikum, v daný situaci s výměnou vlády, a přítel tady hovořil o taktice a já si myslím, že v politice je ten tlak a nátlak rozhodující. A že vedle toho, že tito reprezentanti moci jsou obtíženi velikými vinami, tak je předpoklad vůbec jakéhokoliv ne dialogu, ale jednání, který má smysl mezi tvořící se občanskou společností a mezi existující vládnoucí garniturou, aby tito lidé odstoupili, a z tohoto hlediska to je předpoklad vůbec jakéhokoliv jednání, čili nelze od toho ustupovat. A to není žádný... (potlesk)

PALOUŠ: Tomáš Hradílek z Moravy. (bouřlivý potlesk) Jsi mě upozorňoval na někoho, koho jsem opomenul.

ŽENSKÝ HLAS: Táhle dole se někdo hlásí.

PALOUŠ: Už dlouho... Jo, tak tady, pardon.

55 Články z Ústavy ČSSR o vedoucí úloze komunistické strany ve společnosti a o marxismu-leninismu jako státní ideologii Federální shromáždění ČSSR odstranilo již 29. 11. 1989.

JIRÍ SVOBODA: Svoboda jméno mé, režisér. Já si myslím, že radikalistické požadavky samozřejmě mají vždycky svůj aplaus a mají své opodstatnění, ale někdy odlamují schopnost přivést to, co bychom si asi všichni přáli, to znamená onen obecný dialog, čili to území všeobecné shody. V tom si myslím, že by měl být zachován jeden princip, to je princip nedělitelnosti svobody a princip bezpodmínečnosti, protože se domnívám, že všichni hledáme cestu k reálnému společenskému dialogu o změně podmínek. Základní půdou pro takové jednání je nám ústava a Národní shromáždění. Chtěl bych poněkud polemizovat s panem Havlem v otázce, zda má, či nemá Národní shromáždění přijímat za této situace nové zákony. Říkám to proto, že jsem se dnešního dne obrátil dopisem k Federálnímu shromáždění a České národní radě, obrátil jsem se ke svědomí a cti poslanců tohoto shromáždění s žádostí, aby ustavili parlamentní výbor, který by vyšetřil události posledních dní a vyhledal a pojmenoval konkrétní viníky. A dále pak, aby se zabýval skutečností, kterou sleduji od počátku roku s rostoucím znepokojením, to jest, že ústava je zákony omezována, a proto apeluji na poslance Národního shromáždění, aby revidovali zákony, které v praxi omezují ústavní práva, protože já jako občan této země jsem vázán nejvyšší normou naší pospolitosti v této zemi, to jest ústavou, do doby, než bude změněna. A proto myslím, že je třeba využít reálných zdrojů komunikace té společnosti k tomu, abychom ten dialog nějakým způsobem uvedli v chod. Chápu, prosím vás, že ve vás všech existuje mnoho nedůvěry. Já jsem zde vlastně snad... Já jsem členem strany...

MUŽSKÝ HLAS: Které?

SVOBODA: Komunistické strany. Čili... jsem zde... mnohé z vás, o kterých jsem doposud jenom slyšel, vidím poprvé. (smích) Moje snaha přijít sem je gestem a domnívám se, že i v Komunistické straně Československa existují stovky a tisíce lidí, kteří chtějí vést dialog s celou společností z principu občanství, protože si myslím...

HLASÝ: Proč ho nevedou? (potlesk, pískot) Proč už ho nevedete?

SVOBODA: Už končím, už končím. Řeknu jen tři poslední věci.

MUŽSKÝ HLAS: Klid. Klid.

PALOUŠ: Já bych byl pro to, abychom zachovali diskusní ráz.

MUŽSKÝ HLAS: To můžeš ve své straně.

SVOBODA: Protože si myslím, že jsem poprvé člověkem, potom občanem a teprve potom straníkem. Tím bych chtěl skončit. (potlesk)

PALOUŠ: Teď už jsem na rozpacích, poněvadž si vůbec nepamatuju, koho mám volat. Ale mám dojem, že támhle na balkoně jsem viděl už prve ruku. Nahlas, prosím.

EVA HOLUBOVÁ: Nahlas, Honzo.

JAN HŘEBEJK: Já jsem z FAMU, jmenuji se Hřebejk. Pane režisére, já trochu navážu na to, co jste říkal vy, ne navážu, budu s tím polemizovat, zrovna jako bych polemizoval s vámi a jako bych se připojil k panu Křížanovi a k dalším lidem tady, kteří řekli jednu věc. A k tomu prohlášení, které mimo jiné také vzniklo na AMU. S váma nikdo z nich diskutovat nebude! Já teď budu mluvit trochu emocionálně. My jsme to zažili od lednovejch událostí, co se dělo i na naší škole. Byl tam Jan Fojtík osobně. Nevěřím, že je v tomto sále taková autorita, s kterou by on vedl dialog. Myslím, že ty lidé nemají tu schopnost, že se ten rovný závit zlomí, ten se nezakroučí, to prostě nejde. (bouřlivý potlesk) Pan Svoboda správně řekl, že na radikální požadavky se hodně aplauduje, ale tenhle požadavek je za prvé radikální, ale hlavně je naprosto nezbytný. Není jiná alternativa, dialog se opravdu dá vést s kýmkoliv jiným než se zločincem, to je prostě... to nejde. To se po pátku nedá. (potlesk)

BATTĚK: Jedna věta. Faktická poznámka: Fojtík raději odstoupí, než by s náma vedl dialog. (potlesk)

NOVOTNÝ: Milí pánové a dámy, já bych vám rád řekl jednu věc, a to je ta, že my teď máme právo cítit se morálními vítězi. Máme právo žádat, ne prosit. A jestliže chceme bejt fórum, tak vám řeknu, že tady musíme slyšet vysokoškoláky, co sepsali, středoškoláky, co sepsali, co v pondělí sepíšou mladí dělníci, a někdo to musí dát dohromady, protože takhle je to roztržštěný, takhle s jednou peticí to dohromady nedáte. Táhle klukům chybí Mahorita, kterej tam byl v džínách.⁵⁶ Teď se dejte dohromady a všechno tohle dejte dohromady. Když si říkáte fórum.

PALOUŠ: Mohu na to odpovědět už jenom takhle...

NOVOTNÝ: Pardon, já jsem trochu rozzlobenej.

PALOUŠ: Já, jak vidíte, se snažím do té diskuse nevstupovat. Chci na to jenom říct, že smysl tohoto shromáždění je první pokus o takové společenství. Nejenom těch aktivit disidentských, už dávno existujících, které mimo jiné mnohokrát našemu Národnímu shromáždění psaly a apelovaly na čest poslanců, aby přijeli. To jsou skutečně hory papírů.

NOVOTNÝ: To se můžeme domluvit, že se sejdeme u Jungmanna...⁵⁷

HLASY: Pšt! Ticho!

56 Předseda ÚV SSM Vasil Mohorita se 19. 11. 1989 zúčastnil mimořádného společného zasedání předsednictev Městského výboru SSM a Městské vysokoškolské rady SSM Praha; oba orgány Socialistického svazu mládeže podpořily vyšetření zásahu proti studentům ze 17. 11. 1989, politické řešení situace a „otevřený“ celospolečenský dialog. *Deset pražských dnů*, s. 45, 624.

57 Na Den lidských práv, tj. 10. 12. 1989, bylo plánováno na Palackého náměstí setkání signatářů petice *Několika vět*.

NOVOTNÝ: ... a budeme cyklostylovat.

PALOUŠ: Takže je potřeba vědět, že tohle shromáždění není možno zlikvidovat, nebylo by dobré ho zlikvidovat tím, že řeknem: potřebujem ještě ty, ještě ty a ještě ty.

NOVOTNÝ: Tak jsem to nemyslel.

PALOUŠ: Teď je asi potřeba něco konkrétně udělat. Tak prosím, támhle.

MARHOUL: Prosím vás, já mám konkrétně... Mě tady jímá jeden hrůznej pocit, a to je ten, že já můžu sám sobě říct: Václave, prima, ty jsi měl štěstí, ty tady seš. Ty seš u toho, tady sedí spousta slavných lidí, sedí tady spousta slavných herců a tak dále. Ale přemyslete teď o tom, co ty tisíce lidí, co jsou tady po Praze. Jak oni to vědí? A těm... já budu teď přemýšlet ve smyslu tohoto řešení. Dostat prostor ve sdělovacích prostředcích, zažádat o něj je nutný. Každopádně se mu určitě nevyhoví, to je jistota. To znamená, přemýšlet o tom, jaký prohlášení tady dneska vznikne, a věřím pevně tomu, že vznikne, protože nám jde o jednu společnou věc, jak ho dostat mezi lidi. Proto navrhuju využít zítřejšího studentskýho výboru na DAMU. To, co se tady dneska navrhne a sepiše, se dá rozmnožit a poslat dělníkům do továren, mezi všechny lidi, protože v tu chvíli, kdy jsme se tady my sešli, to nic neznamená. A abychom my byli novým demokratickým živlem, jak támhle řekl pan kolega, tak nový demokratický živel je podle mého názoru pouze probuzený národní svědomí. Nic jiného, a ne naše fórum. A my to národní svědomí, ten nový živel, musíme co nejvíc podpořit a v tom já osobně za sebe vidím úlohu tohoto fóra, v ničem jiném. Děkuju. (bouřlivý potlesk)

POLEDNÁK: Ono se dvakrát z fóra reagovalo na můj názor. Já jsem stačil říct pouze jeho polovinu. Já jsem nepostihl ten celkový smysl, který tu taky už několikrát zazněl. Já si myslím, že se tady musíme rozhodnout, jakou cestu zvolit. Jestli existuje ještě cesta dialogu se stávající mocí, ale pak se bavme o tom, jak ji k tomu přinutit – já to nevím – anebo se věnujme generální stávce, která bude vyhlášena od dvanácti do čtrnácti hodin, a ptejme se, co každý z nás může udělat pro to, aby skutečně byla. Protože s generální stávkou si nemůžeme jenom tak zahrávat, aby to bylo plácnutí do vody. V Ústí, kde pracujeme, se lidi dusí kyslíčnickem siričitým, ale dosud v Ústí nikdo nevyšel do ulic. Nikdo se nepostavil před KNV a před KV KSČ. Je tam deset tisíc dělníků v chemičce, kteří zatím mlčí. Co s tím uděláme? A jestli se rozhodnem pro tu generální stávku, vždyť ty dělnický masy v pohybu zatím nejsou. Co uděláme? (potlesk)

PALOUŠ: Například se usneseme na nějaké rezoluci z tohoto shromáždění. Já si nemyslím, že toto shromáždění je takové, které by chtělo dělat stávkokazy. Takže já myslím, že s tím souhlasíme.

POLEDNÁK: Ale zvolme cestu, zvolme cestu.

PALOUŠ: No jistě. Zatím ta cesta je nějakým způsobem se vyjádřit k této iniciativě, která se za občanskou může považovat, a něco už v dané chvíli udělat, samozřejmě podporovat stávku. Tak, Věněk Šilhán.

ŠILHÁN: Já bych vás poprosil ještě o chvíličku strpení tady v té věci. Myslím si, že toto jednání je velmi odpovědné a že z něj musí také vyjít dokument, který nejenže odhlasujeme nebo s ním budeme souhlasit, ale za kterým budeme stát ještě zítra, pozítří. Nejenom dneska, plni dojmů, plni emocí. A já bych velmi prosil, ta věc je politická, to není věc jenom morální, řekl bych v takovém tom nejužším slova smyslu. Politická v tom, že jde o moc v tomto státě. Tady nejde o to si říkat, co je morální a co není morální. To jsme viděli, to jsme odsoudili, ale ta moc, která má k dispozici policajty, která má k dispozici ještě spoustu jinejch věcí, tu nemůžeme jednoduše likvidovat tím, že si to tady řekneme. Tu musíme vzít na vědomí, jaká je. Ano. Tu my musíme postupně měnit, ale čím ji můžeme měnit? Můžeme ji měnit zase jenom z určitých racionálních a morálních pozic. To znamená, jde nám o politiku, jde nám o vliv, ale o náš vliv ve společnosti, ne o ty jednoduché stranické a další vlivy. Jde nám o ten občanský vliv. A tak se jako občané musíme podle mého soudu chovat, to musíme vědět. Tady padne spousta dobrých nápadů a dobrých věcí, mně se osobně zdá, že požadavky, jak byly formulovány, jsou na úrovni, jsou řečeny s plnou odpovědností, nemusí být rozšiřovány o další momenty, kromě toho momentu, když dovolíte, a to je vstup do té veřejnosti, to znamená k veřejným informačním prostředkům, protože jinak náš hlas nebude slyšen.

MUŽSKÝ HLAS: Ano.

ŠILHÁN: A to je třeba požadovat velmi kategoricky. Je nutné vědět, že i ta moc, to není jenom několik lidí, kteří byli vyjmenováni. Ta moc je mnohem složitější, to jsou tisíce a tisíce jiných lidí, na jiných místech, kteří působí různým způsobem. A nám jde o změnu systému. A to bude práce nad hlavu. To se tady nedá vyřešit. Tady se mohou jenom věci načít – a je nutné načít je správným způsobem, jinak se správně nedokončí. A to načítí toho problému já vidím takto: prostě dialog, ale dialog rovných, dialog veřejný, aby bylo možné mluvit o těch věcech tak, jak skutečně jsou, jak jim rozumíme. Můžeme se také nechat poučit od jiných, my jsme veškerý rozum nespokli. Musíme také umět respektovat ty druhé. Tím nemám na mysli respektovat ty, kteří už se dávno z politického života morálně odepsali a drží se tam jenom mocí. Abych se nerozpovídal zbytečně. Jde skutečně o to, aby ty čtyři požadavky, které zde byly, abychom se k nim vrátili, řekli, co je na nich dobrého, anebo co bychom chtěli doplnit, ale nerozšiřovali to o details, protože náš čas je přeci jenom trochu drahý. Ty věci a události běží dál, zítra nás čeká pravděpodobně taky dost perný den a možná celý týden bude dost, dost složitý a my se v něm budeme muset orientovat. Dobře orientovat. Vždyť všimnete si, to, co my tam požadujeme, ty odchody různých lidí a tak dále, to už je všem známo, ale vždyť tady musí z té moci někdo zůstat, nebo lépe řečeno někdo, někdo tady stejně zůstane, s kým povedem dialog. To se přeci nedá udělat obratem ruky. To je nesmysl a já bych prosil, abychom se k těmto věcným otázkám vrátili. (potlesk)

HRUŠKA: Přátelé, já bych k tomu chtěl říct něco za havíře. Já jsem teda z toho venkova, nevím, jestli je teďka výhoda, nebo nevýhoda tady v Praze, ale zdá se mně, že se postupně dostáváme do situace, která se nám stává v hokeji, ve fotbale. A sice, že jsme schopný něco překombinovat. A jestliže nám je dneska jasný, že se současněma

kádrama se dialog víst nedá, tak zrovna tak nám je jasný, že teď, anebo nikdy. Musíme udělat asi to samý, co Němci. A my se můžem dohodnout na jediný věc, že tohleto fórum budem brát jako právoplatný, ale v tom případě až teda současná vláda pochopitelně odstoupí, a potom tohle fórum bude natolik kompetentní, určitě tomu věřím, že se sejde a bude v brzký době schopno vypracovat naše požadavky. Rozšířenější, neříkám tuhle kostru, ale určitě to půjde rozšířit, ale to bude platit jen pro to, jestli bude někdo chtít víst ten dialog. Zatím tomu tak určitě nebude, současná vláda... teda, já tomu nevěřím. A my musíme tu vládu donutit k odstupu. Jestli to neuděláme teďka, tak se může stát, že oni nám tu novou ústavu naservírujou už hotovou, že nám zříděj Ústavní soudy a že pak už nebude k jakýmu soudu se odvolávat, že tam budou takový věci, že my se odvoláme k Ústavnímu soudu, ale bohužel to bude v souladu s ústavou. Dneska tomu tak není. Já se totiž bojím, abysme něco nepřesvihli, nezažmeškal, my budem prostě radikální. Já bych se přikláněl pro radikálnost. (potlesk)

VLADIMÍR KOLMISTR: Kolmistr, Kladno, já bych měl takovejhle návrh. Já se domnívám, že tohleto shromáždění s sebou nese to, že se sešlo prvně. My bysme mohli diskutovat ještě hodně a hodně dlouho o mnoha požadavcích. Já bych byl pro to, abysme začali dělat konkrétní opatření. Navrhoval bych toto: považujte návrh, jak byl Vaškem Havlem přednesen, za dostatečný s tím, aby byl doplněn o některé připomínky, které tady byly. Ale navrhoval bych, abysme teď přistoupili k tomu, ustavili desetičlennou reprezentativní skupinu, která dopracuje tyto požadavky a zítra se ohlásí u předsedy vlády – protože vláda tady je – s těmito požadavky, které bude předsedovi vlády předkládat a bude žádat konkrétní odpověď od předsedy vlády.⁵⁸ (potlesk)

MICHAEL KOCÁB: Já bych... Byla to pro mě dost těžká věc odhodlat se vlastně...

PALOUŠ: Představit se.

KOCÁB: Kocáb Michael. (smích)... odhodlat se k tomuto vystoupení, protože naše iniciativa Mostu, vlastně dialogu, je něco, co v dnešních dnech vypadá už trochu jako anachronismus a vypadá to, že to je vlastně něco, co nikdo ani nechce, i když pár hlasů přesto pro to mluví. Nicméně my jsme asi 18. září podali předsedovi vlády do rukou základní prohlášení Mostu, který bych tady asi teďka nečetl.

MUŽSKÝ HLAS: Nahlas.

KOCÁB: Podali jsme 18. listopadu do rukou předsedy vlády základní prohlášení Mostu...

58 | Ladislav Adamec se s představiteli tzv. občanských kruhů setkal již v úterý 21. 11. 1989 na Úřadu vlády ČSSR; odmítl však přítomnost Václava Havla. K dalšímu postupu Občanského fóra srov. SUK, Jiří: *Labyrintem revoluce*. L. Adamec se setkal s představiteli občanských kruhů. In: *Rudé právo*, č. 275, 22. 11. 1989, s. 1.

ŽENSKÝ HLAS: Září...

KOCÁB: ...které číst nebudu, protože je obsáhlý, ale nicméně... jo, a během těch dvou měsíců až dodnes jsme vlastně ještě podali další připomínky a další návrhy. Počítali jsme, že na to nebude žádným způsobem reagováno, to znamená, že v podstatě se nám jevila ta situace vlastně taková na vážkách a chtěli jsme od iniciativy ustoupit. Nicméně v posledních dnech, asi poslední týden, jsme byli překvapeni, že se vlastně objevila velice živá a pozitivní reakce na ten Most ze strany právě předsedy vlády. Musím dodat, že v těch základních požadavcích nebo v tom návrhu dialogu jsme přímo jmenovali nezávislé skupiny, jmenovali jsme osobně Václava Havla, pana Křížana a tak dále. Došlo dokonce k takovému velice rychlému neformálnímu setkání Oskara Krejčího,⁵⁹ což je Adamcův poradce, s panem Křížanem, ale nemělo to žádný větší význam, protože to bylo na ulici. Ale myslím si... (smích) to se takhle stane, byl to první kontakt. Ovšem potom se nám opět pan Krejčí ozval a už jsme se setkali podruhé, kdy nás ubezpečil, že předseda vlády má o tento dialog s nezávislými skupinami zájem a že je nutno se sejít na nějakém rozhovoru, diskusi a vyjasnit si, jakým způsobem bysme si to představovali. A co vlastně mělo být tím dialogem dosaženo? Pro nás to byla velice těžká věc, protože my jsme umělci a nejsme politici, neměli jsme po ruce ani konkrétní návrhy reforem a tak dále. To znamená, že bylo nutné, aby se ustavilo něco jako tohle, co by bylo schopno návrhy a požadavky formulovat a pak předávat Adamcovi. No abych to zkrátil, dneska byla poslední schůzka přímo s ministerským předsedou u něj v bytě asi na dvouhodinovém rozhovoru. Byli jsme tam s Michalem Horáčkem, kterýho bych chtěl taky představit, támhle sedí. (potlesk) Redaktor *Mladého světa*. Vyjasňovali jsme si v tom dvouhodinovém rozhovoru pozice, politické názory na současný dění a i na ten eventuálně možný dialog a z celkové atmosféry a z toho, jakým obsáhlým způsobem nás předseda vlády informoval o svých stanoviscích, jsme vyrozuměli, že ten dialog bude jistě možný. On to dokonce i tak formuloval, otázka je jenom, jakým způsobem se uskuteční, kdy se uskuteční a jestli přímo mezi ním anebo na jakých úrovních. Čili pro zvážení ještě těch cest jsem chtěl jenom říct to, že tato určitá snaha, kterou já nemůžu komentovat, do jaký míry je upřímná, existuje.⁶⁰ (potlesk)

PALOUŠ: Ivan Lamper se hlásí.

IVAN LAMPER: Já bych chtěl ještě navázat na pana Marhoulu s tím, že si myslím, že jediná legitimace, kterou tohle fórum nejenom na pódiu, ale i dole v hledišti má, jsou ty tisíce lidí venku, který vlastně způsobili to, že ty policajti nás sem vůbec pustili. A když o tom takhle mluvíme, o těch požadavcích, jestli támhle strategii nebo támhle něco, tak si uvědomme, že ty lidi křičeli: „*Jakeše do koše!*“, „*K. H. Štěpán*“ a sami dali jasně najevo, že s nima prostě nejde víst dialog. (potlesk)

59 Srov. KREJČÍ, Oskar: *Proč to prasklo. Hovory o demokracii a „sametové revoluci“*. Trio, Praha 1991 a KREJČÍ, O. – MARČÁK, Michal: *Stopy dneška*. Professional publishing, Praha 2000, s. 49–51.

60 Srov. HORÁČEK, Michal: *Jak pukaly ledy*, s. 47; dále vzpomínku Michala Horáčka, in: *Deset pražských dnů*, s. 581–583.

MUŽSKÝ HLAS: Ano.

LAMPER: To prostě nejde.

HLASY: Ano! (potlesk)

PALOUŠ: Tak tady je faktická připomínka.

OBDRŽÁLEK: Prosím vás, možná, že se mýlím, ale já mám dojem, že když vedu dialog, tak vedu dialog s funkcí. To znamená, já chci mluvit, dejme tomu, s předsedou vlády nebo s prvním tajemníkem, třeba. To nesouvisí s tím, že je to konkrétně ten nebo konkrétně Jakeš. Z tohoto hlediska se mi nezdá námitka, že nechci mluvit třeba s vrahem, protože je to vrah; souvisí s tím, že je to konkrétní člověk. Ale za prvé mám dojem, že my chceme vést dialog, to znamená, promiňte tu konzervativnost, ale poznámky typu, že dialog není možný, mohou být pravdivé, ale nejsou konstruktivní v situaci, kdy my chceme ten dialog vést.

MUŽSKÝ HLAS: Kdo?

OBDRŽÁLEK: A za druhé, že já nestojím o to, abych vedl dialog s konkrétním člověkem, ale abych vedl dialog s jistou strukturou, která tady je.

MUŽSKÝ HLAS: Ale kdo ji zastupuje?

MUŽSKÝ HLAS: V Polsku poslanci mluvěj i s jednotlivým člověkem.⁶¹

PALOUŠ: Prosím.

MUŽSKÝ HLAS: Já se domnívám, že už nastala doba, kdy si lid tenhle dialog vůbec nepřeje, vůbec vo něj nemá zájem. Pokud se nevyužije autority, třídy nebo národa jako takovýho, tak tady nelze víst nějakou kabinetní politiku, to je nesmysl. V současný době lid žádá odstoupení, a nikoliv dialog. (dlouhý potlesk)

PALOUŠ: Je toho teď na mě mnoho. Táhle prosím.

MUŽSKÝ HLAS: Já myslím, že tady je takový omyl, trošku nedorozumění, že tím, že požadujeme, aby určitý lidi odstoupili z nějakých funkcí, tím nechceme ty funkce zrušit. To znamená, že když z těchto funkcí tyhle lidi odejdou, přijdou tam jiný lidi a s těma dialog povedeme. (potlesk)

⁶¹ V červnových částečně svobodných volbách v Polsku získala opozice (Solidarita) téměř veškeré mandáty, které mohla získat (např. v Senátu 99 ze 100).

PALOUŠ: Václav Havel mě tady prosil. (šum, smích)

VONDRA: Ještě bych si chtěl vzít slovo. Prostě ze mě odpadl ten pot, kterej se vynořil, když jsem tady byl vmanévrovanej tou dramatickou situací do role vás tady všechny uvádět a tak... prostě dostal jsem konkrétní nápad. Jedno, myslím si, je na tom dnešním setkání dobrý – že to vylezlo trošku z těch bytů, v kterejch já a třeba spousta mejch přátel je zvyklejch se pohybovat a pracovat. My jsme tady najednou tak trošku na veřejnosti. A teď bych to chtěl dát do kontextu s tou situací, která je venku. Stávkujou studenti, budou stávkovat celej tejden, k tomu se připojily divadla. Ty divadla jsou nabídnutý jako prostory k diskusím. Já bych měl jeden návrh, nevím, jestli je realizovatelný, ale z jednoho pražskýho divadla vytvořit jakejsi konkrétní štáb, kde by prostě každej den třeba v určitou hodinu byli lidi, kteří by vytvářeli jakousi pracovní skupinu, zkoušeli pomáhat těm studentům, který budou stávkovat, a spolu s těma studentama to nějak zkoušet koordinovat. Něco takovýho. Plus možná se dá vočekávat, já nevím, nedokážu tu situaci zhodnotit, že se k tý stávce můžou připojit i další. Mám prostě pocit, že něco takovýho jako jakejsi pracovní štáb, kterej by mohl působit třeba v tomhle divadle, já nevím, jestli to jde, nebo v jiným divadle, že by to možná mělo za daný situace význam. Možná nás čeká docela horkej tejden. Vyhlásila se tu nějaká stávka, studenti jsou ochotný do ní jít, je třeba jim v tom nějak pomoci. (bouřlivý potlesk)

PALOUŠ: Doktor Oto Mádr.

OTO MÁDR: Katolický teolog a profesionálně vlastně morální teolog, proto bych chtěl nejprve něco říct k morálce a potom jako obyčejný občan k tomu celku, jakožto člověk, který něco zažil už za ta...

PALOUŠ: Patnáct let v kriminále.

MÁDR: ... za ta životní léta. No hlavně mimo kriminál. Tak za prvé morální legitimace, jak to tady padlo, je něco nesmírně cenného a základního. Moc se přimlouvám, aby nám ji někdo příliš nezkazil. Například při těch střetáních, aby se neoplácelo podle zásady oko za oko, zub za zub. Aby se ta morální legitimace nezeslabovala nebo neztrácela. Za druhé, víte, my křesťani jsme jaksi povinni, ústavně povinni, milovat všechny lidi a to znamená i nepřátele, i zločince. No, tak osobní řešení těch situací, těch postojů je naše věc, ale myslím, že to není daleko od žádného z vás, kteří jste tady, právě na základě, na té morální půdě. Bojujeme o dobro, čili odříkáme se zlých prostředků. Konkrétně by to mohlo znamenat, že bychom v rámci jednání mohli uvažovat taky o tom, že se lidé mohou změnit, polepšit, obrátit. Prosím vás, kdo z nás starších si za ta léta může říct, že nikdy aspoň něco nezapomněl. Já asi ne. Nebo že někde nespolutracoval a tak dál. Čili to by byl druhý bod, uvažujme i v této kategorii možného přijetí lidí, kteří se změni, ale opravdu změni. S nimi já bych dialog bral, ostatně svým způsobem už navazují. Dále, prosím vás, do morálky ovšem patří požadavek spravedlnosti a práva, proto se my věřící nestraníme boje za spravedlnost pro všechny. Svoboda je nedělitelná, je staré heslo, které podle mého názoru platí

a více platí teď než leckdy dřív. Čili jsme s národem v jednom šiku a musíme být. Dále k tomu uvažování řekněme strategickému. Mě tak, když to poslouchám, napadá, jak se to asi stalo v Sovětech, Maďarsku, Polsku, Bulharsku, Německu.⁶² Tam to bylo vždycky tak, že na klíčovou židli dosedl někdo jiný, kdo projevil veřejně ochotu věci měnit a začal to realizovat. Myslím, že tenkrát teprve začíná skutečný dialog s lidem. Čili toto je ústřední bod: ať se změní osoby na klíčové židli, třeba jen ten jediný, ale ať upřímně pokračuje dál. To je myslím konkrétní a vlastně hlavní. Ostatní pak už v rámci dialogu snad můžeme rozvíjet společně. Díky. (potlesk)

PALOUŠ: Václav Havel.

HAVEL: Přátelé, já mám takový dojem, že bychom se už na něčem měli dohodnout.

MUŽSKÝ HLAS: Ano.

HAVEL: Pak můžem zase pokračovat a mluvit, jak dlouho chcem, ale aby bylo něco pod čepicí, tak říkajíc. Tady byl přečtenej návrh, já ho, jestli třeba chcete, budu číst větu po větě a budem se na tom dohadovat. Já sám jsem si uvědomil, že tady bychom to asi měli předělat. Tady se píše, že žádáme, aby se staly ty a ty věci, odstoupili ty a ty lidi a že je to předpoklad dialogu.

MUŽSKÝ HLAS: Mluvte na mikrofon. Vůbec neslyšíme. Do mikrofonu!

PALOUŠ: Silněji prosím, Havle.

HAVEL: Tady není mikrofon.

PALOUŠ: Mikrofon není.

HAVEL: A tady se říká, že když ty požadavky nebudou splněny, budem podporovat myšlenku stávky. To já myslím, asi nejde. Tady se prostě musí říct, že podporujeme myšlenku stávky a že ji chápeme jako výraz podpory našich požadavků. Protože to by bylo trochu směšné žádat, aby během týdne do příštího pondělka odstoupili. (smích) My chcem jednání, chcem dialog s mocí, ale zároveň chcem, aby jakýchsi sedm lidí šlo pryč. To se vůbec nevyklučuje, v tom nevidím žádnou kontradikci. Chceme jednat s mocí, s vládou, existující politickou mocí, ale nechceme, aby tam bylo jakýchsi pět pánů. Mám dojem, že na tom není nic kontradiktorního, a zdá se mi, že bychom se na tom měli domluvit a nějakým způsobem to přijmout jako první věc. Druhá věc, měli bychom ustavit jakýsi

62 VYKOUKAL, Jiří – LITERA, Bohuslav – TEJCHMAN, Miroslav: *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku, 1944–1989*. Nakladatelství Libri. Praha 2000, s. 644 ad.

pracovní štáb, který by to za to Občanské fórum podepsal a jakoby dělal tu jeho agendu. Dále bychom měli zkusit požádat vedení Činoherního klubu, jestli se tu můžem po celý týden, co nehrajou, scházet, jak to navrhoval Saša, jestli jsem mu dobře rozuměl. A, a... to je vlastně všechno. Takže já bych to přečet znova, větu po větě a zkusíme se teda na tom dohodnout, ano?

MUŽSKÝ HLAS: A vyslat tu delegaci zejtra do vlády.

HAVEL: Ano, ano. A zkusíme se teda dohodnout i na jakémsi týmu, řekněme pěti deseti lidí, který by toto plénum pověřilo jednáním s předsedou vlády, odesláním, publicitou těch věcí a tak dále. „*Na improvizovaném setkání v hledišti pražského Činoherního klubu dne 19. 11. 1989 ve 20 hodin bylo ustaveno Občanské fórum jako mluvčí té části československé veřejnosti, která je stále kritičtější k politice současného československého vedení a která byla v těchto dnech hluboce otřesena brutálním masakrem pokojně manifestujících studentů.*“ To je první věta.

PALOUŠ: A hned bych navrhoval, aby tam bylo dvaadvacet hodin, a ne dvacet, to by vypadalo, jako bysme se ustavili předem, než jsme jednali.

MUŽSKÝ HLAS: Hm, to je fakt.

HAVEL: Dobře.

MUŽSKÝ HLAS: To je logické.

VONDRA: Připomínka.

MERTA: Navrhuju ponechat tam ten návrh „*hlasů veřejnosti*“ než „*části veřejnosti*“, protože ten hlas je mocnější než část.

HAVEL: Ano. To byl trošku jinej návrh, ale jako „*mluvčí hlasu československé veřejnosti*“, myslíš?

HLASY: Části.

MUŽSKÝ HLAS: Nebuďme jako voni, furt mluvit jménem všech.

HAVEL: Teď je důležitá další věta. V té další větě...

PALOUŠ: Připomínka tady vlevo.

OBDRŽÁLEK: Ještě připomínka tady. To slovo „*improvizované*“ pouze na setkání.

HAVEL: Teďka je důležitá věta „*práce tohoto fóra se účastní*“ a teďka jsou vyjmenovaný ty instituce a já bych prosil, aby jednotliví představitelé a zástupci těch institucí každěj řekl, že se opravdu na té práci podílí nebo se jí účastní,

aby nám někdo potom nevytýkal, že jsme ho tam dali bez jeho vědomí. Charta 77, jsou tu tři mluvčí, souhlasej, ano. Helsinský výbor, je tu Jirka Hájek, jeho předseda, souhlasí.

JIRÍ HÁJEK: Souhlasím.

HAVEL: Kruh nezávislé inteligence. Pan akademik Katětov a ty ostatní nepřišli, ale...

MUŽSKÝ HLAS: Tady je pan Kučera. Souhlasí.

PETR KUČERA: Jsem tady. Souhlasím.

HAVEL: Souhlasí.

KUČERA: Já bych o to prosil.

HAVEL: Ano. Kruh nezávislé inteligence. Hnutí za občanskou svobodu.

MUŽSKÝ HLAS: Souhlasí.

HAVEL: Souhlasí. Artfórum.

MUŽSKÝ HLAS: Souhlasí.

HAVEL: Obroda.

MUŽSKÝ HLAS: Ano, celej výbor.

HAVEL: Nezávislé studentské hnutí, ono se ale jmenuje Nezávislý studentský svaz, jsem teďka slyšel, že? Nebo jak se jmenuje?

VĚTROVSKÝ: Nezávislý studentský svaz.

HAVEL: A souhlasí? Jaksi že se bude účastnit práce tohoto... Anebo jseš ty schopen za tento Nezávislý studentský svaz říct, že se bude účastnit práce tohoto Občanského fóra?

VĚTROVSKÝ: Já si myslím, že jsme schopni.

HAVEL: Dobře. A jmenuje se to Nezávislý studentský svaz, ano?

VĚTROVSKÝ: Můžeme tomu tak říkat. Ještě to není přímo ustanovená činnost...

ONDŘEJ TROJAN: To je nedorozumění...

VĚTROVSKÝ: Ondřeji...

TROJAN: Myslím si, ty nejseš v žádné... že to je organizace, v který nejseš organizovanéj, takže tady za ně nemůžeš hovořit.

VĚTROVSKÝ: Ano, samozřejmě... Já nevím, jak... Ondřeji, řekni k tomu něco. Tady nejde o mě, tady jde o zástupce studentů.

TROJAN: Myslím, že za ně nemůžeš hovořit. Ani já za ně nemůžu hovořit. Já nejsem členem tohoto sdružení.

PALOUŠ: Ale byla by chyba, kdyby tam Nezávislý studentský svaz anebo něco takového nebylo.

ŽENSKÝ HLAS: Zástupci studentstva.

MUŽSKÝ HLAS: Ty jsou ještě na Větrníku.

BATTĚK: Vašku, dej tam zástupci nezávislých studentů.

HLASY: Ano, ano.

BATTĚK: Prozatímně...

HAVEL: Napíšeme nezávislí studenti. Až se ustavěj a budou mít nějakou organizaci, tak budeme vědět, jak se jmenuje, ale když řeknem nezávislí studenti, tím nic nezkazíme.⁶³ (hlasy přes sebe)

MUŽSKÝ HLAS: Taky nezávislí historikové.

HAVEL: Československá demokratická iniciativa. Souhlasí. Nezávislé mírové sdružení. Most.

PETROVÁ: Souhlasí.

HAVEL: Most. Souhlasí.

ŽENSKÝ HLAS: Vašku, Vašku, proč tam není VONS?

MALÝ: Vašku, Vašku, já bych chtěl jenom, aby tam byl Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných, jelikož ten požadavek je jeden z nich, abysme se mohli zúčastnit práce té komise na vyšetřování těch případů a VONS už je tady 12 let, konkrétně eviduje případy porušování lidských práv, tak aby tam byl.

⁶³ K peripetiím vzniku nezávislé studentské organizace (STUHA) srov. BENDA, Marek – BENDA, Martin – KLÍMA, Martin: Formování studentského hnutí, in: *Studenti psali revoluci*, s. 15–43.

HAVEL: Už tam je, už tam je. Most, souhlasí. Ten Most chtěl být trochu mostem mezi vládou a zhruba tím, co tady vzniká, a jestli to s tím není v rozporu. Prosím tebe, rozmysli si to, než to dočtu, a pak řekneš, jo? Otevřený dialog – souhlasí. Těch tady vidím, polovina hlediště jsou členové Otevřeného dialogu, tak asi by se bouřili, kdyby nesouhlasili. Československé centrum PEN klubu – dnes odpoledne měl výbor schůzi PEN klubu a měl sem celý přijít a nepřišel, protože byl prý zatčen cestou. Je tady prosím někdo, kdo o tom něco ví?

JANA ČERVENKOVÁ: Tady. Tady.

HAVEL: Ano.

ČERVENKOVÁ: Já jsem byla taky zadržená. Bylo nás zadrženejch šest, byl to... Já jsem Jana Červenková. Byl to Ivan Wernisch, Milan Jungmann, Lumír Čivrný, Pavel Šrut a Tomáš Pěkný. Byli jsme zadržení, mezitím tedy někteří členové, jako tady Jana Štroblová, na té schůzi byli.⁶⁴ Ona vám řekne, o co tam šlo. My jsme byli v podstatě... Já jsem jako dáma byla vzata první, takže tady jsem, myslím, že ostatní sem zatím nedorazili. Byli jsme v podstatě varování před spoluprací, asi před tímhle tím podnikem. (smích, potlesk)

JAROSLAV KOŘÁN: Je nás tady dost, v podstatě.

ČERVENKOVÁ: Ještě bych chtěla dodat, byly nám předhazovány, teda aspoň mně, takové různé výmysly, jakože... co je na tom pravdy, že maj informace, že PEN klub pomáhal organizovat studentskou záležitost 17. listopadu. Jo a... jestli se členové PEN klubu účastnili rozšiřování zprávy o smrti studenta Šmída.

HAVEL: Dobře.

ŠTROBLOVÁ: Já k tomu dodám, že nám zbylým se podařilo vytvořit a odvysílat usnesení nebo provolání, kterým se odsuzuje...

MUŽSKÝ HLAS: Nahlas!

ŠTROBLOVÁ: ...potrestání viníků a žádáme zároveň všechny české spisovatele, aby se k této výzvě připojili.⁶⁵

HAVEL: Ano, a domníváte se, že sem můžem PEN klub dát jakožto jednu z iniciativ nebo organizací, které se podílí na práci tohoto Občanského fóra? Jakožto účastníci té schůze výboru máte pocit, že to tam můžeme dát? Že atmosféra ve výboru byla taková, že by s tím souhlasil?

64 Srov. vzpomínku Ivana Klímy, in: HVÍŽDALA, Karel: *Výslech revolucionářů*, s. 151–152; dále BENDA, Patrik – ŽÁČEK, Pavel (eds.): *Denní situační zprávy StB*, č. 6/I, s. 62.

65 Srov. *Deset pražských dnů*, s. 55–56.

ČERVENKOVÁ: Já myslím, že jdeme společně s vámi.

ŠTROBLOVÁ: Ano. S vámi.

KOŘÁN: Já bych si k tomu troufal něco poznamenat. Kořán, také člen PEN klubu. Myslím, že je to zcela v duchu všech usnesení, které PEN klub přijal v poslední době. Čili tohle je jenom pokračování té cesty, kterou i české centrum PEN klubu zvolilo za vlastní. Takže PEN klub rozhodně.

HAVEL: Já to také tak cítím. (smích) A dále je napsáno: „a četní příslušníci“. Tady je otázka, jestli nemáme dát jenom „někteří příslušníci Československé strany socialistické, Československé strany lidové, církví, tvůrčích svazů i mnozí bývalí a současní členové KSČ“. To už je taková neurčitá formulace, že. Tedy ani ty strany, ani ty tvůrčí svazy a tím méně KSČ, samozřejmě, jako instituce se nepodílejí na práci tohoto Občanského fóra, ale říká se zde, že jejich četní příslušníci, a to snad můžeme říct, ne?

MUŽSKÝ HLAS: Ano, ano.

MALÝ: „Někteří“, ne „četní“.

HAVEL: Někteří... „*Občanské fórum se cítí být způsobilé okamžitě jednat se stranickým a státním vedením o kritické situaci v naší zemi...*“

MUŽSKÝ HLAS: Technická poznámka.

MUŽSKÝ HLAS: Technická poznámka. Měli by tam být zahrnuti i členové Národní fronty jako příslušníci jiných organizací, nejenom těch, co jste tam jmenovali.

HAVEL: Jo? A jsou tu nějaké takové?

MUŽSKÝ HLAS: Třeba Svaz ochránců přírody se v poslední době velice aktivizuje.⁶⁶ A vůbec tam o něm nebyla zmínka.

HAVEL: (šum) A je tu někde?

MUŽSKÝ HLAS: A bezpartijní taky. Jo, ti, co nejsou...

IVAN MAŠEK: A další občané. Ti nejsou nikde v tomhleto a jsou tady přítomni.

JIŘÍ WEIS: A ostatní občané. Protože jako občané tu především jsme.

66 Srov. VANĚK, Miroslav: *Nedalo se tady dýchat. Ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989*. ÚSD AV ČR – Maxdorf. Praha 1996.

HAVEL: Ale... (šum) No, takže jsou tam vyjmenovaní: „*někteří příslušníci Československé strany socialistické, strany lidové, církví, tvůrčích svazů, mnozí bývalí a současní členové KSČ*“.

MUŽSKÝ HLAS: „*Někteří*“ členové, ne „*mnozí*“.

HAVEL: Jo. „*Někteří*...“

MUŽSKÝ HLAS: Já bych byl pro „*mnohé*“.

HAVEL: „...*a další demokraticky smýšlející občané*“.

ŽENSKÝ HLAS: Mladá fronta...

HAVEL: „*Občanské fórum*...“

IRENA GEROVÁ: Někteří novináři. Promiň, pardon, ale já si myslím, že když už „*tvůrčí svazy*“, takže by tam měl být taky Svaz novinářů... Někteří členové Svazu...

HAVEL: Ony se ty svazy dělí na tvůrčí a novinářské. (smích) „*Tvůrčích a jiných svazů*“ nebo... Tak teďko byla věta, prosím pěkně: „*Občanské fórum se cítí být způsobilé okamžitě jednat se stranickým a státním vedením o kritické situaci v naší zemi, vyjadřovat aktuální požadavky veřejnosti a jednat o jejich řešení*.“ To se cítíme být způsobilí.

JOHN BOK: Já mám, Vašku, takovou normální připomínku. Mě vždycky uráží, když se říká stranický a státní. Já myslím, že pro občana je státní a pak stranický.

HAVEL: Anebo jenom státní. (potlesk)

PALOUŠ: My už jsme sami tak zmatení, že pod slovem „*strana*“ rozumíme pořád jediná. (šum)

HAVEL: Jenom „*státní*“. Zůstane jenom „*státním vedením o kritické situaci*“ a tak dále. A teď je důležitá věc. My, tedy toto Občanské fórum říká, že je připraveno okamžitě jednat, ale vzápětí říká, že to jednání je přeci jen něčím podmíněno. A teď jsou ty podmínky. Čili domníváte se, ten text vzniknul na základě jakéhosi... tak, jak známe ty rezoluce vysokoškoláků a divadelníků a co slyšíme volat lidi na manifestacích, tak jako jsme se pokoušeli jakýmsi způsobem střízlivě formulovat to, co je ve vzduchu a to, co se nám zdá, že s čím každý souhlasí. A to jsou potom základní požadavky, které se zdálo, že dneska už opravdu jsou nikoliv předmětem dialogu nebo jeho cílem, ale jeho podmínkou. A mám dojem, že dnešní diskuse i v tom smyslu vyznívala. Čili: „*takovéto jednání, které by mělo být začátkem celospolečenské diskuse o budoucnosti Československa, podmiňuje Občanské fórum splněním těchto naléhavých a širokou veřejností stále otevřeněji formulovaných požadavků, dvojtečka*.“

HÁJEK: Václave, já bych prosil, jestli bysme se nad tím neměli zamyslet. Chceme dialog a stavíme podmínky,

o kterejch víme, že ti, s ktorejma dneska chceme jednat, je nesplní. Já si myslím, že bysme se měli trošku zamyslet, mluvílo se tady o strategii. Já myslím, že tyhle ty věci by bylo možný, jestli s náma tedy vedení bude chtít mluvit, možný postavit právě jako požadavek v rámci dialogu, ale stavíme-li to a priori, tak se domnívám, že dialog ztížíme. (potlesk, šum) Děláme totiž to, co dělali oni. Budeme jednat s těma, říkali oni, kdo splní naše podmínky. My říkáme totéž. Bude z toho dialog? Já se ptám, prosím vás, možná se mýlím. (šum)

RUML: Já si myslím, že z toho bude dialog. Bude z toho dialog o důležitějších věcech, než jsou tyhle ty naprosto minimální požadavky, který musíme vznést proto, aby se vůbec s nima dalo jednat. A já jsem vůbec pro to, aby ještě do těch... Dobře, budu mluvit až o těch požadavcích. Já si prostě myslím, že současná garnitura se tak zkompromitovala, že s ní se dialog prostě víst nedá, ale místo nich nastoupí... (potlesk) ... jiný lidi třeba do stejnejch funkcí, i když ty funkce jsou samy o sobě taky pochybný, ale jako první začátek k tomu, abychom se nějak dohodli, tak pak se s těma novejma lidma jednat bude.

MUŽSKÝ HLAS: To je radikální dialog.

HŘEBEJK: Prosím vás, tohle je otázka, která se řeší od začátku a vždycky na jednu stranu je aplaus, na druhou aplaus. Tak kdo teda je pro co, pojďme dát najevo, kdo je pro dialog?

ŽENSKÝ HLAS: Ano. Kdo je pro dialog?

MUŽSKÝ HLAS: Pojďme hlasovat.

HŘEBEJK: Je nás tady málo, ale přesto je nás tady...

JIŘÍ WEIS: To je špatně položená otázka, prosím vás.

MUŽSKÝ HLAS: Bergmann se hlásí.

WEIS: Můžu? Jiří Weis, střelmistr. Prosím vás, přeci nejde o to, koho my si vyberem k dialogu. Jde o to, kdo vůbec s náma bude chtít mluvit, to za prvé. Za druhý bych navázal na pana Kolmistra z Kladna. My se přeci musíme dohodnout nebo musíme bejt mocný nějakým způsobem tohle všechno sdělit široké veřejnosti. Ptám se. Jsou tady zástupci tisku. Je možný třeba tenhle text dostat do zítřejších, to už asi ne, nebo pozítřejších vydání novin?

MUŽSKÝ HLAS: Není.⁶⁷

67 Provolání Občanského fóra vydal pouze Informační servis č. 1 z 20. 11. 1989. *Deset pražských dnů*, s. 47–48. Stručné zprávy o založení Občanského fóra vyšly nejprve v časopise FV SSM Fakulty žurnalistiky UK *Proto* (č. 7, datováno 20. 11. 1989, vyšlo 21. 11. 1989, s. 3) a poté v deníku ČSL. Srov. Rozhořčení a oprávněné požadavky. In: *Lidová demokracie*, č. 274, 21. 11. 1989, s. 3.

WEIS: Je, nebo není?

MUŽSKÝ HLAS: Není.

WEIS: No tak v tom případě se musíme postarat o to, aby ten text byl rozmnožen, a musíme ho nějakým způsobem roznést, aby se dostal do fabrik, aby se dostal mezi lidi, na venkov. Vždyť venkov neví vůbec nic.

MUŽSKÝ HLAS: K tomu se hlášej studenti.

MARHOUL: Já jsem právě říkal, že se za ty studenty, nezlobte se, ale jestli to studenti budou celý týden provádět, a už dneska jsou určití studenti, kteří pojedou na Moravu a na Slovensko, do těch fabrik. Já nechci být alibistou, skutečně jako třeba se budou studenti cítit dotčený, jako že se neobracíme přímo na ně, ale jestliže jejich organizační struktura už je vybudovaná a ty lidi jsou určeni, tak to je podle mého názoru v současné době jediný způsob, jak to dostat mezi lidi, a my, co tady sedíme bez lidí, jsme úplný nic.

MUŽSKÝ HLAS: Prosim vás, faktická poznámka. Promiňte, já jsem trochu nachlazený. Řeči o tom, že venkov nic neví, jsou naprosto mylné, protože my žijeme na konci 20. století, a na to se nesmí zapomenout. Já když se z Prahy vrátím domů, tak mi manželka poví, co se mi tady v Praze stalo. A to je přece záležitost, se kterou je třeba počítat. (šum)

JINÝ MUŽSKÝ HLAS: Příklad z praxe... z Příbrami. Včera jsme zrušili představení. A já bych vás chtěl jenom upozornit, že některý iluze nás tady, co jsme – jsem Pražák, bydlím v Praze a dojíždím do Příbrami – jsou trochu větší anebo veliký. Zase to není tak, jak říkal támhle. Jsou lidi venku, mimo Prahu, kteří za prvé nejenže o tom ani nevědí, ale zatím se o to ani nezajímají. A když jsme jim to včera sdělili...

MUŽSKÝ HLAS: Tomu nevěřej.

JINÝ MUŽSKÝ HLAS: Reakce v pražských divadlech byla taková, že diváci zatleskali, a v Příbrami a dneska v Kladně byla taková, že vám nebudu opakovat, kam nás poslali. Nazvali nás šaškama a řekli nám, že je nic takového nezajímá. Čili pozor, nemějte tyhle ty iluze, bylo by to hrozně nebezpečný a... (potlesk)

PALOUŠ: Znova se na chvilku ujmu funkce.

JINÝ MUŽSKÝ HLAS: Jediná možnost, teda jestli dovolíte, domluví. Jediná možnost, která je, a to už tady zaznělo, je skutečně dostat to do sdělovacích prostředků, protože boj proti sdělovacím prostředkům, proti tisku, který je prozatím proti nám, co si budem povídat, je tak veliký a jeho vliv je prozatím pořád tak veliký na gros patnácti milionů Čechoslováků, že celá tahle naše schůze je skutečně téměř naše zájmová záležitost...

MUŽSKÝ HLAS: Máme rozhlas.

JINÝ MUŽSKÝ HLAS: Čili musíme vymyslet, doopravdy vymyslet způsob, jak to lidem za prvé sdělit, jak je s tím seznámit a jak jim zdůvodnit všechny ty požadavky, a nějakým způsobem nejen, jak je chceme provozovat, prosazovat, ale proč, protože vás ujišťuju, že jestliže teď přijde čtyři sta lidí do příbramského divadla a do Kladna tolikéž a sdělí nám to, co nám sdělili, tak je to sice čtyři sta lidí jako vzoreček, ale mám pocit, a v tom příbramském divadle jsem deset let a ty diváky znám, že skutečně přitom – že už nemají patnáct nebo třicet tisíc měsíčně, ale mají osm – pořád je jim jedno, co se bude dít. (potlesk)

PALOUŠ: Teď je toho moc najednou. Ty ses hlásil první.

ŠTINDL: Já se ještě vracím k tomu, co tady říkal pan profesor. Jak poslouchám tu diskusi, jsem čím dál více nakloněn tomu nepodmiňovat ten dialog. Ale pokud ho něčím chceme podmínit, tak by se mi daleko užitečnější než vylučování kohokoliv...

ŽENSKÝ HLAS: Hlasitěj.

ŠTINDL: ...než vylučování kohokoliv z toho dialogu zdálo podmínit ten dialog zastavením nyní probíhajících represí a propuštěním politických vězňů, který tam je. A toho se zdržet a všechno ostatní odsunout do toho... do sféry požadavků a dialogu.

VONDRA: Faktická poznámka. To je velmi nelogický, protože jakmile nějaký dialog začne, tak ty represe pochopitelně upadnou. Jak tím můžu podmiňovat dialog...

PALOUŠ: Aleš. Aleš ještě nemluvil. Lederer.

ALEŠ LEDERER: Prosím vás, já mám pocit, že je zase český prostředí, že se nejsme schopni na ničem dohodnout. Němci to vyřešili lehce. Krenz se najednou objevil ve vedení partaje.⁶⁸ Já si myslím, že to, co tady řekl pan Křížan, je podstatný, protože ten dialog je třeba vést, ale je třeba to podmínit tím, a ta strana to musí udělat, že vyvrhne ze svého středu člověka, kterej prostě tuhle garnituru zruší, kterej ten dialog povede. A za další, v tomhle prohlášení, těch morálních vítězství, těch mám, těch už máme plný zuby. Je potřeba vyhrát něco konkrétně, nějaký politický boj. A v tom prohlášení myslím chybí to, že se nevracíme na lidi. Totiž to, jak se to bude odvíjet prakticky, třeba v těch fabrikách. Ta protestní stávka je jedna z nejdůležitějších věcí a je potřeba se obrátit na občany, na národ, aby to podpořili. (potlesk)

OBDRŽÁLEK: Především mi není jasné, z čeho čerpáte takovou nedůvěru ke sdělovacím prostředkům. (smích)

68 Egon Krenz nahradil 18. 10. 1989 v čele ÚV SED Ericha Honeckera.

Nechte mě domluvit. Byl jsem teďka v redakci *Lidové demokracie* s tímhle dopisem dopisů – teda s tím dopisem studentů – takže alespoň vím, že zítra v *Lidové demokracii* vyjde informace o tom, že divadla podporují stávkou studentů.⁶⁹ Čili že se dostanou skutečně do tisku některé faktické informace, na které jsme až dosud v tisku nebyli zvyklí.

MUŽSKÝ HLAS: To je málo, ať to prohlášení vyjde.

OBDRŽÁLEK: Je to málo, ale není to nic, prosím vás.

PALOUŠ: Nutná zpráva z televize.

MUŽSKÝ HLAS: Ticho, klid.

KŘÍŽAN: Já bych na to navázal. Právě jsme dostali zprávu, že asi před dvaceti minutami, půl hodinou Československá televize přerušila inscenaci Vassy Železnovové a oznámila, že k národu promluví předseda české vlády František Pitra,⁷⁰ což se stalo, a František Pitra vystoupil. Já mám informaci z telefonu, čili nepřesnou a jenom takovou obecnou. Řekl, že jsme dva roky na cestě k přestavbě, všechno bylo na velmi dobré cestě včetně pokojné studentské demonstrace do okamžiku, než byla zneužita k provokacím, které ukázaly, kdo je kdo. A ten kdo, že se neštítí lhát, že někdo zemřel, a tím zneužívá studenty a umělce k tomu, co se přihodilo. Vláda že mladé chápe a chce, aby v rodinách byla pohoda a všichni abysme se měli dobře. Tedy ti, kdo zneužili té demonstrace, jsou na vině a zneužili studentů a umělců.⁷¹ Čili to je jeden z těch, o kterých tady hovoříme v souvislosti s dialogem. A navíc tedy i to, jakým způsobem, kdo co může sdělovat a...

HAVEL: Přátelé, ještě aktuálnější zprávu má Petr Čepek.

PETR ČEPEK: Já jsem měl telefonát teď, kterej... snad bysme to měli možná urychlit, že máme do patnácti minut jaksi tu naši schůzi nebo to shromáždění ukončit, je to jaksi příkaz ředitelský, přímý, takže... On mě o to požádal, abych já byl toho garantem. (potlesk, pískot, šum)

MUŽSKÝ HLAS: K věci!

KAREL KŘÍŽ: Já mám jednu faktickou glosu, režisér Kříž. Divadla nabídla svá hlediště během tohoto týdne k di-

69 Pod mezititulkem „Zpravodajství našich redaktorů“ opravdu vyšla stručná informace o podpoře studentů ze strany českých divadelníků k pátečním událostem v Praze. In: *Lidová demokracie*, č. 273, 20. 11. 1989, s. 3.

70 František Pitra byl od roku 1977 členem ÚV KSČ, od 11. září 1988 členem předsednictva ÚV KSČ, místopředsedou federální vlády, předsedou vlády ČSR; v letech 1978-1990 poslancem SL FS ČSSR.

71 K projevu místopředsedy federální vlády ČSSR a předsedy vlády ČSR srov. Výzva k rozvaze a občanské odpovědnosti. In: *Rudé právo*, 20. 11. 1989, s. 1; OTÁHAL, Milan: *Opozice, moc, společnost. 1969/1989*, s. 102.

alogu, tak, prosím vás, to využijte. Pokud divadla zítra nebudou zavřená, což nemohu zaručit, nikdo z nás, tak to využijme a přijďte do těch divadel na večerní představení, která se konat nebudou, ale tam můžeme hovořit dál a poznáte vzorek publika, poznáte smýšlení publika, poněvadž do všech divadel jezdí velice různorodé publikum. Abychom zde nežili v iluzích.⁷²

PALOUŠ: Jan Dus teď prosil...

MUŽSKÝ HLAS: Text!

MUŽSKÝ HLAS: Schválit text.

PALOUŠ: Tak, obecnstvo chce text.

MUŽSKÝ HLAS: Tady, tady pan Dus.

DUS: Ale ne, bude něco jiného.

PALOUŠ: Teď ne. Lidé chtějí teď text.

HAVEL: Zdá se, že když pan ředitel tak prosí, abychom to ukončili, možná má nějaké zprávy, že se třeba někdo chystá to tady rozehnat. Proto by bylo možná dobré pokračovat.

ŽENSKÝ HLAS: Hlasitějc!

HAVEL: Zásadní otázka je – a kolem toho se točila celá diskuse – zda návrh tohoto Občanského fóra, že je připravené a způsobilé jednat s vládou, zda bude, či nebude podmíněn požadavkem, aby tady pět nebo sedm jmenovaných lidí odstoupilo ze svých funkcí. A zdálo se, že to vyjadřuje jakýsi obecný společenský požadavek. Zároveň se ale objevily námitky, že je to příliš ultimativní, kategorické a že nemůžem navrhopvat jednání, ale předem někoho z něj vylučovat a podobně. Měli bychom se v tuto chvíli rozhodnout, jestli to tam teda bude, nebo nebude. Já vám ten odstavec znovu přečtu, jak zní. Tady se říká, že „*Občanské fórum podmiňuje jednání splněním těchto naléhavých a širokou veřejností stále otevřeněji formulovaných požadavků*“.

„*Za prvé aby*“ – tady jsem už z toho některý slova škrtnul – „*aby odstoupili ze svých funkcí ti členové předsednictva ÚV KSČ, kteří jsou bezprostředně spojeni s přípravou intervence pěti států Varšavské smlouvy z roku 68 a kteří jsou odpovědni za mnohaletou devastaci všech oblastí společenského života u nás.*“ To je první věta a teď je věta, kde jsou jmenovaní.

72 Srov. rozhovor s režisérem K. Křížem viz MACHALICKÁ, Jana: V revoluci se demokracie moc nehodí. In: *Lidové noviny*, 16. 11. 2004 (*Revolute*), s. VI.

A jde o to, jestli třeba nemáme škrtnout tu větu, kde jsou jmenovaní. To posuďte, prosím, sami, ale musíme jednat rychle a k věci, jak se zdá. „*Jmenovitě jde o Gustáva Husáka, Miloše Jakeše, Jana Fojtíka, Miloslava Zavadila, Karla Hoffmanna a Aloise Indru.*“ Já bych rád upozornil, že tito pánové jsou skutečně ti, kteří absolutně všechno brzdějí. Jo a Adamec a kdokoliv vám řekne, že s váma nepovede dialog ne proto, že nechce, ale protože se jich bojí. „*Zhoubná politika těchto lidí, kteří po léta odmítali jakýkoli demokratický dialog se společností, zcela zákonitě vyústila do hrůzných událostí posledních dnů.*“ Čili jde o to, jestli tam tenhle odstavec má bejt, nebo nemá.

MUŽSKÝ HLAS: Asi má.

MUŽSKÝ HLAS: Nemá.

MUŽSKÝ HLAS: Má. (hlasy přes sebe)

MUŽSKÝ HLAS: Dejte mezi ně Štěpána.

MUŽSKÝ HLAS: Dej hlasovat.

MUŽSKÝ HLAS: Hlasovat.

MENCL: Radíme, co kdyby tam byla formulace: „*K dialogu by přispělo, jestliže by byly splněny tyto požadavky.*“

MUŽSKÝ HLAS: Nééééé.

PALOUŠ: Jan Dus chce taky nějakou poznámku.

MUŽSKÝ HLAS: Tak dej hlasovat.

DUS: Na ulici lidé volají a budou volat: „*Jakeš ven!*“ a „*Štěpán ven!*“ A proto my to říkat nemusíme. Těch hlasů, aby se neblokoval dialog, je tady tolik, že myslím, že bychom je měli respektovat v zájmu širší jednoty. A také v Polsku, pokud vím, Solidarita nekladla požadavek, že se nebude jednat s Jaruzelským, s Kiszczakem.⁷³ A já se přimlouvám...

MUŽSKÝ HLAS: Hlasovat, hlasovat, hlasovat.

MUŽSKÝ HLAS: To se nedá srovnat. Hlasovat!

⁷³ | Architekt stanného práva gen. Wojciech Jaruzelski byl Národním shromážděním 19. 7. 1989 zvolen prezidentem Polské republiky, gen. Czesław Kiszczak působil v letech 1981 až 1990 jako ministr vnitra.

PALOUŠ: Tak hlasovat. Kdo je pro to, aby tam ten výčet jmen i s tou první větou zůstal, jak je?

ŽENSKÝ HLAS: Já bych si dovolila ještě jedno...

MUŽSKÝ HLAS: Ne. Dál...

PALOUŠ: Kdo je pro to, aby tam byla pouze ta první věta, nikoli s výčtem jmen? Tak zjevně, já to nepočítám, ale zjevně menšina.

POLEDŇÁK: Pardon, můžu do toho, jo? Já myslím, že ani tak nejde o to, jestli ty jména tam budou, nebo nebudou. Možná je to trochu formulace, která to rozehrává, co si z toho zvolit, že se zahájení dialogu podmiňuje. Nevyřešilo by se to tím, že by tam bylo napsáno, že prvními rozhodujícími body dialogu jsou tyto čtyři požadavky? Nejenže se tím podmiňuje zahájení, to jsou požadavky zahájení dialogu.

PALOUŠ: Teď se Vašek dozvěděl, jaké je obecné mínění.

HAVEL: Přátelé, co abychom to udělali takto: „*Takovéto jednání, které by mělo být začátkem celospolečenské diskuse o budoucnosti Československa*“ nikoliv podmiňuje, ale „*chce začít Občanské fórum jednáním o těchto naléhavých a širokou veřejností stále otevřeněji formulovaných...*“

HLASY: Ano. (bouřlivý potlesk)

MUŽSKÝ HLAS: Přátelé, já si myslím, že jestli to má spatřit světlo světa, tak bysme měli všechno další nechat už na redakci pana Havla a on by s tím papírem hlavně měl odejít.

PALOUŠ: Důležitá jedna věc. Pověřit kolegium, těch několik lidí, kteří by mohli ten...

MUŽSKÝ HLAS: Navrhujte!

PALOUŠ: Tak prosím, tady Saša už měl myslím něco sepsáno, připraveno.

MUŽSKÝ HLAS: Navrhujte jména, rychle.

MUŽSKÝ HLAS: Jména.

MUŽSKÝ HLAS: Jména.

ŽENSKÝ HLAS: Ať je tam taky někdo ze straníků. (šum, Havlův hlas v pozadí)

MUŽSKÝ HLAS: Jména.

JINÝ MUŽSKÝ HLAS: Jména.

PALOUŠ: Tak já budu číst návrhy, prosím vás. Já si myslím, že za prvé Havel.

MUŽSKÝ HLAS: Ano! (potlesk)

PALOUŠ: Dále pan Čepek. (potlesk) Dále zde nepřítomný, ale přece jenom důležitý muž, akademik Katětov. (potlesk)

HAVEL: Můžem ho pověřovat, když o tom neví?

MUŽSKÝ HLAS: Můžem.

PALOUŠ: Nepřijme-li, bude jich devět... Přijme. Jo, tak pardon. Tak docent Pátý, ten zastupuje KNI. (potlesk)

HAVEL: Kdo by tam byl teda...

PALOUŠ: Potom – Havel, Čepek, Pátý, Mejstřík. (potlesk) Ještě jedna taková nejistá věc, lidi si vzpomněli na Kňážka. Kňážko by mohl být taky reprezentantem, aby tam ještě někdo také...

MUŽSKÝ HLAS: Ano. (potlesk)

PALOUŠ: Pak si myslím, že zcela jistě by tam měl být Vondra.

HAVEL: Od Kňážka mám plnou moc kamkoliv ho dát. (smích, potlesk)

PALOUŠ: Od Kňážka... Tak prosím. Vondra. Myslím, že Václav Malý.

MUŽSKÝ HLAS: Ano. (potlesk)

PALOUŠ: Měl by tam být někdo za Obrodu.

MUŽSKÝ HLAS: Profesor Šilhán.

PALOUŠ: Profesor Šilhán. (potlesk) Potom za Nezávislé mírové sdružení. Myslím, že by to měla být Petrová.

MUŽSKÝ HLAS: Ano. (potlesk)

PALOUŠ: Pak už je tady napsaný Jan Ruml.

MUŽSKÝ HLAS: Ano. (potlesk)

PALOUŠ: Dva, čtyři, šest, osm, deset.

BOK: A co Battěk?

MUŽSKÝ HLAS: Profesor Hájek.

MUŽSKÝ HLAS: Za studenty.

MUŽSKÝ HLAS: Profesor Hájek.

MUŽSKÝ HLAS: Může tam být někdo... (hlasy přes sebe)

NOVOTNÝ: Z vysokoškoláků by tam někdo měl být.

PALOUŠ: Další návrhy. Petrová má slovo.

PETROVÁ: Já bych se přimluvila za to, aby tam byl někdo z venkova. Třeba zrovna hornický předák Milan Hruška.

MUŽSKÝ HLAS: A někdo z tisku...

MUŽSKÝ HLAS: Ano. (potlesk)

PALOUŠ: Tedy Milan Hruška, opakuji, já už zapomněl.

BERGMANN: Radíme, ale neměl by tam být vynechán...

MUŽSKÝ HLAS: Profesor Hájek by neměl být vynechán.

ŽENSKÝ HLAS: Někoho za KSČ tam dejte.

PALOUŠ: Je tam. No, za KSČ nevím.

MUŽSKÝ HLAS: Svoboda.

PALOUŠ: Tady se teď hovoří o Svobodovi, myslíte doktora Svobodu?

SVOBODA: Ne, ten režisér.

PALOUŠ: Svoboda, ten režisér? Dobře.

MUŽSKÝ HLAS: Nechte ale hlasovat.

MUŽSKÝ HLAS: Už tu není.

MUŽSKÝ HLAS: Ale hlasovat.

MUŽSKÝ HLAS: Hlasovat.

MUŽSKÝ HLAS: Profesora Lukeše z činohry Národního divadla.

PALOUŠ: Profesora Lukeše z činohry Národního divadla. Ještě než budem hlasovat...

MUŽSKÝ HLAS: Není tu.

MUŽSKÝ HLAS: Ještě někdo za studenty.

MUŽSKÝ HLAS: Mejstřík.

MUŽSKÝ HLAS: Rudolf Battěk, Rudolf Battěk.

PALOUŠ: Návrh tady z více úst zní Rudolf Battěk. (potlesk)

VONDRA: Ondřej Trojan.

HAVEL: Trojan nebo Hřebejk, ještě někdo ze studentů.

PALOUŠ: Ještě někdo ze studentů. Prosím vás, jména, někdo ze studentů.

MUŽSKÝ HLAS: Mejstřík už je napsán.

PALOUŠ: Ale je tam už Mejstřík.

VĚTROVSKÝ: Šéfredaktor Kavárny, který není přítomen, ale určitě s tím bude souhlasit.

ŽENSKÝ HLAS: Oficiální struktury...

ŽENSKÝ HLAS: Ten už tam je. Martin Mejstřík už je napsanej.

VONDRA: A ještě jeden.

PALOUŠ: Ještě jeden za studenty.

VĚTROVSKÝ: Já bych navrhoval Pavla Lagnera, nebo, Ondřeji, prosím tě.

HAVEL: Ondřej Trojan.

VĚTROVSKÝ: Ondru Trojana. Ondra tady je, tak jestli s tím souhlasí.

PALOUŠ: Ondra Trojan, souhlasí s tím? Ondra Trojan. (potlesk)

POSPÍCHAL: Já mám takovej návrh...

MUŽSKÝ HLAS: Radim Palouš a profesor Hájek.

POSPÍCHAL: ...já si myslím, že je tam hodně disidentů. Sám jsem disident, takže snad to není nijak stranický. Já bych chtěl navrhnout, aby nás disidentů bylo méně. Mohl by tam být například Michael Kocáb, toho znají všichni. Důležitý je, aby to lidi, kteří tady nejsou, kteří třeba nebydlí v Praze, lidi z celého Československa, přijali jako reprezentativní.

PALOUŠ: Proto si myslím, že ani profesor Hájek, ani já bychom nebyli vhodnými dalšími členy. Dál prosím.

VÁCLAV VRABEC: Měl by tam být někdo za lidovce anebo socialisty. (smích) Taky jsem si myslel, že můžeme zavázat nebo požádat pana Škodu, aby to dal zejtra do *Svobodného slova*.

MUŽSKÝ HLAS: No to nemůžeme.

ŠMÍDOVÁ: Prosím vás, tady je *Svobodný slovo*, dnešní. (šum)

MUŽSKÝ HLAS: Co to je?

MUŽSKÝ HLAS: Hodte sem jeden.

PALOUŠ: Co to je?

MUŽSKÝ HLAS: Rudo, prosím tě.

MUŽSKÝ HLAS: Přečtěte to.

PALOUŠ: Je tam prohlášení svazáků.⁷⁴

MUŽSKÝ HLAS: Pokračujte.

PALOUŠ: Tak prosím vás, je hodně... čas spěchá. Stačí těch jedenáct nebo dvanáct lidí?

MUŽSKÉ HLASY: Stačí. (sborem)

PALOUŠ: Já si myslím, že to stačí.

POSPÍCHAL: Je tam teda Kocáb? Je tam ten Kocáb?

⁷⁴ Pravděpodobně je míněna stručná parafráze prohlášení Městského výboru SSM a Městské vysokoškolské rady SSM. Ohlasy pátečního večera. In: *Svobodné slovo*, č. 273, s. 1, 3. Srov. *Deset pražských dnů*, s. 45.

MUŽSKÝ HLAS: Kocáb.

ŽENSKÝ HLAS: Je tam Kocáb. Je tam Kocáb. (hlasy přes sebe)

MUŽSKÝ HLAS: Křížan.

HAVEL: Moc se přimlouván za Jirku Křížana...

MUŽSKÝ HLAS: Jirka Křížan.

PALOUŠ: Prosím vás, velice důležitá... tady Jirka Křížan reprezentuje 40 tisíc podpisů. (bouřlivý potlesk) A ještě poslední věc, problém s Kocábem je, byl tady naznačen Vaškem Havlem ohledně Mostu, jakožto Mostu...

ŽENSKÝ HLAS: Tak Bartoška.

JIŘÍ BARTOŠKA: Ne.

PALOUŠ: ...tak teď ať to vyváží on sám.

KOCÁB: Já si myslím, že když už ta snaha nějak navázat s tou vládou... že by se mohlo využít toho kontaktu. Jistá věc je, že se do toho nechci cpát, zprostředkovat to, ale je jasný, že tu cestu tam máme. Že může to...

PALOUŠ: Takže v podstatě odpověď je kladná.

KOCÁB: Já si myslím, že bysme se o to starali tímto způsobem.

PALOUŠ: Souhlasíte? (potlesk) Docent Pátý.

HAVEL: Moment, to jsme si nerozuměli. Má tam bejt, nebo nemá tam bejt?

PALOUŠ: Má tam být, má.

HAVEL: Má tam být i Most. I Kocáb...

PALOUŠ: Docent Pátý.

LIBOR PÁTÝ: Já bych se moc přimlouval, aby to nebylo výlučně pražské, aby tam byl aspoň jeden Brňák, a mám na mysli profesora Milana Jelínka, lingvistu. Ten tu mezi náma není, ale já bych s ním urychleně provedl kontakt s cílem souhlas, o kterým nepochybují.

POSPÍCHAL: To radši Šabatu.

MUŽSKÉ HLASY: Ne.

MUŽSKÝ HLAS: Petr Oslzlej.

PALOUŠ: To je proti tvému vlastnímu návrhu.

POSPÍCHAL: No jo, ale Jelínek je přece také disident.

PALOUŠ: To je lepší takto... Teď je návrh... Tak čili v podstatě... profesor Jelínek. Ano? Jestli máte nějaké námítky? Nejsou snad? Teď ještě tady byl Petr Oslzlý. Oslzlý. Je to možný?

MUŽSKÝ HLAS: To už stačí. (sborem)

PALOUŠ: Tak... Prosím vás, ale ať to není velikánský sbor, vždyť se nemůžou jenom sejít, vždyť to není jednoduché. My jsme původně mysleli pět šest lidí, teď už je to dvojnásobek.⁷⁵ Tak to stačí. Tam se někdo hlásí.

KŘEŠŤAN: Já jsem profesor Křesťan. Vy si tady rozdělujete funkce, kde je nějaká iniciativa? Tam se mluvilo o stávce, teda pan Lederer. Mně jde o to, že žádáte o to, o co se žádá od dob Charty 77, o dialog. Odpovědi jsou neustále stejný, pan Pitra v televizi nám před chvílí odpověděl zase stejně. Vy už tady totiž to fórum nemusíte zejtra reprezentovat, vy můžete sedět někde jinde. Vy víte kde.

PALOUŠ: Známe to.

KŘEŠŤAN: Jestli... Jestli vás něco zachrání, tak nějaká iniciativa.

PALOUŠ: No a navrhujete, aby se toto nekonalo, aby se to nedělalo? Čili aby výbor nefungoval?

KŘEŠŤAN: Já jsem měl dojem, že se tady neřešily žádný konkrétní věci týkající se právě té iniciativy.

PALOUŠ: No tato iniciativa...

KŘEŠŤAN: Jestli se ta generální stávka vyhlašuje, nebo jestli se nevyhlašuje.

PALOUŠ: Už jsme řekli, že ano a že to podporujeme. (šum) Jednoznačně.

KŘEŠŤAN: Já jsem přišel pozdě.

PALOUŠ: Tady to je jenom další akce. Tam ještě někdo. Ticho, prosím.

⁷⁵ Pod definitivní verzí prohlášení jsou navíc podepsáni Dr. Lubomír Kopecký a Ing. Josef Vavroušek. Srov. *Deset pražských dnů*, s. 48 a přílohu č. I.

MUŽSKÝ HLAS: Já si myslím...

MUŽSKÝ HLAS: Nahlas.

MUŽSKÝ HLAS: My se tady poradíme a usneseme... co budem dělat, jak pokračovat, ale ne ve smyslu... vy tu opravdu zejtra nemusíte bejt.

PALOUŠ: No jistě.

MUŽSKÝ HLAS: A když tady zejtra nebudete, já si myslím, že to je věc taktiky, jak pokračovat dál, jak tu stávku organizovat, jak já se to dozvím, jak se to dozví ostatní lidi, jak pokračovat dál. My zejtra jedeme do Liberce, kde máme něco říct, tam nám nestačí divadlo, tam nás odvezou. Já myslím, že to bude zabíračka, abysme se kryli, abysme se vzájemně domluvili, co budeme dělat za těchle okolností. Já mám pocit, že jsme pořád nepřipravený.

PALOUŠ: Ano. Ale toto je akce, která směřuje vůči současnému režimu jako jedna z možností vztahu nezávislých občanů, nezávislých iniciativ, aby tedy vznikla nějaká protiváha, kromě toho samozřejmě podporujeme student-ské iniciativy, vyhlášenou stávku a tak dál. Takže teď ten způsob, jakým se to rozšíří, předpokládám samozřejmě všemi způsoby, dosavadními osvědčenými způsoby, i pokud k tomu přijdou noviny a tak dále, tím lépe.

MUŽSKÝ HLAS: A který jsou to ty osvědčený? Já to třeba osobně nevím. Já si, pardon, myslím, že hlavně o tomhle se tady mělo mluvit.

PALOUŠ: Nezávislé stanice.

MUŽSKÝ HLAS: Já si myslím, že to je málo, že právě třeba v tom...

PALOUŠ: No ale díky nim...

MUŽSKÝ HLAS: ... v tom Kladně nebo v Příbrami to nikomu nic neřekne.

PALOUŠ: Prosím.

MUŽSKÝ HLAS: Já mám strach z toho, že jestliže budeme stávku reprezentovat tím, že budete na lidech chtít, aby se postavili za pět šest bodů, že to je hrozně moc. Tohle fórum by si mělo vymyslet jeden jedinej bod, ale tak zásadní, že by ten národ tou stávkou měl říct ano, nebo ne. Protože jsou lidi, který nejsou proti tomu, nejsou za to, aby se řešily věci z roku osmašedesát, nejsou lidi pro to, aby se řešily věci ohledně vládní komise, která je tady požadována na vyšetřování tohle toho. Ty názory se hrozně třštějí. Je potřeba udělat jeden bod, jeden jasnej bod a ten národ musí říct ano, nebo ne.

MUŽSKÝ HLAS: Nesouhlas.

BOK: A to je změna vlády? To není změna vlády... odchody Štěpána a jeho dalších soudruhů...

MUŽSKÝ HLAS: ...odchod Štěpána z vlády nebo něco. Ale musí to být jedna jediná věc, aby se mohlo hlasovat jasně. Tak, nebo tak. Jiná volba není. Jak to bude pět bodů, tak je to ztracený. (hluk)

MUŽSKÝ HLAS: Čtyři body jsou minimální.

MUŽSKÝ HLAS: ...jenom jeden, a ten národ musí říct ano, podporujeme stávkou, která chce tohleto, anebo nejsme pro stávkou, která chce tohleto. Je to jasný. Dál se nikam nedostaneme, prosím vás, uvědomte si to. Tohle ztroskotalo, ta demokracie, tenhle bod nebo támhleten bod, to je hrozně nebezpečný. Opravdu...

PALOUŠ: Ale takhle nepostupovalo ani Polsko, ani Maďarsko, ani NDR.

MUŽSKÝ HLAS: ...pojdme to takhle udělat aspoň my.

PALOUŠ: Já nevím, jestli je dobré seškrtnat všechno na jeden bod.

MUŽSKÉ HLASY: Ne.

MUŽSKÝ HLAS: To je jeden bod... buď to bude dialog, nebo to bude postoupení vládě, ale musí to být jedna věc, ten návrh, pro to musí hlasovat. A potom v rámci dialogu, kterej musí zákonitě nastat, musí tyto věci být na stole...

PALOUŠ: Prosím, Tomáš Hradílek.

TOMÁŠ HRADÍLEK: Já jsem v tomhle směru taky zastáncem teorie domina, ale domnívám se – byl jsem u toho, když celá záležitost vznikala – že dál než na ty čtyři body to už redukovat nelze.

SBOREM: Správně. Ano! (potlesk)

PALOUŠ: Saša. Pardon.

VONDRA: Tady chodí nejrůznější zprávy. Za prvé to *Svobodný slovo*, který se tady začalo rozdávat, tak stojte rotačky, pan Škoda kvůli tomu odešel vyjednávat, čili to asi zejtra nevyjde. Kdo ví, co se tady dneska na začátku... je to zajímavá informace, já jsem to nějak zapomněl vám přečíst. Čtu, co jsem dostal: „*Jsem z Matematicko-fyzikální fakulty, můžu dát stručnou informaci o tomto:*

1) Na naší fakultě jsou studenti 2x Martin Šmíd, 1x Jiří Šmíd, 1x Martin Plechšmíd. Zjistili jsme dnes, že všichni jsou živi.
2) Jsme toho názoru, že nelze čekat, až někoho zabijí, a to my = vedení Matematicko-fyzikální fakulty UK + komunisté, členové výboru 1. ZO KSČ na Matematicko-fyzikální fakultě.“ To jen tak...

PALOUŠ: Já myslím, že všichni si přejeme, aby dotyčný žil. To ale nic nemění na tom, že policie postupovala brutálně.

MUŽSKÝ HLAS: Ano. (bouřlivý potlesk)

PALOUŠ: Díky, Pavle. Promiň. Támhle ještě.

MUŽSKÝ HLAS: Já vás jenom... chtěl jsem jenom připomenout jednu věc: proč víc nepoužít politických stran, jejichž zástupci tady byli? Já jsem sám socialista, bratr Škoda... není tak nízká naše funkce, aby se nedalo použít víc nebo víc... Říkám si o spolupráci...

LAMPER: Ale on tady seděl a řekl, že nic podepisovat nebude. Sám to řekl.

MUŽSKÝ HLAS: Nejde o to podepisovat, ale já bych vám prakticky smluvil schůzku s lidmi z naší strany. Bratr Škoda je samozřejmě funkcionář, přestože nejradikálnější z těch, který tam jsou. Ale kdybyste znali situaci, která je v plénu, tak ta je daleko...

LAMPER: Ale teď na to není čas.

MUŽSKÝ HLAS: Není čas. Není čas.

PALOUŠ: Já mám pouze jakousi nervozitu v zádech ohledně přání pana Čepka. Takže snad by bylo dobré, kdyby to Václav ukončil, a já nevím, že bychom zazpívali hymnu.

MUŽSKÝ HLAS: Já bych nezpíval...

MUŽSKÝ HLAS: Jedinou větu, jedinou větu.

HAVEL: Já bych se to pokusil na závěr, prosím pěkně, shrnout. Zeptám se vás, za prvé tady byla asi taková deseti- nebo jedenáctičlenná skupinka, byla jakýmsi způsobem odhlasována. Dáváte jí právo definitivně toto zredigovat?⁷⁶

MUŽSKÝ HLAS: Ano. (potlesk)

HAVEL: Za druhé, domnívám se, že Občanské fórum, které tímto tedy vzniklo a existuje, by mělo svou existenci dávatí najevo všemi možnými způsoby. Nás tady, co sedíme, všechny můžou dnes večer sebrat, až odsad

76 Z prvního tisku úvodního svolání Občanského fóra měla údajně nedopatřením vypadnout pasáž o podpoře generální stávky 27. 11. 1989 od 12. do 14. hodin. Podle svědectví Vladimíra Hanzela si tohoto nedopatření představitelé OF všimli až následujícího dne a v nové verzi příslušnou pasáž doplnili. Srov. závěry, které z tohoto vyvodil historik M. Otáhal, in: OTÁHAL, Milan: *Opozice, moc, společnost 1969/1989*, s. 103.

půjdem, Občanské fórum tím samozřejmě nezanikne. To Občanské fórum by měl být živý organismus, na všech divadelních představeních, který se nekonají, by se mělo znova vyhlášovat a tak dále. Mělo by se o něm mluvit, a když budou jedni zavřený, budou za ně mluvit jiný a tak dále. To se mně zdá být jediné možné. Členem toho Občanského fóra bude každý, kdo se jím bude cítit být. Nikdo není přijímán, nemá to žádné členstvo. Zdá se mi, že jak je takovou tradicí v poslední době, možná by bylo dobré nakonec zazpívat hymnu, ne?

PALOUŠ: Ale tady jsou námitky, radši ať se pronese text ven.

OBECENSTVO: Kde domov můj,

kde domov můj?

Voda hučí po lučinách,

bory šumí po skalinách,

v sadě skví se jara květ,

zemský ráj to na pohled!

A to je ta krásná země,

země česká, domov můj,

země česká, domov můj!

Nad Tatrou sa blýska,

hromy divo bijú.

Nad Tatrou sa blýska,

hromy divo bijú.

Zastavme sa bratia,

veď sa ony stratia,

Slováci ožijú.

Zastavme sa bratia,

veď sa ony stratia,

Slováci ožijú. (sborem)

MUŽSKÝ HLAS: Dobrou noc.

SEZNAM OSOB

Bartoška Jiří, nar. 1947 v Děčíně. V roce 1972 absolvoval studium divadelního a filmového herectví na brněnské JAMU, krátce působil v brněnském Divadle na provázku, odkud v roce 1973 přešel do Činoherního studia v Ústí nad Labem. V roce 1978 se stal členem pražského Divadla Na zábradlí. Od roku 1975 se začal objevovat také ve filmových a televizních rolích.

Battěk Rudolf, nar. 1924 v Bratislavě. Absolvoval pražskou Vysokou školu politickou a sociální, v roce 1968 spoluzaložil Klub angažovaných nestraníků (KAN), v letech 1968–1969 zastával poslanecký mandát v České národní radě. Při prvním výročí sovětské okupace sepsal otevřený dopis, kvůli němuž byl následně zbaven imunity a uvězněn. Jako jeden z prvních podepsal Chartu 77 (v r. 1980 též jejím mluvčím), spoluzakládal VONS a v roce 1988 stál rovněž u zrodu HOS.

Benda Václav, nar. 1946 v Praze. Vystudoval bohemistiku a filozofii na Filozofické fakultě a teoretickou kybernetiku na Matematicko-fyzikální fakultě UK, v letech 1979 a 1984 byl mluvčím Charty 77, v roce 1978 se podílel na založení VONS. Za svou činnost byl v letech 1979–1983 pro podvracení republiky vězněn, poté vydával samizdatový časopis *Paraf*. V roce 1988 stál u založení Hnutí za občanskou svobodu (HOS), v jehož rámci vytvořil Křesťanskodemokratický klub.

Bergmann Pavel, nar. 1930 v Praze. Absolvoval studium historie na Filozofické fakultě UK v Praze, na jejíž historické katedře poté působil. Pro nesouhlas se vstupem okupačních vojsk v srpnu 1968 byl roku 1970 propuštěn, v následujících letech spolupracoval s různými disidentskými skupinami, byl rovněž signatářem Charty 77.

Bok John, nar. 1945 v Pardubicích. Vyrůstal v rodině československého letce RAF a britské matky (v roce 1966 byla donucena k návratu do své vlasti), rodina se z politických důvodů přesouvala na různá místa po celé republice. V roce 1970 mu byl odebrán pas. V následujících dvaceti letech vystřídal několik dělnických profesí, stal se signatářem Charty 77.

Čepeck Petr, nar. 1940 v Praze. Absolvoval DAMU, po krátkém angažmá v ostravském Divadle Petra Bezruče působil až do své smrti v roce 1994 v Činoherním klubu v Praze.

Červenková Jana, nar. 1939 v Praze. Absolvovala studium češtiny a dějepisu na VŠ pedagogické, poté působila jako učitelka a vychovatelka. Od poloviny 60. let publikovala v časopisech pro děti a mládež, později přispívala především do *Svobodného slova* a dalších periodik, pro něž pracovala, ale i do samizdatového časopisu *Obsah*.

Čivrný Lumír, nar. 1915 Červeném Kostelci. Absolvoval studia francouzštiny, němčiny, srovnávací literatury a estetiky na FF UK, poté působil v politických funkcích (poslanec Prozatímního národního shromáždění, pracovník ÚV KSČ, přednosta odboru a náměstek ministra informací a osvěty, náměstek ministra školství, věd a umění a náměstek ministra kultury). Od roku 1954 se stal literátem z povolání. V období let 1968–1969 byl poslancem České národní rady a šéfredaktorem časopisu *Universum*, poté přišel zákaz publikovat.

Dědeček Jiří, nar. 1953 v Karlových Varech. Písníkář, básník, textař, překladatel, spisovatel a autor četných rozhlasových a televizních pořadů. Absolvoval obor knihovnictví a vědecké informace na FF UK (v roce 1976),

později i studium scenáristiky a dramaturgie na FAMU (v roce 1988). V letech 1973–1985 vystupoval po celé republice jako člen divadla malých forem Burian a Dědeček. V letech 1977–1983 pracoval v Pražské informační službě jako tlumočník z francouzštiny, poté přešel do svobodného povolání.

Dus Jan, nar. 1931 v Náchodě. Po studiu na Komenského evangelické bohoslovecké fakultě byl vikářem a farářem Českobratrské církve evangelické v Chotiněvsi na Litoměřicku, později působil v Chrástu u Plzně. Na základě protestů proti okupaci Československa mu byl odňat souhlas k výkonu duchovenské služby, až do roku 1990 pracoval jako cihlářský dělník, skladník a topič, stal se však externím stipendistou holandské univerzity v Leidenu.

Gerová Irena, nar. 1949 v Praze. Publicistka a autorka dokumentárních filmů. Absolventka Fakulty sociálních věd a publicistiky UK.

Hájek Jiří, nar. 1913 v Krhanicích u Benešova. Absolvent Právnické fakulty UK, v letech 1945–1946 sociálnědemokratický poslanec Prozatímního Národního shromáždění, v roce 1948 napomohl bolševizaci sociálnědemokratické strany, v letech 1948–1969 byl nepřetržitě členem ÚV KSČ. Jako ministr zahraničních věcí protestoval v srpnu 1968 v OSN proti sovětské invazi do Československa, záhy byl odvolán z funkce a v roce 1970 vyloučen z KSČ. V roce 1977 se stal jedním z prvních tří mluvčích Charty 77, v roce 1988 spoluzakládal Československý helsinský výbor a stal se jeho předsedou. Byl rovněž členem Obrody – Klubu za socialistickou přestavbu.

Hájek Miloš, nar. 1921 v Dětenicích, v okrese Jičín. V roce 1940 maturoval, na základě působení v odbojových skupinách blízkých ilegální KSČ a pomoci Židům byl v srpnu 1944 zatčen a v březnu 1945 odsouzen k trestu smrti (vykonání rozsudku zabránilo květnové povstání). Po válce působil na VŠ stranické (pozdější VŠ politická při ÚV KSČ), zabýval se dějinami komunistického hnutí. V roce 1968 se stal ředitelem Ústavu dějin socialismu. Jako účastník tzv. vysočanského sjezdu KSČ byl s nástupem normalizace z KSČ vyloučen a odešel do důchodu. Podílel se na vydávání časopisu *Pokrok*, stál u zrodu samizdatového časopisu *Historické studie*. Stal se signatářem Charty 77 a roku 1988 také jejím mluvčím. Byl jedním ze zakladatelů Obrody a od června 1989 jejím předsedou.

Havel Václav, nar. 1936 v Praze. Při práci jevištního technika dálkově vystudoval dramaturgii na DAMU, po roce 1968 se stal světově uznávaným dramatikem, jeho divadelní hry se hrály v zahraničí. V roce 1975 založil samizdatovou ediční řadu *Edice Expedice*. Vytrvale vystupoval proti politické represí (otevřený dopis prezidentu Gustávu Husákovi, publikování Charty 77, spoluzaložení Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, VONS), což jej stálo pět let života strávených ve vězení. Byl vůdčí osobností opozičních aktivit, psal divadelní hry a publikoval v samizdatu. V lednu 1989 byl zadržen na Václavském náměstí při pokusu položit květiny k pomníku sv. Václava u příležitosti výročí sebeupálení Jana Palacha, poté byl odsouzen k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Na počátku léta 1989 byl jedním z autorů a organizátorů petice *Několik vět*.

Hejma Ondřej, nar. 1951 v Praze. Vystudoval filologii (angličtina a čínština) na Filozofické fakultě UK, poté pracoval jako copywriter v reklamní agentuře. V roce 1978 založil kapelu Žlutý pes, která se o tři roky později dostala na seznam zakazovaných punkových formací. V roce 1987 se stal zpravodajem agentury Associated Press (AP).

K jeho osobě byl 3. oddělením 2b odboru správy StB Praha 28. 5. 1987 registrován spis důvěrníka (D) s registračním číslem 44963 a krycím jménem „Rony“, převedený nejprve 8. 7. 1989 na osobní svazek agenta (A) a posléze v prosinci 1989 zničený na 4. oddělení 2. odboru S-StB Praha.

Holubová Eva, nar. 1959 v Praze. Již na gymnáziu se stala členkou studentského souboru Sklep, následně vystudovala pražskou DAMU. V 80. letech pravidelně účinkovala na divadelních poutích ve skupině Rodina Váňova, svůj výrazný komediální talent uplatnila jako členka divadel Sklep, Mimóza a Náhradní divadlo. Jako filmová herečka debutovala v roce 1981 v krátkometrážní komedii *To můj Láďa* režiséra Tomáše Vorla.

Horáček Michal, nar. 1952 v Praze. Publicista a textař. Ze studia Fakulty sociálních věd a publicistiky UK byl v roce 1974 vyloučen na přímý zásah StB. Následovalo střídání zaměstnání a dopisování do časopisů v Austrálii, USA a Velké Británii. V roce 1982 získal americkou cenu Excellence in Journalism a následně stipendium na Macalester College v Minnesotě. Od roku 1986 byl zaměstnán jako redaktor kulturní rubriky časopisu *Mladý svět*. V létě 1989 založil spolu s Michaelem Kocábem iniciativu Most, která usilovala o komunikaci mezi komunistickou vládou a představiteli disentu.

Horelová Eliška, nar. 1925 v Cerhenicích. Absolvovala studium českého jazyka a dějepisu na Pedagogické fakultě a pedagogiky a psychologie na FF UK. Poté působila v Krajském ústavu pedagogickém a ve Výzkumném ústavu pedagogickém, v letech 1962–1982 vyučovala na FF UK. Od roku 1983 se začala věnovat výhradně literatuře, své prozaické dílo zaměřila hlavně na literaturu pro děti a mládež, za což se jí dostalo i mezinárodního uznání (zápis na čestnou listinu H. Ch. Andersena v letech 1979 a 1984).

Hradílek Tomáš, nar. 1945. Absolvent Vysoké školy zemědělské, zootechnik. Po podepsání Charty 77 (1. 2. 1977) byl donucen odejít z JZD a pracovat jako dělník na pile. V roce 1989 byl mluvčím Charty 77.

Hruška Milan. Horník z Malých Svatoňovic, od jara 1989 signatář Charty 77.

Hřebejk Jan, nar. 1967 v Praze. Student scenáristiky a dramaturgie na pražské FAMU. Už během studií zrežíroval na konci 80. let ve vlastní produkci dva krátkometrážní snímky.

Jelínek Milan, nar. 1923 v Brně. Jazykovědec, bohemista zabývající se především stylistikou, kulturou řeči a vývojem spisovné češtiny od národního obrození po současnost. Na počátku 60. let děkanem FF Masarykovy univerzity, od roku 1964 profesor českého jazyka tamtéž.

Jirounek Miroslav, nar. 1955 v Kladně. V roce 1974 vyloučen pro společenské postoje ze studií na gymnáziu v Mladé Boleslavi a v roce 1976 z denního studia dirigentství na pražské konzervatoři. V lednu 1977 podepsal Chartu. Dirigentství dokončil dálkově v roce 1986 při zaměstnání (topič NG v Praze).

Jungmann Milan, nar. 1922 v Hořanech. Absolvoval studium slovanské literatury, filozofie a estetiky na FF UK, poté se stal redaktorem časopisu *Praha-Moskva*. Od roku 1955 byl redaktorem a od roku 1964 šéfredaktorem *Literárních novin*. Po jejich zrušení v roce 1969 měl zákaz publikovat a pracoval jako čistič výloh. Během této doby překládal pod cizím jménem z ruštiny a své literární kritiky publikoval v samizdatovém časopise *Obsah*.

Kantůrek Jiří, nar. 1932 v Písku. Novinář, televizní reportér. Autor televizního pořadu *Sondy*, po roce 1968 byl za svůj proreformní postoj z Československé televize propuštěn. Byl signatářem Charty 77, spolupracoval na tvorbě *Originálního videožurnálu* a samizdatových *Lidových novin*.

Kantůrková Eva, nar. 1930 v Praze. Absolvovala studium filozofie a historie na Filozofické fakultě UK, poté pracovala pro Svaz mládeže a Československé ústředí knižní kultury. Byla členkou KSČ, angažovala se v Pražském jaru. V roce 1970 ze strany vystoupila a publikovala jen v samizdatu a exilových nakladatelstvích. Jako signatářka Charty 77 a její mluvčí (1985) se společně s druhým manželem Jiřím Kantůrkem angažovala v disentu, na počátku 80. let byla téměř rok vězněna za podvracení republiky.

Katětov Miroslav, nar. 1918 v Čembaru v Rusku. Syn českého legionáře a ruské matky žil od roku 1923 v Československu, absolvoval studium na Přírodovědecké fakultě UK. Působil na Matematicko-fyzikální fakultě UK, v letech 1952–1953 jako děkan. Od roku 1953 do roku 1957 zastával funkci rektora UK. V roce 1962 stal akademikem. Do roku 1970, kdy mu bylo zrušeno členství v KSČ, stál v čele Matematického ústavu ČSAV. Byl jedním ze zakládajících členů Kruhu nezávislé inteligence, 17. listopadu 1989 byl jedním z řečníků na Albertově.

Kemr Josef, nar. 1922 v Praze. V divadle vystupoval již od dětství, po studiu na obchodní škole odešel v roce 1942 k divadelní kočovné společnosti A. Budínské-Červíčkové. Poté prošel divadlem na Kladně (1945–1947), divadlem Akropolis (1947–1948), Divadlem S. K. Neumanna (1948–1950), Městskými divadly pražskými (1950 až 1965) a od roku 1965 působil v činoherním souboru pražského Národního divadla. Ztvárnil rovněž nespočet rolí filmových.

Kňažko Milan, nar. 1945 v obci Horné Plachtince. Absolvoval studium herectví v Bratislavě a v Nancy, od 70. let byl členem činoherního souboru Divadla na korze a Nové scény. V letech 1985–1989 byl členem činoherního souboru Slovenského národního divadla. Jako výraz nesouhlasu s politikou tehdejšího režimu vrátil v říjnu 1989 (jako jediný v ČSSR) titul zasloužilý umělec.

Kocáb Michael, nar. 1954 ve Zruči nad Sázavou. Absolvoval pražskou konzervatoř v oboru skladba a varhany a v roce 1977 založil skupinu Pražský výběr. Společně s Michalem Horáčkem založil v létě 1989 iniciativu Most, která se stala zprostředkovatelem dialogu mezi vládou a disidentskými strukturami.

Kolmistr Vladimír, nar. 1930. Politik reformního proudu Pražského jara, po roce 1969 dělník. Signatář Charty 77, jeden ze zakladatelů a předních představitelů Obrody. Člen redakce samizdatového časopisu *Dialog 88*.

Kořán Jaroslav, nar. 1940 v Praze. Absolvoval studium scenáristiky a dramaturgie na pražské FAMU, v letech 1970–1973 pracoval jako scenárista ve Filmovém studiu Barrandov, odkud byl po uvěznění propuštěn. V roce 1974 se stal zaměstnancem Pražských kanalizací a vodních toků, od roku 1975 se věnoval překladatelské činnosti. V 70. a 80. letech byl jedním z představitelů nonkonformní opoziční kultury.

Kozelka Jiří, nar. 1947. Zástupce Hnutí za občanskou svobodu.

Kříž Karel, nar. 1941. Divadelní režisér.

Křížan Jiří, nar. 1941 ve Valašském Meziříčí. V roce 1958 byl vyloučen z gymnázia (jeho otce odsoudili v politickém procesu za „velezradu“ a v roce 1951 popravili), prošel řadou dělnických profesí, v letech 1964–1968 vystudoval scenáristiku a dramaturgii na pražské FAMU. Nejprve pracoval jako redaktor Mladé fronty, od roku 1975 na volné noze. Na počátku léta 1989 byl jedním z organizátorů petice *Několik vět*.

Kubišová Marta, nar. 1942 v Českých Budějovicích. Zpěvačka a signatářka Charty 77 (od září 1977 do dubna 1978 její mluvčí), jejíž píseň *Modlitba pro Martu* se po srpnové okupaci v roce 1968 stala symbolem národního odporu. Pro přílišnou „spjatost se srpnem 68“ jí Pragokonzert od února 1970 zakázal uměleckou činnost. Teprve v prosinci 1988 mohla znovu veřejně zazpívat na „povolené demonstraci“ ke 40. výročí vyhlášení Deklarace lidských práv.

Kučera Petr, nar. 1947 v Liberci. Vystudoval FF UK a před rokem 1989 pracoval jako novinář ve *Svobodném slově*.

Lagner Pavel, nar. 1966 v Praze. Student pedagogické fakulty a pražské DAMU.

Lamper Ivan, nar. 1957 v Pardubicích. Signatář Charty 77, zakladatel samizdatového časopisu *Sport* a spoluzakladatel (spolu s Viktorem Karlíkem a Jáchymem Topolem) časopisu *Jednou nohou*, pozdější (od č. 7) *Revolver Revue*.

Lederer Aleš, nar. 1953 v Praze. V roce 1988 založil společensko-kulturní revui *Prostor* připomínající strukturou i rozsahem *Svědectví*. V roce 1988 začal ve stejnojmenné edici vydávat i knihy.

Lukeš Milan, nar. 1933 v Praze. Po studiích divadelní vědy na pražské DAMU nastoupil jako redaktor v nakladatelství Orbis. V 60. letech řídil redakci časopisu *Divadlo*, od roku 1966 působil na katedře divadelní vědy FF UK, s níž spojil podstatnou část své profesní kariéry (postupně jako odborný asistent, docent, vedoucí katedry, proděkan a profesor). V letech 1985–1989 vedl činohru Národního divadla v Praze.

Mádr Oto, nar. 1917 v Praze. Vystudoval Teologickou fakultu UK, v roce 1942 byl vysvěcen na kněze. Koncem 40. let pokračoval ve studiu na Gregoriánské univerzitě v Římě. Po návratu do Československa působil ve správě farnosti a jako středoškolský učitel. V červnu 1951 byl zatčen a o rok později ve vykonstruovaném procesu odsouzen na doživotí za údajnou špionáž ve prospěch Vatikánu. Podmínečně propuštěn byl teprve v roce 1966. Od roku 1968 byl poradcem kardinála Tomáška. V roce 1969 začal nakrátko přednášet na Cyrilometodějské teologické fakultě v Litoměřicích, v říjnu 1970 však pod nátlakem úřadů odešel do duchovní správy. V roce 1978 začal vydávat samizdatové *Teologické texty*, v samizdatu vydal rovněž několik desítek knih, zejména překladů.

Malý Václav, nar. 1950 v Praze. Po studiu na Cyrilometodějské bohoslovecké fakultě v Litoměřicích byl v roce 1976 vysvěcen na kněze. Poté, co v únoru 1977 podepsal Chartu 77 (v r. 1981 byl jejím mluvčím) a následujícího roku se stal zakládajícím členem VONS, byl zbaven státního souhlasu a pracoval jako topič.

Mandler Emanuel, nar. 1932 v Třebíči. Absolvent Filozofické fakulty UK, archivář, od roku 1961 spolupracovník časopisu *Dějiny a současnost*, od roku 1964 redaktor časopisu *Tvář*. V období tzv. normalizace nesměl oficiálně publikovat, své práce vydával pouze v samizdatu, pracoval v dělnických profesích. Patřil mezi zakládající členy Československého helsinského výboru. V roce 1987 vzniklo ilegální opoziční politické hnutí Demokratická ini-

ciativa (DI), jehož byl až do roku 1989 předsedou. Dne 11. listopadu 1989 DI požádala ministerstvo vnitra o registraci jako politická strana.

Marhoul Václav, nar. 1960 v Praze. Po absolutoriu pražské FAMU začínal v roce 1984 nejprve jako asistent produkce a později jako zástupce vedoucího produkce ve Filmovém studiu Barrandov. Několik let zároveň zasvětil divadelnímu sdružení Pražská pětka a výtvarné skupině Tvrdohlaví.

Mašek Ivan, nar. 1948 v Praze. Studoval psychologii na FF UK (1968–1969), úředník, v roce 1970 byl ze zaměstnání propuštěn pro nesouhlas se vstupem vojsk Varšavské smlouvy, poté pracoval jako pomocný dělník, programátor, vedoucí softwarového střediska. Od roku 1984 se účastnil bytových filozofických seminářů. V říjnu 1989 byl zatčen pro pobuřování, kterého se měl dopustit rozšiřováním manifestu *Demokracii pro všechny*, propuštěn byl 17. listopadu 1989.

Mejstřík Martin, nar. 1962 v Kolíně. V roce 1984 vyloučen pro „politickou nezpůsobilost“ z Pedagogické fakulty UK, 1986 přijat na DAMU, od roku 1987 vedl studentský časopis *Kavárna A.F.F.A.* (Art Forum-Forum AMU). Organizátor studentského hnutí v Praze, diskusních fór a koncertů, angažoval se jako předseda Studentského tiskového a informačního střediska (STIS) v Městské vysokoškolské radě MV SSM. Po demonstraci 17. 11. 1989 stanul se Šimonem Pánkem v čele Celostátního stávkového výboru vysokoškolských studentů.

Mencl Vojtěch, nar. 1923 v Bratislavě. Maturoval na jičínském gymnáziu, od roku 1942 byl činný v komunistickém odboji, roku 1948 získal titul ing. na VŠ politické a sociální. Vyučoval na Vysoké škole politických a hospodářských věd a později působil v armádě na Vojenské politické akademii, kde se stal roku 1965 profesorem. V letech 1968–1969 zde byl rektorem. Jako představitel reformní politiky byl v roce 1969 degradován a propuštěn z armády. Poté spolupracoval se samizdatovým časopisem *Historické studie* a na konci 80. let se stal jedním ze zakladatelů a předních představitelů Obrody.

Merta Vladimír, nar. 1946 v Praze. Absolvoval filmovou a televizní scenáristiku a režii na FAMU, ale již během studií nastoupil dráhu hudebníka a publicisty. V 80. letech psal a režíroval animované filmy a stal se jedním z nejoblíbenějších písničkářů.

Němcová Dana, nar. 1934 v Mostě. Vystudovala psychologii, pro aktivní podporu pronásledovaných hudebníků byla však v roce 1976 zbavena možnosti pracovat v oboru. Stala se signatářkou Charty 77, spoluzakládajícím členem VONS (v květnu 1979 zadržena a v následném procesu s VONS odsouzena na dva roky ztráty svobody s podmíněným odkladem). V roce 1989 byla mluvčí Charty 77, v lednu 1989 (od 16. do 25.) ji za pokus o polození květin u příležitosti výročí sebeupálení Jana Palacha drželi ve vazbě.

Novotný Josef, nar. 1944 v Praze. Vyučil se typografem, jako tanečník vystupoval v muzikálu *Starci na chmelu*, po absolvování vojenské služby pracoval u filmového režiséra L. Rychmana, dále ve Filmovém studiu Gottwaldov, v Městských divadlech pražských, jako textař spolupracoval s Evou Olmerovou a s Pražským výběrem. Jako člen Jazzové sekce se zúčastnil událostí na Albertově i na Národní třídě.

Obdržálek Jan, nar. 1942 v Praze. Vystudoval Matematicko-fyzikální fakultu UK. Na Ústavu teoretické fyziky této fakulty se zabýval počítačovou fyzikou.

Oslzlý Petr, nar. 1945 v Konici. Díky Pražskému jaru mohl začít studovat divadelní vědu spolu s historií a teorií výtvarného umění na brněnské FF. Byl protagonistou experimentálního divadla a od roku 1973 vůdčí osobností Divadla Husa na provázku. Významně se podílel na organizování brněnské Podzemní univerzity. V reakci na události 17. listopadu 1989 na pražské Národní třídě zahájilo divadlo (spolu s HaDivadlem jako první) protestní stávkou.

Palouš Radim, nar. 1924 v Praze. Absolvoval studium filozofie na Filozofické fakultě UK a obor chemie na Vysoké škole pedagogické v Praze. Pořádal domácí filozofické semináře, samizdatově vydával *Spisy Jana Patočky*, v letech 1982–1983 byl mluvčím Charty 77.

Pátý Libor, nar. 1929 v Praze. Profesor fyziky na UK, člen KNI.

Pěkný Tomáš, nar. 1943 v Praze. Spisovatel a publicista. Po ukončení studia na FF UK pracoval jako redaktor, pro svůj proreformní postoj byl však po roce 1970 nucen vystřídat řadu nequalifikovaných zaměstnání. Publikoval v samizdatu.

Petrová Jana, nar. 1966 v Dobrušce. Jako aktivistka Nezávislého mírového sdružení – Iniciativy za demilitarizaci společnosti byla v lednu 1989 zadržena na Václavském náměstí při pokusu o položení květin u příležitosti výročí sebeupálení Jana Palacha a o několik týdnů později odsouzena k nepodmíněnému trestu odnětí svobody.

Poledňák Petr, nar. 1962 v Praze. Režisér, dramatik. Absolvoval studium režie na pražské DAMU (1980–1985). Během studia směřoval k hudebnímu divadlu, již v dětství se učil hrát na klavír v Lidové škole umění v Praze-Břevnově, na kytaru a ve skladbě byl samouk. Komponoval a zpíval pro studentský soubor Pražské klasické divadlo. Od roku 1987 působil jako šéf a režisér Činoherního studia Ústí nad Labem.

Pospíchal Petr, nar. 1960 v Brně. Od roku 1977 působil v prostředí Charty 77, v roce 1979 začal pracovat ve VONS. Ve druhé polovině 80. let byl volným spolupracovníkem československých a polských redakcí Rádía Svobodná Evropa i BBC. Publikoval v českých samizdatových časopisech, na vydávání některých samizdatových titulů se aktivně podílel. Navazoval styky s polskými disidenty a organizoval schůzky polských a československých aktivistů v hraničních horách.

Potměšil Jan, nar. 1966 v Praze. Divadelní a filmový herec, aktivní účastník listopadových demonstrací.

Ruml Jan, nar. 1953 v Praze. Z politických důvodů mu nebylo umožněno studovat, prošel řadou dělnických profesí. V únoru 1977 podepsal Chartu 77 (na začátku roku 1990 se stal jejím mluvčím), v roce 1979 se stal členem VONS, stál u založení samizdatových *Lidových novin*, angažoval se též v Kruhu československo-polské solidarity a byl členem prozatímního koordinačního výboru Hnutí za občanskou svobodu. Od listopadu 1989 pracoval v Nezávislém tiskovém středisku.

Skalník Josef, nar. 1948 v Praze. Absolvoval studium grafického designu, od roku 1970 dvorním grafikem Jazzové sekce, spolupracoval na vydávání samizdatových periodik *Revoluer revue* a *Lidové noviny*, spolupodílel se také na

tvorbě *Originálního videožurnálu*, zajišťoval výtvarnou část produkce. Jako místopředseda Jazzové sekce byl na jaře 1987 odsouzen v procesu s pracovním výborem aktivistů Jazzové sekce. Spis kandidáta tajné spolupráce „Ohio“ s reg. č. 24116 byl 2. 9. 1982 zaveden 2. oddělením 1. odboru II. správy SNB, 26. 7. 1983 převeden na osobní svazek tajného spolupracovníka „Black“, 4. 7. 1989 provedena změna krycího jména na „Gogh“, který byl 6. 12. 1989 na 1. oddělení 1. odboru II. S-SNB zničen, včetně složek finančních dokladů (FD), vlastnoručních zpráv (VZ) a kopií pomocných písemností (KPP).

Svoboda Jiří, nar. 1945 v Kladně. Kvůli spoluautorství dopisu poukazujícího na nedostatek svobody tisku, informací a umělecké tvorby byl vyloučen ze studia divadelní režie na DAMU. Teprve od roku 1971, kdy absolvoval obor filmové a televizní režie na FAMU, mohl pracovat ve scénáristickém oddělení Filmového studia Barrandov. Od roku 1975 byl členem KSČ. Na IV. sjezdu Svazu českých dramatických umělců v roce 1987 byl zvolen předsedou filmové sekce.

Šabata Jaroslav, nar. 1927 v Dolenici na Znojemsku. V 50. a 60. letech přednášel na katedře marxismu-leninismu a psychologie FF Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brně. Jako jeden z představitelů reformních sil v KSČ byl v roce 1969 zbaven všech funkcí a následně z KSČ vyloučen. Za údajné podvracení republiky byl jako jeden z vedoucích představitelů opozice v letech 1971–1976 a znovu po podepsání Charty 77 v letech 1978–1980 vězněn. V roce 1988 stál u zrodu HOS.

Šabatová Anna, nar. 1951 v Brně. Během studia třetího ročníku filozofie a historie na FF Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brně byla odsouzena na tři roky odnětí svobody za organizování letákové akce k parlamentním volbám a podíl na šíření samizdatu. V prosinci 1973 byla podmíněně propuštěna, v prosinci 1976 podepsala Chartu 77, v roce 1986 byla její mluvčí. V době věznění svého manžela Petra Uhla (1979–1984) vydávala jeho i svým jménem *Informace o Chartě 77*, v roce 1978 byla též spoluzakladatelkou a mluvčí VONS. Od roku 1987 se podílela na spolupráci polských a českých disidentů v iniciativě Polsko-československá solidarita, jejíž byla mluvčí.

Šilhán Věněk, nar. 1927 v Kněževsi na Rakovnicku. Absolvoval Vysokou školu politických a hospodářských věd v Praze, později působil jako pedagog na pražské Vysoké škole ekonomické. Byl jedním z organizátorů tzv. vysočanského sjezdu KSČ (byl zde zvolen do funkce tajemníka ÚV KSČ zastupujícího Alexandra Dubčeka), který odsoudil sovětskou invazi v srpnu 1968 a zvolil nové vedení strany. Posléze byl proto vyloučen z KSČ a dvacet let pracoval v dělnických profesích. Stal se jedním z prvních signatářů Charty 77.

Škoda Jan, nar. 1936. Ústřední tajemník Československé strany socialistické. K jeho osobě byl 3. oddělením 2. odboru II. správy FMV 28. 12. 1972 obnoven osobní svazek agenta (A) s registračním číslem 254 a krycím jménem „Luděk“; po jeho archivaci 3. oddělením 1. odboru X. správy SNB 19. 9. 1980 registrován spis důvěrníka (D) s registračním číslem 20246, převedený 3. 7. 1986 na osobní svazek agenta (A) a posléze 8. 12. 1989 zničený na 2. oddělení 10. odboru II. správy SNB.

Šmídová Jana, nar. 1949 v Praze. Absolvovala studium na Fakultě žurnalistiky UK, v období tzv. normalizace však svou profesi nemohla vykonávat. Teprve v polovině 80. let nastoupila jako redaktorka, nejprve v technické a poté v zahraničně politické rubrice deníku *Svobodné slovo*.

Šrut Pavel, nar. 1940 v Praze. Studoval anglistiku a hispanistiku na FF UK, poté působil jako redaktor nakladatelství Naše vojsko. Po roce 1970 mohla jeho tvorba vycházet pouze v samizdatu.

Štindl Karel nar. 1938 v Chocni. Zástupce Československé demokratické iniciativy.

Štolbová Eva, nar. 1935 v Ostravě. Spisovatelka, filoložka a překladatelka, ve vzdělávací redakci Československé televize připravovala literární programy.

Štroblová Jana, nar. 1936 v Praze. Vystudovala češtinu a ruštinu na FF UK, následně pracovala ve Státním nakladatelství dětské knihy (od roku 1969 Albatros). Pro své politické postoje byla v roce 1970 propuštěna ze zaměstnání a dalších dvacet let zveřejňovala své práce v samizdatu.

Trapl Tomáš, nar. 1964 v Praze. Vystudoval operní zpěv na Státní konzervatoři a HAMU, svou uměleckou dráhu začal roku 1986 s jazzovým vokálním souborem Dobrý večer Quintet, s art-rockovou kapelou Beatover.

Trojan Ondřej, nar. 1959 v Praze. Po krátkém studiu na Pedagogické fakultě UK začal působit v pražském divadle Sklep, kde začal tihnout k filmu. V letech 1985–1991 studoval na pražské FAMU obor Filmová a televizní režie.

Uhl Petr, nar. 1941 v Praze. V roce 1963 absolvoval studium strojního inženýrství na ČVUT, poté pracoval jako technik, patentový úředník a učitel. V období Pražského jara působil v levicovém Hnutí revoluční mládeže a za svou činnost byl v roce 1969 na čtyři roky uvězněn. Později se stal členem petičního výboru Charty 77 a spoluzakladatelem VONS. V roce 1979 byl znovu odsouzen, tentokrát na pět let vězení, po propuštění pracoval až do roku 1989 jako strojník a topič. Od roku 1988 byl redaktorem Východoevropské informační agentury (VIA). Ve dnech 19.–26. 11. 1989 byl vězněn v souvislosti se zveřejněním zprávy o údajné smrti studenta Šmída na Národní třídě dne 17. 11. 1989.

Urban Jan, nar. 1951. Absolvent oboru filozofie a historie na FF UK, disident a redaktor samizdatových *Lidových novin*.

Vačkář Martin, nar. 1947 v Praze. Přední český japanolog. V 60. letech studoval angličtinu a japonštinu na FF UK, v roce 1967 studium přerušil a vydal se studovat japonštinu na Mezinárodní křesťanskou univerzitu v Tokiu, poté pokračoval v Curychu. Roku 1969 se vrátil a dokončil studia na FF UK. Poté psal pro kulturní rubriku *Lidová demokracie*, v roce 1980 odešel na volnou nohu a živil se jako koordinátor pro japonské televizní týmy.

Vašut Marek, nar. 1960 v Praze. V roce 1983 absolvoval DAMU, své první role hrál ve Státním divadle v Brně, od roku 1985 vystupoval v Národním divadle v Praze. Od roku 1986 se výrazněji začal prosazovat také na filmovém plátně.

Velek Josef, nar. 1939 v Klínci. Zakladatel české ekologické žurnalistiky, v roce 1974 spoluzakládal ekologické Hnutí Brontosaurus.

Větrovský Daniel Hejna, nar. 1966 v Praze. Po studiu VŠ ekonomické studentem DAMU. V roce 1987 debutoval ve filmu *Proč?* režiséra Karla Smyczka.

Vondra Alexandr, nar. 1961 v Praze. V letech 1979–1985 vystudoval geografii na Přírodovědecké fakultě Univerzity Karlovy (UK), v roce 1987 se stal členem Polsko-československé solidarity, spolu s Jáchymem Topolem a Ivanem Lamperem vydával samizdatový časopis *Revolver revue*. V roce 1989 byl mluvčím Charty 77 a jedním z autorů petice *Několik vět*, za svou činnost byl vězněn.

Wernisch Ivan, nar. 1942 v Praze. Již během středoškolského studia začal publikovat své básně v časopisech *Host do domu* a *Tvář*. Pro své aktivity během Pražského jara a politické postoje se v následujícím období normalizace stal zakázaným autorem, jeho díla vycházela pouze samizdatem nebo v exilu.

Weis Jiří, střelmistr.

Zvěřina Josef, nar. 1913 ve Stříteži na Třebíčsku. Kněz, politický vězeň, disident a signatář Charty 77, jeden z nejvýznamnějších katolických intelektuálů druhé poloviny 20. století u nás. Po maturitě na Arcibiskupském gymnáziu studoval teologii a filozofii na papežské koleji v Římě, kde byl v červenci 1937 vysvěcen na kněze. V roce 1952 byl spolu s dalšími katolíky odsouzen na 22 let vězení. Propuštěn byl teprve v roce 1965 a kromě manuálních zaměstnání sloužil jako teolog v podzemní církvi. Začátkem 70. let vykonával duchovní správu na faře v Praskolesích u Zdic, v roce 1975 byl donucen odejít do důchodu. Věnoval se výuce i duchovnímu vedení řeholnic a studentů, kteří se připravovali na kněžství, spolupracoval s disidenty.

DOKUMENTY

Příloha č. 1

1989, 19. listopad, Praha – Ustavující prohlášení Občanského fóra.¹

Osobní archiv Pavla Žáčka.

| 1 Srov. další verzi in: *Deset pražských dnů (17.–27. listopad 1989). Dokumentace.* Academia. Praha 1990, s. 47–48.

Provolání

Na setkání v hledišti pražského Ochohelního klubu bylo dne 19.11.1989 ve 22 hodin ustaveno Občanské fórum jako mluvčí té části Čs. veřejnosti, která je stále kritičtější k politice současného Čs. vedení a která byla v těchto dnech hluboce otřesena brutálním masakrem pokojně manifestujících studentů. Práce tohoto fóra se účastní Charta 77, Čs. helsinský výbor, Kruh nezávislé inteligence, Hnutí za občanskou svobodu, Artforum, Obrada, Nezávislé studentské, Čs. demokratická iniciativa, VONS, Nezávislé mírové sdružení, Otevřený dialog, ŠS centrum PEN klubu, někteří členové Čs. strany socialistické, Čs. strany lidové, církví, tvůrčích a jiných svazů, někteří bývalí i současní členové KSČ a další demokraticky smýšlející občané. Občanské fórum se cítí být způsobilé okamžitě jednat se státním vedením o kritické situaci v naší zemi, vyjednat aktivní požadavky veřejnosti a jednat o jejich řešení.

Taková jednání, které by mělo být začátkem celospolečenské diskuse o budoucnosti Československa, se Občanské fórum začíná jednat o těchto naléhavých a širokou veřejností stále otevřeněji formulovaných požadavcích:

1) aby ihned odstoupili ze svých funkcí ti členové předsednictva ÚV KSČ, kteří jsou bezprostředně spojeni s přípravou intervence pěti států Varšavské smlouvy z r. 1968 a kteří jsou odpovědní za mnoholetou devastaci všech oblastí společenského života u nás. Jmenovitě jde o Gustava Husáka, Miloše Jakeše, Jana Pojtíka, Milošava Zavadila, Karla Hofmanna a Aloise Indru. Zhrubná politika těchto lidí, kteří po léta odmítali jakýkoliv demokratický dialog se společností zcela zákonitě vyústila do hrůzných událostí posledních dnů.

2) aby ihned odstoupil první tajemník MV KSČ v Praze, Miroslav Štěpán a federální ministr vnitra František Kíncl, kteří jsou odpovědní za všechny zásahy, které policie v posledních provedla proti pokojně manifestujícím občanům.

3) aby byla ustanovena komise, která konkrétně vyšetří tyto zásahy, zjišťuje jejich viny a navrhne jejich potrestání. V této komisi musí být zástupci Občanského fóra.

4) aby byli okamžitě propuštěni všichni vězňové svědomí včetně těch, kteří byli zahrnuti v souvislosti s posledními manifestacemi.

- 2 -

Občanské fórum žádá, aby toto svolání, bylo publikováno v oficiálních československých sdělovacích prostředcích.

Občanské fórum se staví celou svou autoritou za myšlenku generální stávky dne 27.11. od 12.00 do 14.00 hod., k níž vysvětlili pražští vysokoškoláci achápe ji jako výraz podpory požadavků, o nichž chce se státním vedením jednat.

Občanské fórum se domnívá, že jeho vznik a práce odpovídá vůli 40 000 dosavadních signatářů petice Několik vět, a je otevřeno všem složkám a silám československé společnosti, kterým záleží na tom, aby i naše země začala pokojným způsobem hledat cesty k demokratickému společenskému uspořádání, a tím i k hospodářské prosperitě.

Za Občanské fórum

Ing. Rudolf Batěk, Petr Čepek, Václav Havel, Milan Hruška, Prof. Dr. Milan Jelínek, Milan Kňažko, Dr. Lubomír Kopecký ČSo, Jiří Křížan, Václav Malý, Martin Mejstřík, Petr Oslalý, Doc. Dr. Libor Pátý ČSc., Jana Petrová, Jan Huml, Prof. Dr. Věnek Šilhán, Ondřej Trojan, Ing. Josef Vavroušek ČSo, Saša Vondra.

V Praze dne 19.11. 1989

Příloha č. 2

1989, 19. listopad, Praha – Podklady správy Státní bezpečnosti Praha ke zpracování denní situační zprávy FMV, čj. OS-0016-232/OAO-89

V neděli dne 19. listopadu 1989 správa Státní bezpečnosti Praha postoupila v rámci naplňování informačního toku² odboru analytiky a informací Vnitřní a organizační správy FMV přehlednou svodku sestavenou z operativní cestou (prameny 1 – agenturní zdroj, 2 – zpravodajská technika, 3 – operativní pracovník) získaných nejdůležitějších informací o situaci v hlavním městě Praze za uplynulých 48 hodin.

Odbor boje proti vnitřnímu nepříteli (2. odbor) za pomoci své agenturní sítě monitoroval i ustavující schůzku Občanského fóra v Činoherním klubu.³ S určitou mírou nepřesnosti byly podchyceny osoby podílející se na jednání i složení *jakéhosi akčního koordinačního výboru*. Obdobně i část svodné informace o požadavcích formulovaných v *programové petici* napovídá, že agenturní zpráva byla operativním orgánem Státní bezpečnosti převzata ještě v průběhu schůzky před závěrečnou formulací prohlášení. Dezinterpretace slov filmového režiséra Jiřího Svobody, záměna zástupce DAMU Dana Větrovského za Martina Mejstříka a citace letáku nasvědčuje, že zdroj těchto informací se nenacházel v blízkosti pódia ani v hledišti.

Archiv bezpečnostních složek, f. II. správa SNB (A-34/1), inv. j. 1416.

- 2 K informačnímu toku z útvarů Státní bezpečnosti na centrální analytické pracoviště VOS FMV v roce 1989 srov. ŽÁČEK, Pavel: *ŠtB na Slovensku za „normalizácie“. Agónia komunistickéj moci v zvodkách tajnej polície*. MS SR. Bratislava 2002, s. 126–139.
- 3 Srov. BENDA, Patrik – ŽÁČEK, Pavel (eds.): Denní situační zprávy StB z listopadu a prosince 1989. In: *Securitas Imperii*, 2000, č. 6/II, s. 398–399. Svodka byla zapracována do stranické „Informace o situaci v souvislosti s akcemi nepřátelských sil v Praze 17.–19. 11. 1989“ distribuované 20. 11. 1989 sekretariátem generálního tajemníka ÚV KSČ M. Jakeše. KOUDELKA, František (ed.): Situační zprávy ústředního aparátu KSČ. 20. listopadu – 1. prosince 1989. Pokyny a směrnice vedení KSČ nižším stranickým složkám. 19. listopadu – 1. prosince 1989. In: *Demokratická revoluce v Československu 1989. Studijní materiály*. Sešit 5–6. Československé dokumentační středisko o.p.s. – ÚSD AV ČR. Praha 1999, s. 17–18.

2. Kabele
s. Kabele
9

NOSTEL ŘÁDU BUDE ZÁSTAVY A ŘÁDU PRÁCE
SPRÁVA SBORU NÁRODNÍ BEZPEČNOSTI
HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY A STŘEDOČESKÉHO KRAJE
SPRÁVA STÁTNÍ BEZPEČNOSTI

C. P. - 89-0016-232/0A0-89

Dne 19. listopadu 1989

L. PRÁVNÍČNÍHO MĚSTA HLAVNÍHO MĚSTA PRAHY	
20. XI. 1989	18-013/180/01-89
Číslo:	71x
Přílohy:	

~~Příloha - tajně~~

Výtisk číslo: 2
Počet listů: 1
Přílohy: 1/2
2/3
3/3
4/2
1/4

Vnitřní a organizační správa FHV
Odbor analytiky a informací
k rukám s. náčelníka
P. R A H A

ZRUŠEN STUPEŇ UTAJENÍ	3.0. 1. 1995
	PROPS Kabe

V příloze zasílám poznatky pro zpracování denní situační zprávy FHV ze dne 19. listopadu 1989.

Náčelník Správy StB Praha

plk. JUDr. JIŘÍ BYTČÁNEK

osobně oškopirován
provedl 24. 11. 1989
pro 11. 11. 1989

StB Praha - OAJ

Příloha k č.j. :
OS-0016-232/0A0-89

~~Příloha - tajně~~

Výtisk číslo : 2
Počet listů : 1

ZRUŠEN STUPEŇ UTAJENÍ	3.0. 1. 1995
	PROPS Kabe

2. NEPŘÁTELSKÁ ČINNOST

A. VLÁŠSKÍ PROTIVLÁK - O

B. VLÁŠSKÍ PROTIVLÁK

Ined po událostech, ke kterým došlo v souvislosti výročí J. OPLETALA dne 17. 11. 1989 v Praze na Albertově, na Vyšehradě a zejména pak následně v některých pražských ulicích, hlavně na Národní třídě (viz denní situační zpráva č. 231/89 ze dne 17. 11. 1989) zahájily nelegální struktury a jejich exponenti (P. UHL, V. BENDA, A. JONDRÁ, L. LIS, I. HAVEL a.j.) četné akce k vyvolání dalších nepokojů a útoků proti KSČ, socialistickému státu a některým jejím ústavním činitelům.

Již 18. 11. 1989 došlo v 16.00 hod. na Václavském náměstí k dalšímu pokusu o vyvolání veřejných nepokojů. Skupina 200 - 300 osob odtud postupovala až na Národní třídu, kde se rozestla na 600 - 700 osob. Po výzvách příslušníků SNB se toto nepovolené shromáždění rozešlo. Pořádkové jednotky nebyly nasazeny. Na MO VB Václavské náměstí bylo předvedeno 14 osob, 13 z nich bylo po vyšetření propuštěno. Proti Miroslavu ŠKORANCOVI, nar. 23. 3. 1963 z VŠZ Praha bylo zahájeno tr. stíhání pro tr. čin podle § 202 a 156 tr. zákona.

L. SVIKLOVÁ, A. KOŤISTKOVÁ a USA stát. přísl. Maria Anna FLEET, nar. 2.5.1958, která byla předána k dalšímu opatření ŠPV SMD. U B. JIRKŮ bylo zajištěno "provolání výtvarníků" a jejich dopis ÚV KČM a sdělovacím prostředkům k události 17.11.1989. Všechny zahrnuté osoby byly postupně po vyloučení propuštěny. Není vyloučeno, že další osoby, které se měly této tiskovky zúčastnit, po té co zjistily přes bytem KŘMČOVÉ přítomnost příslušníků SMD, od svého dmyalu upustily.

Další preventivně bezpečnostní opatření bylo provedeno dne 19.11.1989 před bytem V. MANDY, kde se měla uskutečnit schůzka tzv. Nezávislého studentského sdružení, tedy organizace, která společně s MVR SMD organizovala dne 17.11.1989 akce na Albertově, Slavíně a následně i v pražských ulicích. Při tomto opatření bylo perluastrováno celkem 19 osob, z nichž 9 bylo požádáno na MO-VS nám. Míru o podání vysvětlení ve smyslu § 19 zákona č. 40/1974 Sb. Mezi nimi například byli B. MANDLER, H. MARVANOVÁ, M. LITOMISKÁ, A. ŠABATOVÁ, J. DIENSTBIER (nar.1969) aj. U Hany MARVANOVÉ bylo zajištěno prohlášení o "ustanovení klubu nezávislých novinářů", k němuž došlo dne 19.11.1989 v síle nakladatelství Východ, Kaničovo nám. 5, za přítomnosti asi 200-350 osob. V tomto sále hovořil mj. redaktor MĚJČEK z časopisu Květy. Celé jednání probíhalo téměř konspiračně a po té co vrátila nakladatelství přišla do sálu, aby upozornila na pohyb příslušníků SMD v jeho okolí, začali se všichni přítomní představitel plným jmenem a místem psacích míst. Pravděpodobně tak činili pro to, aby odhalili event. provokatéry či příslušníky SMD v jedné síle.

Dne 19.11.1989 proběhla v Sínovském klubu od 20.30 do 22.45 hodin schůzka zástupců všech i nezávislých iniciativ, kteří tam vytvořili tzv. koordinací výbor. Předsednictvo tvořili: MĚJČEK, ČERNÝ, RUDÝ, KŘMČ, KRAJČÍK, VILK (mladší bratr), KOŠA, V. MALÝ a BROŽKA (z Borůvky), kteří zastupovali mj. ON-77, VONS, MVS, MVS, RAN-KLOB, ČS, ČS, Svaz novinářů, SSS, umělecké svazy a bez ochrany přírody. Místo přítomný byl rozdělen výtisk nezávislého Svobodného slova. Byl zvolen jakýsi akční koordinací výbor ve složení: V. MALÝ, J. RUDÝ, J. VONDRÁ, J. MĚJČEK, J. RUDÝ a Bena (zastupoval Šabatů), H. BARIŠK, R. BARIŠK, M. KOŠA, V. MALÝ a J. KŘMČK.

Byla odsouhlasena programová petice, která má být dne 20.11.1989 předána předsedovi vlády ČSSR. Tato petice obsahuje čtyři hlavní programové body:

- 1/ odvolání z funkcí s. Jakeše, s. Indry, s. Husáka, s. Fojtíka, a dalších funkcionářů, kteří se "podíleli na vstupu voják VS do ČSSR v roce 1968" a na tzv. normalizačním procesu;
- 2/ okamžité propuštění politických vězňů a osob zatčených při současných událostech (jmenovitě Petra UHLA aj.);
- 3/ zabezpečení svobody tisku, nezkraslování informací v rozhlasu a televizi;
- 4/ určení viníků brutálního zásahu proti studentům.

Účastníci schůze vyjádřili podporu generální stávce na 27.11. 1989, v době od 12⁰⁰ do 14⁰⁰ hodin a podporu stávkám na školách a divadlech. Byla také podána informace o způsobu rozšíření petice do škol, závedů, JZD a institucí v celé ČSSR.

Na schůzi vystoupil mj. filmový režisér J. SVOBODA a jmenem pracovníků a komunistů ve filmu podpořil závěry tohoto shromáždění. Dále vystoupil student DAMU (není vyloučeno, že to byl opět MĚJČEK), který přítomným oznámil, že od 20.11.1989 začne fungovat studentský informační a distribuční systém, který bude zajišťovat kolportaci informací a materiálů prostřednictvím VŠ v celé ČSSR i pro tento koordinací výbor.

Průběh celého jednání byl natáčen anglicky hovorovým TV štábem. Jednání rovněž nahrávala redaktorka Svobodného slova úřadová.

Místo přítomný byl rozdělen leták následujícího obsahu:

"V Praze se ustavuje klub nezávislých novinářů. Volá ke spolupráci novináře, pisáčky, kamelety, každého, kdo má jakýmkoliv způsobem přispět k rychlému šíření informací o vývoji události v těchto dnech. Zahraníční stanice rádií pozadí a jsou takto neposiouhatebné - sjezd rušené. Oficiální sdělovací prostředky končí svou úru tím nejostudnějším způsobem. Chceme informovat o akcích studentů tak, aby se mohly přidat i školy na venkově, o průběhu diskusních večerů v divadlech, chceme zvát lidi tam, kde jsou právě třeba. Všechny administrativní formality kolem ustavení klubu budou vyřizovány během příštího týdne. Nyní je třeba aktuálně, průběžně informovat. Přihlaste se ke spolupráci na adresách: Helena KŘMČOVÁ, Žito-

mirská 48, Praha 10, tlf. 73 88 73, Richard URX, Belgická 21, Praha 2, tlf. 25 35 37".

Rudolf BATTEK věděl o přípravě jednání v Činoherním klubu již předeem, což vyplynulo (ve skryté formě) z jeho rozhovorů dne 18. a 19.11.1989 s L. LISEM a Jitkou JIŘINOU, které řekl, že "jednání v neděli bude znamenat společně s manifestací 17.11.1989 zlom, jehož výsledek by se měl ukázat do konce roku". S LISEM se domlouval, v čem a jak je třeba napadnout SNE "aby se nedokázal z toho vykroutit".

Také nelegální ČSDI chtěla dne 19.11.1989 zorganizovat v bytě Svy ŠTOLBOVÉ schůzku svých členů. I v tomto případě bylo provedeno preventivně bezpečnostní opatření, při kterém bylo 20 osob, převážně z tzv. Sárůžení T.G.M., požádáno o podání vysvětlení ve smyslu § 19 zákona č. 40/1974 Sb. Všechny tyto osoby odmítly vypovídat, avšak byly u nich zajištěny materiály, týkající se činnosti ČSDI a jiných nelegálních struktur. Konkrétně u Milana PODZINKA, nar. 5.8.1927 bylo zajištěno prohlášení ČSDI "K poslední událostem kolem 17. listopadu 1989". Všechny osoby byly po sepsání zápisu o výpovědi, resp. po vydání závedových materiálů ještě ten den propuštěny.

Z uvedeného je zřejmé, že jednání nelegálních i nově zformovaných struktur mělo daleko závažnější význam než akce, které probíhaly "na ulici". Ty měly patrně jen ten význam, že při nich byla publikována hesla např. "Pryč s KSČ", "Demisi", "Ať žije manžel" aj., tak jak jsou uvedena v příloze. Dále měly tyto akce zřejmě aktivizovat vysokoškoláky, ostatní mládež a pracovníky z oblasti kultury k práci v těchto nově zformovaných strukturách. Během těchto akcí nebyly kromě několika případů pertruzací prováděny žádné závažné příslušníků SNE. Pouze byly preventivně provedeny ústřední přístupových cest na Pražský Hrad. Všechna opatření byla ukončena do 23⁰⁰ hodin. V průběhu dne 19.11.1989 byla pertruzováno 87 osob, mezi nimiž 2 zraněni, provedeno bylo 15 zadr., z nichž bylo 7 zadrženo.

Pokud byl v relaci ČST uveden vyšší počet zraněných při záslu dne 17.11.1989, než bylo uvedeno v naší předcházející DSZ, stalo

se tak proto, že námi uvedený počet (10) se týkal osob ošetřovaných do 23⁰⁰ hodin téhož dne. Údaj ČST vychází i z případů, kdy se zranění hlásili ještě v průběhu následujících dnů.

Poznatek byl získán z řady na sobě nezávislých Pramenů č. 1, 2 a 3 a lze jej použít bez omezení.

3. NEGATIVNÍ JEVIŠTVO A TROJNÁ V Čs. HOSPODÁŘSTVÍ - 0
4. NÁROKY A NÁLADY OBYVATELSTVA - 0

Příloha č. 3

1989, 20. listopad, Praha – Denní situační zpráva II. správy SNB č. 256/89, čj. CB-0077/256/03-89

Analytický odbor Hlavní správy kontrarozvědky SNB expedoval 20. listopadu 1989 denní situační zprávu č. 256/89, sestavenou z agenturních zpráv operativních odborů II. správy SNB získaných v průběhu předchozího dne jak tajnými spolupracovníky, tak přímo příslušníky Státní bezpečnosti.⁴ Z formulací části svodky vztahující se k průběhu „*veřejného diskusního fóra*“ v Činoherním klubu je zřejmé, že zdroj informací se nacházel v předsáli u monitoru průmyslové televize, kterou bylo možno sledovat *průběh fóra* (srov. formulaci, že jméno sedmé osoby *se nepodařilo podchytit s ohledem na stávající akustiku předsáli*). Nepoměrně přesněji byla postižena celková atmosféra až do rozchodu účastníků *za zpěvu státní hymny*.

Zástupce náčelníka Hlavní správy kontrarozvědky SNB pro vnitřní zpravodajství pplk. Ing. Miroslav Chovanec posléze vypověděl, že prvotní informace o Činoherním klubu byly získány od tajného spolupracovníka s krycím jménem „Nikola“ (Vladimír Kabrna, nar. 1931, v poslední fázi spolupráce řízen kpt. Ivanem Koníčkem z 10. odboru II. správy SNB). Nejprve si nebyl schopen přesněji vybavit, zda do divadla poslali *agenta nebo některé naše méně známé pracovníky, kteří tam došli, vyslechli a pak referovali*. Posléze doplnil, že zřejmě pověřil náčelníka 11. odboru mjr. JUDr. Romana Hájka, aby do Činoherního klubu poslal *někoho ze svých lidí (u něj pracovali zejména mladší příslušníci, a takový mladý, např. se sekretářkou, tam byli méně nápadní)*...⁵

Archiv bezpečnostních složek, f. II. správa SNB (A-34/1), inv. j. 1413.

4 Srov. tamtéž, s. 14–15; BENDA, Patrik – ŽÁČEK, Pavel (eds.): Denní situační zprávy StB z listopadu a prosince 1989. In: *Securitas Imperii*, 2000, č. 6/I, s. 63–64. Svodka byla využita i při zpracování „Informace o vývoji bezpečnostní situace v období výročí 17. listopadu“, předložené 20. 11. 1989 operačnímu štábu FMV. ŽÁČEK, Pavel: Organizace a řízení represe v ČSSR: Operační štáby generála Lorence 1988–1989. Edice dokumentů. In: *Securitas Imperii*, 1998, č. 4/III, s. 727–728.

5 ŽÁČEK, Pavel: *V čele StB. Pád režimu v záznamech důstojníka tajnej policie*. ÚPN. Bratislava 2006, s. 69.

II. správa SNB
analytický odbor

Č.j.:CB-0077/256/03-89

V Praze dne 20. 11. 1989

PŘÍSNĚ TAJNĚ

Výtisk č. : 4.

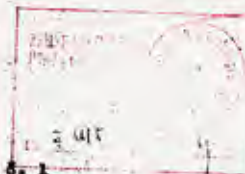
Přílohy : 1/4

Denní situační zpráva č. 256/89 ze dne 20. 11. 1989.

- K bodu 2a) : f
K bodu 2b) : 2, 1, 2
K bodu 3) : f
K bodu 4) : f

Náčelník II. správy SNB
plk. PhDr. Karel VYKYPĚL

Příloha 3. k Č.j.:CB-0077/256/03-89

PŘÍSNĚ TAJNĚ

Výtisk číslo: 4.

počet listů: 7.

K bodu 2b/
Rozhodnutí č. 1

V souvislosti s přípravou výročí kartí Jana OPLETALA byla zasměnována podstatná radikalizace organizací SSM na některých vysokých školách. Dne 15. 11. 1989 byl uskutečněn aktiv studentů Divadelní akademie múzických umění /DAMU/, který ve svých závěrečných prohlášeních označil činnost organizace SSM a odvodňoval, že tato nemá právo zastupovat mládež jako celek. Současně byl vyzván požadavek, aby AMU nadále neuplatňovala vedoucí úlohu ve společnosti. Další setkání studentů se má uskutečnit v týdnu od 20. do 24. 11. 1989, kde má být založena nová studentská organizace "Nezávislý svaz studentstva". Uvedená organizace hodlá vyvíjet svou činnost v rámci HP ČSSR. Stejná situace se opakovala dne 16. 11. 1989 na Východě škole umělecko průmyslové /VŠUP/.

Ve stejném období byl zjištěn vznik "Nezávislého sdružení mladých", v čele se studenty středních škol Tomášem VOŘÍČKOU a Matoušem RAJMONTEM, a "Nezávislého sdružení studentů" soustřeďující studenty vysokých škol, v čele s posluchači Milanem ROŽÍČKOU /VUT Brno/, Radkem VÁČOU /VUTX Praha/ a Petrem FIALOU /Pr. F UK Praha/. Obě tyto "nezávislé iniciativy" vycházejí ve svých programových prohlášeních obsahově z pamfletu "MŠkolík věc". Obě uvedené organizace se ohýbaly vyúřit výročí kartí Jana OPLETALA k vystoupení proti vedoucí úloze AMU, činnosti SSM a politickému systému v ČSSR. Výzva k uskutečnění demontáže vysokéškolské mládeže obsažená v prohlášení "Nezávislého sdružení studentů" byla návnasť odvyřilána v media Svobodní Evropa.

S cílem eliminovat negativní dopad této akce přijaly svazkové a školské orgány opatření k odklonění trasy průvodu s původní trasy /Patologický ústav Albertov, Karlovo náměstí, Štěpánská,

Opletalova, hlavní nádraží, pomník J. OPLETALA/ na trasu Sibertov - Vyšehrad. Dále zleznuly tu akcí jako společnou akcí SM a "nezávislých iniciativ". Vzhledem ke stávající politické situaci bylo svasickými orgány přistoupeno na kompromis, s tím že na "nezávislé iniciativy" vystoupí člen exekutivy "Kruhu nezávislé inteligence" akademik KATĚTOV. Jeho vystoupení nepřekročilo programové prohlášení KNI a nebylo otevřeno samostatně proti socialistickému zřízení v ČSSR. Vlastní průběh shromáždění vysokoškolské mládeže a následně nepovolené demonstrace tzv. "nezávislých iniciativ a struktur" byl již svedkován.

V důsledku aktivizace činnosti části v. sokoškolské mládeže bylo touto skupinou studentů /předseda DAMU a VŠB/ vydáno prohlášení kritizující vládu VB dne 17. 11. 1989 a výzvou k realizaci týdenní stávky studentů a pedagogů vysokých škol, vytvoření zvláštní vládní komise k vyšetření událostí aj.

K této výzvě studentů se na představení Realistického divadla na Smíchovské připojilo více než 400 osob s rozšířením požadavků na uskutečnění generální stávky dne 27. 11. 1989 mezi 12.00 a 14.00 hodinou a uskutečnění protestních akcí ve všech divadlech v ČSSR. S touto výzvou divadelních umělců vystoupila herečka Milena DVOŘÁKOVÁ /divadlo J. F. Šimůna/ v odpoledních hodinách na Václavském nábřeží dne 16. 11. 1989. Na tuto výzvu reagovala okamžitě všechna pražská divadla a některá divadla v jednotlivých krajích ČSSR /Liberec, Žatec/ zahájila protestních akcí spočívajících v zastavení svých představení a členů výzvy.

Šipadní tiskové agentury RSE, hlas Ameriky a BBC o vývoji situace průběžně informoval signetář Charty 77 Jan HRBAK a to formou servisu agentury VLA. V bytě Jana HRBAKA se dne 13. 11. 1989 v 18.00 hodin konala schůzka Helsinského výboru za účasti předsedy Helsinského výboru F. M. Marka NOWICKÉHO a představitelky polské "nezávislých studentů" Krystiny KRAUZOVÉ. Provedení opatření bylo konání schůzky zabráněno. F. M. státním příslušníkem NOWICKÝM a KRAUZOVÁ byla akce zrušena dleka pobytu v ČSSR a tyto dne 19. 11. v 01.30 hodin překročili státní hranici do FNR. V souvislosti s prováděnými opatřeními byli

předvedeni Jiří HÁJEK, Jan ŠTERN, Jan DOBRÝSKÝ a Miloš HÁJEK, kteří se svedené schůzky nedokázali zúčastnit.

Dále bylo zabráněno konání schůzky "nezávislých iniciativ" v bytě Zvy ŠTOLBOVÉ dne 19. 11. 1989 ve 13.00 hodin. Na programu jednání tzv. "š. demokratické iniciativy a vedoucí sekce tzv. "Schůze T.G. Masaryka" měla být i reakce ČSBI na bezpečnostní zásahy dne 17. 11. 1989. Celkem bylo v souvislosti s prováděnými opatřeními předvedeno 20 osob. U předsedy "Schůze T.G.M." byl zajištěn text podpůrného prohlášení k plánovaným akcím studentů, včetně výzvy ke generální stávce, odvolání funkcionářů apod.

Další opatření byla realizována k zabránění konání schůzky části členů Pen Klubu v bytě spisovatele a novináře, bývalého expozenta pravice Jarla ŠKRTANĚ. V této souvislosti bylo předvedeno 6 členů Pen Klubu. Účast této schůzky bylo přijímáno prohlášení ke studentům stávkám a stávkám divadelních umělců v souvislosti se zřízením zpráv o smrti studenta MFF UK Praha Martina ŠIMÁKA. V této souvislosti byla sápiay o výpovědi a PhDr. Milanem JUNGMAJEM, zaměstnancem Úřadu ml. a. Prahy a Danielem ŠPICHROVÝM, svobodné povolání, získána dokumentace o projevu Petra HALLA na Niasu Ameriky a HBO v souvislosti s údajným zabitím Šimáka. Tato skutečnost byla rovněž zadokumentována získáním zpt. nahrávky v š. Koshlase.

Na Nové scéně Národního divadla v Praze dne 19. 11. 1989 během odpoledního představení došlo k mimořádné události, kterou vyprovokoval herec činohry M. Boris RÜCHER a šéf činohry M. doc. Milan LUKAŠ. Během představení výše uvedení samostatně zorganizovali na jevišti Nové scéně čtení rezoluce, kde vyjádřovali neshodu se zásadami odpovědnosti vůči demonstrantům dne 17. 11. 1989. Na závěr s popudem M. LUKAŠE zpíval herecký soubor a návštěvníci divadla hymnu. Poté se přítomní rozešli.

Ředitel M. prof. Jiří KAUSER na celou náležitost zareagoval tím, že uzavřel prostory historické budovy a Nové scéně a zrušil veškerá představení a odvolávání, že Národní divadlo nebude

sloužit k organizování nezákonných mítingů. Heroi činohry HD se po rozhodnutí ředitele HD prof. FAUBERA začali shromažďovat v klubu Národního divadla. Zde se rozhodli o vstupu do stávk.

Ve večerních hodinách navštívil Národní divadlo ministr kultury ČSR a. Milan KŘÍŽEČEK, který hovořil s přítomnými zástupci činohry HD. Řekl, že v Televizních novinách v 8h, televizi v 19.30 hodin dne 19. 11. 1969 bude hovořeno o ustanovení vládní komise, která bude prošetřovat zášahy HD dne 17. 11. 1969. Přítomní slyšeli, že jestliže bude skutečně tato komise ustanovena v 19.30 hodin jak sdělil a. ministr, tak činohra HD odstoupí od stávky. V 19.30 hodin všichni sledovali vysílání na televizi. Vzhledem k tomu, že žádné prohlášení o vytvoření vládní komise nebylo odvysíláno podnikli herci HD s podporou RUSNERA další iniciativu. RUSNER jako mluvčí činohry HD ve společnosti dalších tří osob vyšel před Národní divadlo mezi návštěvníky divadla, kteří měli na večerní představení zakoupené vstupenky, kde se mu během krátké doby podařilo zorganizovat dav cca 500 osob. Dav začal skandovat "FAUKAM VAM". Následně vstoupila v Národním divadle varušená atmosféra a to i z důvodu, že RUSNER oznámil davu, že Národní divadlo vstupuje až do odvolání do stávky.

Dne 19. 11. 1969 byli do budovy Divadla Jiřího Wolkeho ve 20.00 hodin vpuštěni diváci mající vstupenky na původně plánované představení. Krátce po dvacáté hodině jin jedním ze zaměstnanců DJW bylo přečteno prohlášení, že toto divadlo se připojuje k protichůdné stávce příslušných divadel. Čímž vyjadřuje nesouhlas se zášahem čs. bezpečnosti dne 17. 11. 1969. Jako náhradní termín původního představení byl určen 17. prosince 1969. Diváci i personál DJW se poté v klidu rozešli.

K pokusu o narušení klidu a pořádku formou stávky došlo i v Národním divadle v Praze, kde byly čteny petice ohrožující "brutální zášah" SMV. V prostoru hlediště se tohoto narušení zúčastnili členové pražské odbočky "Obroda" Stanislava NEB- YČKA a Františka JUDLÍČKY. Plánované představení se z uvedených důvodů neuskoteknilo.

Dne 19. 11. 1969 ve večerních hodinách proběhlo v činoherním klubu na Praze i "veřejné diskusní fórum". Toto fórum se zúčastnili vedoucí představitelé všech opozičních skupin v ČSR, představitelé kulturní fronty a zástupci vysokých školních studentů. Činoherní klub byl plně obsazen a zaplněno bylo i předstání, kde průběh fóra sledovali další osoby na monitoru před stěnou televize. Převládající část diváků v předstání tvořili zástupci kulturní fronty /například: HANEK, BŘEZCHOVÁ, KATYKA, WILK, TROJNÝ, SVĚRÁK, DVOŘÁK Josef a další/.

Vstup do činoherního klubu byl kontrolován organizační službou, která zjišťovala důvod vstupu přítomných osob.

Fórum organizačně řídil Václav HAVEL, který přednesl čtyřbodové prohlášení, předkládal alternativní návrhy a četl a doplňoval usnesení fóra. Z dalších osob v průběhu diskuse vystoupili BASTRŽK Rudolf, KARTÁŠEK, HRADILSKÝ, VUČKA, MOČÁK a další.

Cílem fóra bylo sjednotit jednotlivé nezávislé iniciativy a vypracovat společné prohlášení, které má být 10 zástupci předloženo předsedovi vlády ČSR dne 20. 11. 1969.

Na fóru rovněž vystoupil ustanovený vysokoškolský student DAMU, který zde přečetl prohlášení studentů DAMU. Toto prohlášení začíná přehledem "Rok 1969 je rokem obušku a krve". Dále jsou v prohlášení kladeny ultimativní požadavky na odstoupení ministra vnitřních záležitostí ČSR, přestřelení a potrestání příslušníků, kteří se zúčastnili zášahu dne 17. 11. 1969, zrušení čtvrtého člunku čestavy, neschválení žádné změny parlamentu, odstoupení dalších představitelů strany a státu v čele se n. JAKŠEM a ŠTĚPÁNEM. Za účelem rozšíření tohoto prohlášení vznikla dne 20. 11. 1969 na fakultě DAMU "koordináční výbor studentů", který bude aktivně jiné na školě agitovat za realizaci generální stávky 27. 11. 1969 od 14.00 do 17.00 hodin.

Studenti DAMU prohlašují, že jakýkoliv dialog se státní mocí není možný. Je nutné jít na otevřenou konfrontaci, což se potvrdilo výjevem posledních událostí.

Pohlášení studentů podpořil Václav HAVEL v tom smyslu, že v jednom z pražských divadel /pravděpodobně v činoherním klubu/ by měl každý den sedět koordinační výbor složený z členů fóra a který by měl za úkol řídit a organizovat průběh stávek studentů. Divadla, která by měla také vystoupit do stávek, by však měla zůstat otevřena a na místo představení by měli v nich probíhat diskusní kluby.

Michal KOUBEK ve svém diskusním příspěvku řekl, že dne 19. 11. 1989 navštívil v bytě předsedu vlády ČSR a. ADAMCE. Ten mu sdělil, že v rámci budování mostů a opaní je ochoten jít na dialog. Obává se však reakce představitelů KSČ, zejména soukromých JAKUBA, ŠTĚPÁNA a všech těch, kteří jsou spojeni s rokem 1968.

Závazek vysokoškolských studentů je v nejbližších dnech objasnit jednotlivá místa v ČSR a provádět ade propagaci a popularizaci výše uvedeného prohlášení. Cílem této činnosti je získávat pro své zájmy středoškolskou a měnovskou mládež.

Dne 20. 11. 1989 proběhne v Ústí nad Labem v Klubu KSČ "porada" k zapojení se do stávkové činnosti vysokoškoláků.

Celková se fórum rozdělilo na dvě hlavní skupiny. První skupina zastávala názor, že dialog se současnou vládou je v podstatě možný na předpokladu určitých měn, a s nimi se nejdůležitější považují odstoupení JAKUBA, ŠTĚPÁNA, ZAVADILA, HOSKANA, IERNY, POJTIŠA a další sedm osob, jejich jméno se nepodařilo podchytit s ohledem na st. vojící naučnické předání.

Druhá, silnější skupina, nastoupení HAVLA, BARTÁKA, KAL- TÁKA a ostatních vysokoškolských studentů byla proti jakémukoli dialogu a propagovali otevřenou konfrontaci se státní mocí. Obě skupiny se shodly na bezpodmínečné negaci štvrtého slámu Ústavy ČSR.

Vyvolání fóra bylo předem a schválením "prohlášení" diskusního fóra, které přednesl Václav HAVEL. Doplnil je a připomínky, vzešly z plánu. Toto prohlášení bude předloženo státnímu orgánu. Účastníci fóra se rozšli za spávu státní hrady.

Posledky byly získány dne 19. 11. 1989 strany 8. 1 a 3, jsou hodnoceny jako pravdivé a lze je využít v informačním toku MIV.

Situaci je nadále věnována maximální pozornost a na základě rozhodnutí příslušných politických a státních orgánů budou přijímána konkrétní opatření.

Příloha č. 4

1989, 20. listopadu, Praha – Přílohy denní situační zprávy FMV č. 178/1989, čj. OV-039/A-89

Odbor analytiky a informací Vnitřní a organizační správy FMV zpracoval podklady ze správy Státní bezpečnosti Praha a denní situační zprávu II. správy SNB č. 256/89 do formy příloh k denní situační zprávě FMV č. 178/89 pod názvem „Aktivizace vnitřního protivníka ve spojitosti s výročím 17. listopadu, situace na vysokých školách a v kultuře“ a „Doplňující informace k situaci v Praze v souvislosti s demonstracemi 17. a 18. 11. 1989 a k pozadí událostí“, určené kromě vedení federálního ministerstva vnitra také členům a kandidátům předsednictva ÚV KSČ, vedoucímu oddělení státní administrativy R. Hegenbartovi a republikovým ministrům vnitra V. Jirečkovi a Š. Lazarovi.

Archiv bezpečnostních složek, f. Vnitřní a organizační správa FMV, přír. OAI; www.ustrcr.cz/cs/denni-situacni-zpravy-1989.

FEDERÁLNÍ MINISTERSTVO VNITRA

Č. j.: OV-039/A-89

20 XI 1989

TAJNÉ+

Výtisk č. 13
Počet listů: 14
Počet příloh: 14/32

DENNÍ SITUAČNÍ ZPRÁVA č. 148

Upozornění: materiál je určen výhradně k informaci adresáta.
Nesmí být rozmnožován a po využití podléhá do 10 dnů vrácení federálnímu ministerstvu vnitra (odboru analytiky a informací Vnitřní a organizační správy FMV).

Příloha k DSZ z 20.11.1989

Aktivizace vnitřního protivníka ve spojitosti s výročním 17. listopadu, situace na vysokých školách a v kultuře.

Kněd po událostech, ke kterým došlo v souvislosti výročním J. OPLETALÁ dne 17. 11. 1989 v Praze na Alšbertově, na Vyšehradě a zejména pak následně v některých pražských ulicích, hlavně na Národní třídě zahájily nelegální struktury a jejich exponenti (P. UHL, V. BENDA, A. VOJTECH, L. LIS, I. HAVEL a.j.) četné akce k vyvolání dalších nepokojů a útoků proti KSČ, socialistickému státu a některým jejím ústavním činitelům.

Již 18. 11. 1989 došlo v 16,00 hod. na Václavském náměstí k dalšímu pokusu o vyvolání veřejných nepokojů. Skupina 200 - 300 osob odtud postupovala až na Národní třídu, kde se rozrostla na 600 - 700 osob. Po výzvách příslušníků SNB se toto nepovolené shromáždění rozešlo.

Ještě ten den (18. 11. 1989) byla vydána četná "prohlášení" (v některých případech i legálních struktur, konkrétně divadelních a studentských institucí), která pak byla citována zahraničními sdělovacími prostředky, vylepována na různých prostranstvích v Praze (nejvíce na Národní třídě) a čtena při různých příležitostech a narychle svolaných trysčích ze studentů KFF UK Martina ŠMÍDA. Ten byl předešlým prohlášen za mrtvého "následkem brutálního masakru SNB". Rozhlasová stanice HA např. odvysílala hlasový záznam Petra UHLA, který v něm tlumočil prohlášení tzv. Východoevropské agentury (VIA) o tomto "masakru" o rozhovoru s očitou svědkyní uváděného "zabití", o svědectví rodičů ŠMÍDA atd. K vytvoření této situace silně napomohlo i prohlášení studentů DAMU, které vyžadovalo k týdenní protestní stávce a pokračovalo vyvolání vládní komise k vyšetření "brutálního" zásahu SNB. Toto prohlášení bylo pak čteno a podpořeno na oficiálním "shromáždění pracovníků pražských i mimopražských divadel", které se uskutečnilo rovněž 18. 11. 1989 v Realistickém divadle Edénka Nejedlého. Toto shromáždění vydalo vlastní "rezoluci".

V té bylo uvedeno, že "vedení státu odpovědělo na nabídku k dialogu kriminalizováním, perzekucemi a nyní dokonce už i masakry...". Petráň v důsledku toho bylo návštěvníky divadelních představení dne 12. 11. 1989 velké vítězství divadel v Praze a Středočeském kraji oznámens, že se představení nekonejí. Také v divadle Na zábradlí se uskutečnila porada ředitelů divadel, na které byla tlumořena delegací z Realistického divadla Zl. Nejednalo se infor-mace o smrti M. Šimů a tak přijaté rezoluci. Tato porada byl přítomen náměstek předsedy hl. města Prahy J. Hájek.

Také dne 19.11.1989 pokračovaly v některých profesních diva-delech a kinech snahy k rozšíření stavky studentů i na tato zařízení. Např. v Národním divadle přešli výše uvedenou "rezoluci Realist. divadla Zl. Nejednalo se R. NEJEDNÁK a A. ŠVOHÁK s tím, že hrdí přestane pouze kinohrá. V kině Pasáž, kde měl být uveden ve 13⁰⁰ hodin dětský program, vystoupili s touto rezolucí C. BONDALOVÁ, její dcera BONDALOVÁ a C. BROUSEK ml. Dále sdělili, že se původně ohlášený program ruší. Toto oznámení se setkalo s negativním ohla-sen u dětí i rodičů, kteří je doprovázeli a proto musely být pro-mítuty dětské filmy. O. BROUSEK ml. vystoupil již 18.11.1989 v divadle Jaroslava FRČHI v Kladně. Tam uvedl, že byl svědkem toho, jak příslušníci SNB zabili 12 lidí a vyzval herce i diváky, aby se dostavili dne 27.11.1989 na "společné shromáždění v DVP. Toho dne má být totiž, podle již uvedené rezoluce, vyhlášena (v době od 12⁰⁰ do 14⁰⁰ hodin) "protestní generální stávka", ke které byli vyzváni při všech popisovaných událostech "všichni spoluobčané". Tato výzva byla a je šířena i vylepování na různá i veřejná místa, v ulicích apod.

Situace na vysokých školách je vlivem těchto událostí rovněž velmi neklidná. Zejména na DAMU, UMPRUM, AMU, ale i jinde. Dne 19.11.1989 telefonoval např. rektor VŠCHT rektorovi AMU a upozor-nil jej, že téhož dne proběhne v 21⁰⁰ hodin na kájských VOJKA schůze studentů ze všech škol. Dne 20.11.1989 proběhne schůze i na dalších školách. Především na AMU má být v 9⁰⁰ hodin diskutováno o tom, "jak dál po brutálním zásahu SNB". Také společné prohlášení předsednic-

tev MV SSM a MVR SSM ze dne 19.11.1989 hovoří o "neadekvátním a politicky neuváženém zásahu SNB", o nutnosti "vytvořit komisi FS" atd. Je pravděpodobné, že vznik tohoto společného prohlášení ovliv-nily především síly na MVR SSM, jmenovitě Martin KEJSTŘÍK, který je pod tímto prohlášením podepsán. Uvedený mj. podnítil svým proje-ven účastníky shromáždění dne 17.11.1989 na Albertově k dalším ne-přátelským aktivitám (viz BSI ze dne 17.11.1989). KEJSTŘÍK také připravuje "studentské fórum" v městské knihovně v Praze, které by se mělo zabývat otázkou "Co dál" a mělo by se uskutečnit v zatím neupřesněném termínu měsíce prosince. Je rovněž pravděpodobné, že zrušením organizací SSM na DAMU (dne 15.11.1989) a VŠUP (dne 16.11. 1989) bylo ovlivněno KEJSTŘÍKEM. Martin KEJSTŘÍK byl také dne 19.11.1989 doporučen jedním z hlavních exponentů nelegálních struk-tur Tomášem DVČÁKEM Daně KŘIVOVÉ k účasti na tiskové besedě, kte-rou připravovali na tentýž den v 16³⁰ hodin v jejím bytě. Tato tiskovky se měli zúčastnit V. BENDA, A. VOJNKA, P. UHL, zástupci vysokých škol a zahraničních tiskových agentur, mj. z Kanady a Švédska. V této souvislosti byl před bytem KŘIVOVÉ proveden preven-tivně bezpečnostní zásah. Při něm byli zadrženi T. HRADÍLEK, M. KRAŠÁK, D. DUŠEK, B. JIRKŮ, B. ROSENDOPOVÁ, R. HAYR, J. CHUDOBEL, L. CÍKLOVÁ, A. KOŘISTKOVÁ a USA stát. přísl. Mariá Anna FLEET, nar. 2.6.1958; která byla předána k dalšímu opatření SPV SNB. U B. JIRKŮ bylo zajištěno "provolení výtvarníků" a jejich dopis ŮV KSČ a sdělovacím prostředkům k událostem 17.11.1989. Všechny zadržené osoby byly postupně po vyslechnutí propuštěny. Není vylou-čeno, že další osoby, které se měly této tiskovky zúčastnit, po té co zjistily před bytem KŘIVOVÉ přítomnost příslušníků SNB, od svého dmyslu upustily.

Další preventivní bezpečnostní opatření bylo provedeno dne 19.11.1989 před bytem V. ZEMDY, kde se měla uskutečnit schůzka tzv. Nezávislého studentského sdružení, tedy organizace, která společně s KVR SSM organizovala dne 17.11.1989 akce na Albertově, Slavíně a následně i v pražských ulicích. Při tomto opatření bylo perlováno celkem 19 osob, z nichž 9 bylo požádáno na MO-VB nám. Kíru o podání vysvětlení ve smyslu § 19 zákona č. 40/1974 Sb. Mezi nimi například byli E. MANDLER, H. MARVANOVÁ, M. LITOMISKÁ, A. ŠABATOVÁ, J. DIENSTBIER (nar.1969) aj. U Hany MARVANOVÉ bylo zajištěno prohlášení o "ustanovení klubu nezávislých novinářů", k němuž došlo dne 19.11.1989 v síle nakladatelství Vyšehrad, Karlovo nám. 5, za přítomnosti asi 200-250 osob. V tomto síle hovořil mj. redaktor HÁJEK z časopisu Květy. Celé jednání probíhalo téměř konspirativně a po té co vrátila nakladatelství přišla do sílu, aby upozornila na pohyb příslušníků SNB v jeho okolí, začali se všichni přítomní představovat plným jménem a místem působnosti. Pravděpodobně tak činili pro to, aby odhalili event. provokatéry či příslušníky SNB v jednacím síle.

Dne 19.11.1989 proběhla v Činoherním klubu od 20³⁰ do 22⁴⁵ hodin schůzka zástupců všech i nezávislých iniciativ, kteří tam vytvořili tzv. koordinační výbor. Předsednictvo tvořili : HAVEL, HÁJEK, ČEPEK, RUL, KEMR, HRADÍLEK, VELEK (Mladý svět), KOCÁB, V. MALÝ a HRUŠKA (za horníky), kteří zastupovali mj. CE-77, VOKS, HOS, MMS, PER-KLUB, ČSS, ČSL, Svaz novinářů, MMS, umělecké svazy a Svaz ochránců přírody. Běh přítomnosti byl rozdáván výtisk nevyšlého Svobodného slova. Byl zvolen jakýsi akční koordinační výbor ve složení : V.HAVEL, J.RUL, A.VOKRA, J.MEŠTAN, JELÍNEK z Brna (zastupoval Šabatu), R. BATEK, P.ČEPEK, J.KOCÁB, V.MALÝ a J.KLAČKO

Byla odsouhlasena programová petice, která má být dne 20.11.1989 předána předsedovi vlády ČSSR. Tato petice obsahuje čtyři hlavní programové body :

- 1/ odvolání z funkcí s. Jakeše, s. Indry, s. Husáka, s. Pojtky, a dalších funkcionářů, kteří se "podíleli na vstupu vojáků VŠ do ČSSR v roce 1968" a na tzv. normalizačním procesu;
- 2/ okamžitá propuštění politických vězňů a osob zatčených při současných událostech (jmenovitě Petra UHLA aj.);
- 3/ zabezpečení svobody tisku, nezkraslování informací v rozhlasu a televizi;
- 4/ určení viníků brutálního zásahu proti studentům.

Účastníci schůze vyjádřili podporu generální stávce na 27.11.1989, v době od 12⁰⁰ do 14⁰⁰ hodin a podporu stávkám na školách a divadlech. Byla také podána informace o způsobu rozšíření petice do škol, závodů, VZD a institucí v celé ČSSR.

Na schůzi vystoupil mj. filmový režisér J.SVOBODA a jménem pracovníků a komunistů ve filmu podpořil závěry tohoto shromáždění. Dále vystoupil student DAMU (není vyloučeno, že to byl opět MEJSTŘÍK), který přítomným oznámil, že od 20.11.1989 začne fungovat studentský informační a distribuční systém, který bude zajišťovat kolportaci informací a materiálů prostřednictvím VŠ v celé ČSSR i pro tento koordinační výbor.

Průběh celého jednání byl natáčen anglicky hovořícím TV štábem. Jednání rovněž nahrávala redaktorka Svobodného slova GEROVÁ.

Mezi přítomnými byl rozdáván leták následujícího obsahu : "V Praze se ustavuje klub nezávislých novinářů. Volá ke spolupráci novináře, pisárky, kameroty, každého, kdo může jakýmkoliv způsobem přispět k rychlému šíření informací o vývoji událostí v těchto dnech. Zahraniční stanice reagují pozdě a jsou takzva neposlušně - stejně rušené. Oficiální sdělovací prostředky končí svou úlohu tím nejostudnějším způsobem. Chceme informovat o skutečném životě tak, aby se mohly přičít i školy na venkově, o průběhu diskuzí večer v divadlech, chceme sít lidi tam, kde jsou právě třeba. Všechny administrativní formality kolem ustanovení klubu budou vyřizovány během příštího týdne. Nyní je třeba čitlivě, přehledně informovat. Přihlaste se ke spolupráci na adresách : Helena HEMPOVÁ, Žito-

Minská 48, Praha 10, tlf. 73 88 73, Richard VRX, Belgická 21, Praha 2, tlf. 25 35 87".

Také nelegální ČSDI chtěla dne 15.11.1989 zorganizovat v bytě Dvů ŠTOLBOVÝ schůzku svých členů. I v tomto případě bylo provedeno preventivně bezpečnostní opatření, při kterém bylo 20 osob, převážně s tzv. Sdrúžením D.G.M., požádáno o podání vysvětlení ve smyslu § 19 zákona č. 40/1974 Sb. Všechny tyto osoby odmítly vypovídat, stejně byly u nich zajištěny materiály, týkající se činnosti ČSDI a jiných nelegálních struktur. Konkrétně u Milosla POZZILKA, nar. 5.5.1927 bylo zajištěno prohlášení ČSDI "K posledním událostem kolem 17. listopadu 1989". Všechny osoby byly po sepsání zápisu o výpovědi, resp. po vydání závažových materiálů ještě ten den propuštěny.

Z uvedeného je zřejmé, že jednání nelegálních i nově zformovaných struktur měla šaleho zásadnější význam než akce, které probíhaly "na ulici".

/ Správa SNB Praha /

Rozdělovník:

členové a kandidáti PČV KSČ

- a. Hegenbart
- a. Jiráček
- a. Lazar

Příloha k DSZ z 20.11.1989

Doplňující informace k situaci v Praze v souvislosti s demonstracemi 17. a 18.11.1989 a k pozadí událostí.

V souvislosti s přípravami výročí úmrtí Jana OPLETALÁ byla zaznamenána podstatná radikalizace organizací SSM na některých vysokých školách. Dne 15. 11. 1989 byl uskutečněn aktiv studentů Divadelní akademie múzických umění /DAMU/, který ve svých závěrech zrušil činnost organizace SSM s odůvodněním, že tato nemá právo zastupovat mládež jako celek. Současně byl vznesen požadavek, aby KSČ nadále neuplatňovala vedoucí úlohu ve společnosti. Další setkání studentů se má uskutečnit v týdnu od 20. do 24. 11. 1989, kde má být založena nová studentská organizace "Nezávislý svaz studentstva". Uvedená organizace hodlá vyvíjet svou činnost v rámci NP ČSSR. Stejná situace se opakovala dne 16. 11. 1989 na Vysoké škole umělecko průmyslové /VŠUP/.

Ve stejném období byl zjištěn vznik "Nezávislého sdružení mladých", v čele se studenty středních škol Tomášem VODIČKOU a Matoušem RAJMONTEM, a "Nezávislého sdružení studentů" soustřeďující studenty vysokých škol, v čele s posluchači Milánem RUŽIČKOU /VUP Brno/, Radkem VÁŇOU /FPK Praha/ a Petrem PIALOU /Fr.F UK Praha/. Obě tyto "nezávislé iniciativy" vycházejí ve svém programovém prohlášení obsahově z pamfletu "Několik vět". Obě uvedené organizace se chystaly využít výročí úmrtí Jana OPLETALÁ k vystoupení proti vedoucí úloze KSČ, činnosti SSM a politickému systému v ČSSR. Výzva k uskutečnění demonstrace vysokoskolské mládeže obsažená v prohlášení "Nezávislého sdružení studentů" byla návazně odvysílána v Rádii Svobodná Evropa.

S cílem eliminovat negativní dopad této akce přijaly svazácké a školské orgány opatření k odklonění trasy průvodu z původní trasy /Patologický ústav Albertov, Karlovo náměstí, Štěpánská,

Opletalova, Hlavní nádraží, pomník J. OPLETALÁ/ na trasu Albertov - Vyšehrad. Dále ilegálně tuto akci jako společnou akcí SSM a "nezávislých iniciativ". Vzhledem ke stávající politické situaci bylo svazáckými orgány přistoupeno na kompromis, a tím že na "nezávislé iniciativy" vystoupí člen exekutivy "Kruhu nezávislé inteligence" akademik KATŠTOV. Jeho vystoupení nepřešlo programové prohlášení KNI a nebylo otevřeně zaměřeno proti socialistickému zřízení v ČSSR. Vlastní průběh shromáždění vysokoškolské mládeže a následné nepovolené demonstrace tzv. "nezávislých iniciativ a struktur" byl již svodkován.

V důsledku aktivizace činnosti části vysokoškolské mládeže bylo touto skupinou studentů/především DAMU a VŠE/ vydáno prohlášení kritizující krok VB dne 17. 11. 1989 s výzvou k realizaci týdenní stávky studentů a pedagogů vysokých škol, vytvoření zvláštní vládní komise k vyšetření zákroku aj.

K této výzvě studentů se na představení Realistického divadla na Smíchovské připojilo více než 400 osob a rozšířením požadavků na uskutečnění generální stávky dne 27. 11. 1989 mezi 12.00 a 14.00 hodinou a uskutečnění protestních akcí ve všech divadlech v ČSSR. S touto výzvou divadelních umělců vystoupila herečka Milena DVORSKÁ /divadlo E.F. Buriana/ v odpoledních hodinách na Václavském náměstí dne 18. 11. 1989. Na tuto výzvu reagovala okamžitě všechna pražská divadla a některá divadla v jednotlivých krajích ČSSR /Liberec, Žatec/ zahájila protestních akcí spočívajících v zastavení svých představení a čtení výzev.

Západní tiskové agentury RSE, Hlas Ameriky a BBC o vývoji situace průběžně informoval signatář Charty 77 Jan URBAN a to formou servisu agentury VIA. V bytě Jana URBANA se dne 18. 11. 1989 v 18.00 hodin konala schůzka Helsinského výboru za účasti předsedy Helsinského výboru FLR Marka NOWICKÉHO a představitelky polských "Nezávislých studentů" Krystiny KRAUZE. Provedeným opatřením bylo konání schůzky zabráněno. FLR státním příslušníkům NOWICKÉMU a KRAUZE byla zkrácena délka pobytu v ČSSR a tito dne 19. 11. v 01.30 hodin překročili státní hranici do FLR. V souvislosti s prováděnými opatřeními byli

předvedeni Jiří HÁJEK, Jan ŠTERN, Jan DOBROVSKÝ a Miloš HÁJEK, kteří se uvedené schůzky hodlali zúčastnit.

Dále bylo zabráněno konání schůzky "Nezávislých iniciativ" v bytě Evy ŠTOLBOVÉ dne 19. 11. 1989 ve 13.00 hodin. Na programu jednání tzv. "Čs. demokratické iniciativy s vedoucími sekce tzv. "Sdružení T.G. Masaryka" měla být i reakce ČsDI na bezpečnostní zásah dne 17. 11. 1989. Celkem bylo v souvislosti s prováděnými opatřeními předvedeno 20 osob. U předsedy "Sdružení T.G.M." byl sejištěn text podpůrného prohlášení k plánovaným akcím studentů, včetně výzvy ke generální stávce, odvolání funkcionářů apod.

Další opatření byla realizována k zabránění konání schůzky části členů Pen Klubu v bytě spisovatele a novináře, bývalého exponenta pravice Karla ŠIKTANZE. V této souvislosti bylo předvedeno 6 členů Pen Klubu. Cílem této schůzky bylo přijmout prohlášení ke studentským stávkám a stávkám divadelních umělců v souvislosti se šířenou zprávou o smrti studenta MFF UK Praha Martina ŠMÍDA. V této souvislosti byla zápisy o výpovědi s PhDr. Milanem JUNGMANEM, zaměstnancem Úklid hl. m. Prahy a Danielem ŠPICHROVÉ, svobodné povolání, získána dokumentace o projevu Petra UHLÁ na Hlasu Ameriky a BBC v souvislosti s údajným úmrtím ŠMÍDA. Tato skutečnost byla rovněž zadokumentována získáním mgt. nahrávky v Čs. Rozhlase.

Na Nové scéně Národního divadla v Praze dne 19. 11. 1989 během odpoledního představení došlo k mimořádné události, kterou vyprovokoval herec činohry ND Boris RÜSNER a šéf činohry ND doc. Milan LUKAŠ. Během představení výše uvedení zaměstnanci zorganizovali na jevišti Nové scény čtení rezoluce, kde vyjadřovali nesouhlas se zásahem Bezpečnosti vůči demonstrantům dne 17. 11. 1989. Na závěr z popudu M. LUKAŠE zpíval herecký soubor a návštěvníci divadla hymnu. Poté se přítomní rozešli.

Ředitel ND prof. Jiří PAUER na celou záležitost zareagoval tím, že uzavřel prostory historické budovy a Nové scény a zrušil večerní představení s odůvodněním, že Národní divadlo nebude

sloužit k organizování nezákonných mítingů. Herci činohry ND se po rozhodnutí ředitele ND prof. PAUERA začali shromažďovat v klubu Národního divadla. Zde se rozhodli o vstupu do stávk.

Ve večerních hodinách navštívil Národní divadlo ministr kultury ČSR s. Milan KYLIČKA, který hovořil s přítomnými zaměstnanci činohry ND. Sdělil, že v Televizních novinách v Čs. televizi v 19.30 hodin dne 19. 11. 1989 bude hovořeno o ustanovení vládní komise, která bude prošetřovat zásah SMB dne 17. 11. 1989. Přítomní slíbili, že jestliže bude skutečně tato komise ustanovena v 19.30 hodin jak sdělil s. ministr, tak činohra ND odstoupí od stávk. V 19.30 hodin všichni sledovali vysílání Čs. televize. Vzhledem k tomu, že žádné prohlášení o vytvoření vládní komise nebylo odvysíláno podnikli herci ND s popudem RÜSNERA další iniciativu. RÜSNER jako mluvčí činohry ND ve společnosti dalších tří osob vyšel před Národní divadlo mezi návštěvníky divadla, kteří měli na večerní představení zakoupené vstupenky, kde se mu během krátké doby podařilo zorganizovat dav cca 500 osob. Dav začal skandovat "PAUER VEN". Následně vládla v Národním divadle vzrušená atmosféra a to i z důvodu, že RÜSNER oznámil davu, že Národní divadlo vstupuje až do odvolání do stávk.

Dne 19. 11. 1989 byli do budovy Divadla Jiřího Wolkeho ve 20.00 hodin vpuštěni diváci mající vstupenky na původně plánované představení. Krátce po dvacáté hodině jim jedním ze zaměstnanců DJW bylo přečteno prohlášení, že toto divadlo se připojuje k protestní stávce pražských divadel, čímž vyjadřuje nesouhlas se zásahem Čs. bezpečnosti dne 17. 11. 1989. Jako náhradní termín původního představení byl určen 17. prosinec 1989. Diváci i personál DJW se poté v klidu rozešli.

K pokusu o narušení klidu a pořádku formou stávk došlo i v Komorním divadle v Plzni, kde byly čteny petice odsuzující "brutální zásah" SMB. V prostoru hlediště se tohoto narušení zúčastnili členové plzeňské odbočky "Obroda" Stanislava KEDVĚDA a Františka JUŘIČKY. Plánované představení se z uvedených důvodů neuskutečnilo.

Dne 19. 11. 1989 ve večerních hodinách proběhlo v Činoherním klubu na Praze 1 "veřejné diskusní fórum". Tohoto fóra se zúčastnili vedoucí představitelé všech opozičních skupin v ČSSR, představitelé kulturní fronty a zástupců vysokoškolských studentů. Činoherní klub byl plně obsazen a zaplněno bylo i předstí, kde průběh fóra sledovali další osoby na monitoru průmyslové televize. Převažující část diváků v předstí tvořili zástupci kulturní fronty /kupříkladu: HANZLÍK, BREJCHOVÁ, KALYZA, WILKER, TUČNÝ, SVĚRÁK, DVOŘÁK Josef a další/.

Vstup do Činoherního klubu byl kontrolován organizační službou, která zjišťovala důvod vstupu přicházejících osob.

Fórum organizačně řídil Václav HAVEL, který přednesl čtyřbodové prohlášení, předkládal alternativní návrhy a četl a doplňoval usnesení fóra. Z dalších osob v průběhu diskuse vystoupili BATTĚE Rudolf, KANTOREK, HRADÍLEK, VONDRA, KOCÁB a další.

Cílem fóra bylo sjednotit jednotlivé nezávislé iniciativy a vypracovat společné prohlášení, které má být do zástupci předloženo předsedovi vlády ČSSR dne 20. 11. 1989.

Na fóru rovněž vystoupil neustanovený vysokoškolský student DAMU, který zde přečetl prohlášení studentů DAMU. Toto prohlášení začíná preambulí "Rok 1989 je rokem obušku a krve". Dále jsou v prohlášení kladeny ultimativní požadavky na odstoupení ministra vnitra ČSSR, přešetření a potrestání příslušníků, kteří se zúčastnili zásahu dne 17. 11. 1989, zrušení čtvrtého článku Ústavy, neschvalovat žádné zákony parlamentem, odstoupení dalších představitelů strany a státu v čele se s. JAKEŠEM a ŠTĚPÁNEM. Za účelem rozšířování tohoto prohlášení vznikne dne 20. 11. 1989 na fakultě DAMU "koordinační výbor studentů", který bude mít mimo jiné za úkol agitovat za realizaci generální stávk 27. 11. 1989 od 14.00 do 17.00 hodin.

Studenti DAMU prohlašují, že jakýkoliv dialog se státní mocí není možný, je nutné jít na otevřenou konfrontaci, což se potvrdilo vývojem posledních událostí.

- 6 -

Vyvrcholením fóra bylo přečtení a schválení "prohlášení" diskusního fóra, které přednesl Václav HAVEL. Doplnil je o připomínky vzešlé z pléna. Toto prohlášení bude předloženo státním orgánům. Účastníci fóra se rozešli za zpěvu státní hymny.

/II. správa SNB/

Rozdělovník:

Členové a kandidáti PČV KSČ

s. Hegenbart

s. Jiráček

s. Lazar

Příloha č. 5

1989, 20. listopad, Praha – Podklady správy Státní bezpečnosti Praha ke zpracování denní situační zprávy FMV, čj. OS-0016-234/OAO-89

V souvislosti se vznikem Občanského fóra hlásila správa Státní bezpečnosti Praha 20. listopadu 1989 v ulicích hlavního města především výskyt *provolání* OF potvrzující snahu *vystupňovat politicky nátlakovou atmosféru proti stranickým a státním orgánům*.⁶ V příloze následující svodné informace vypravené ještě téhož dne byla přiložena kopie prohlášení Občanského fóra z Činoherního klubu.⁷

Archiv bezpečnostních složek, f. II. správa SNB (A-34/1), inv. j. 1416.

6 Srov. BENDA, Patrik – ŽÁČEK, Pavel (eds.): Denní situační zprávy StB z listopadu a prosince 1989. In: *Securitas Imperii*, 2000, č. 6/II, s. 415.
7 Tamtéž, s. 422–423.

OS-0016-234/OAO-89

20. listopadu 1989

~~PŘÍLOHA TAJNÉ~~

Výtisk číslo : 2
Přílohy : 1/3

1. L. Kabele
2. L. Konec
3. L. Javorík

13. XII. 1989
16.12.1989
1/2

ZRUŠEN STUPEŇ
UTAJENÍ

2

10.12.1989

Vnitřní a organizační správa FHV
Odbor analytické informací
k rukám n. náčelníka

P R A H A

V příloze zasílám poznatky zpracování denní situační
zprávy FHV ze dne 20. listopadu 1989.

Náčelník Správy ŠtB Praha :
plk. JUDr. Jiří BYTČÁNEK

originál odeslán 1.12.1989
provedl 12.12.1989

Správa škola císařské
slavova města Prahy a Středostátní kraj
SŠS Praha - OAO

Příloha č. 1, k č. j. :

OS-0016-234/OAO-89

~~PŘÍLOHA TAJNÉ~~

Výtisk číslo : 4
Počet listů : 3

ZRUŠEN STUPEŇ
UTAJENÍ

2

30.12.1989

2. NEPRÁTELSKÁ ČINNOST

A. VNĚJŠÍ PROTIVNÍK - 0

B. VNITŘNÍ PROTIVNÍK

V pražských ulicích, ve výlohách, na sloupech aj. se dnes
20. 11. 1989 enormně rozšířil výskyt různých provolání, výzev
spod., svědčících o snahách různých nelegálních ale i nově
vznikajících struktur /především tzv. OBČANSKÉHO FÓRA /OF/,
které vzniklo 19. 11. 1989 v činoherním klubu a byla o něm
podána informace v předcházející SSZ/ vystupňovat politicky
nátlakovou atmosféru proti stranickým a státním orgánům.
Na výlohách divadla J.W. je např. opakovaně vylepováno provo-
láni k občanům od již uvedeného OF, na budově československého
spisovatele je vylepeno prohlášení jeho zaměstnanců /včetně
podpisového archu/, vyzývajícího ke stávkám, především "ge-
nerální stávce" 27. 11. 1989. Dále je vylepováno provolání čs.
filosofů umělců atd. V místech domělé tržny na Národní třídě
je neustále větší množství rozíhatých avítek a je tam vylepo-
váno množství informací o studentských stávkách. Již v ranních
hodinách docházelo ke značné aktivizaci vysokoškolské i středo-

školské mládeže. Někteří vysokoškoláci se snažili získat podporu ke stávce i na některých středních školách. Podařilo se jim to prakticky na všech středních školách v obvodu Prahy 1, jejichž studenti byli prakticky celý den v ulicích Prahy. Nevyužívalo se rovněž na Gymnáziu Na Zámčku /Praha 8/, na Gymnáziu Botičská /Praha 2/, v Brandýse nad Labem /Praha-východ/ aj. Na všech vysokých školách byly zřízeny stávkové výbory, jejichž členové mj. kontrolují vstup do budov, jsou zde organizována diskusní fóra, čtena a vyvěšována různá prohlášení atd. Je zde prováděn nábor k účasti na nově připravované demonstraci ke které má dojít mezi 15. a 16. hodinou na Václavském náměstí. Studenti FVL UK chtějí jít mj. manifestovat také před zdravotní zařízením SANOPS, s heslem "SANOPS DĚTEI!"

Největší pohyb studentů byl zaznamenán v okolí sochy sv. Václava kde aktivista MOS organizoval mj. sbírku na podporu osob, které byly zadrženy příslušníky SNB. Na řadě dalších institucí /Grafického kulturního středisku/, v Národním technickém muzeu, v Ústavu teorie dějin umění aj./ byly zjištěny podpůrné akce ke studentské stávce atd. Radikálně orientovaní jedinci katolického vyznání doufají, že vyvrcholení stávek apod. bude velká mše, která se uskuteční 25. 11. 1989 v chrámu sv. Víta.

Když vývoj situace hodnotil jeden ze signatářů CHARTY 77 PhDr. Zbyněk FIŠER, trockista a exponent tzv. undergroundu, řekl, že situace "na ulici" vypadá nyní sice velice pěkně, avšak "chybí tam dělnická třída, která tak objektivně zůstává na straně vlády". Dále řekl, že "občanské fórum" získává proto mezi dělníky své spojence a nové členy, avšak poměrně stabilní ekonomická situace mu tento záměr znesnadňuje. Vyjádřil obavu z toho, aby snad vláda nenašla rezervy ke snížení cen vyhledávaného spotřebního zboží, protože to by znamenalo konec všem stávkám. Jinak se domnívá, že by bylo možné dosáhnout v číslu stejného stavu jako v NDR, avšak "daleko kratší době".

Poznámky byly získány dne 20. 11. 1989 z několika na sobě nezávislých pramenů 1, 2, 3 a lze je použít bez omezení.

3. NEGATIVNÍ JEVIŠTĚ A PORUCHY V ČS. HOSPODÁŘSTVÍ - 0

4. NÁZORY A NÁLADY OBYVATELSTVA - 0

Příloha č. 6

1989, 21. listopad, Praha – Informace o současné situaci v „Občanském fóru“ a jeho záměrech z provenience 1. odboru II. správy SNB předložená I. náměstkovi genpor. Ing. Alojzu Lorencovi, CSc.

Dne 21. listopadu 1989 postoupilo vedení Hlavní správy kontrarozvědky SNB svému nadřízenému I. náměstkovi genpor. Ing. Alojzu Lorencovi, CSc., ve formě zvláštní „Informace“ přepis agenturní zprávy dlouholetého tajného spolupracovníka s krycím jménem „Gogh“ (Josef Skalník, nar. 1948)¹ předané jeho řídicímu orgánu, staršímu referentovi 1. oddělení 1. odboru II. správy SNB mjr. JUDr. Václavu Čadkovi, pravděpodobně předchozího večera. Podle záznamu v záhlaví průvodního dopisu pořízeného příslušníky analytického odboru II. S-SNB byla z „Informace“, u níž byly přiloženy „Prohlášení“ o založení Občanského fóra z 19. listopadu 1989 a prohlášení DAMU a FAMU „Nečekat – jednat!“, zpracována Denní informace č. 261/89. Tajný spolupracovník „Gogh“ byl jako člen pracovní skupiny „Občanského fóra“ na agenturní schůzce svým řídicím důstojníkem úkolován k zjišťování dalších konkrétních poznatků k činnosti této nově vzniklé struktury.

Archiv bezpečnostních složek, f. II.správa SNB (A-34/1), inv. j. 460A.

8 Spis kandidáta tajné spolupráce „Ohio“ s reg. č. 24116 byl 2. 9. 1982 zaveden 2. oddělením 1. odboru II. správy SNB, 26. 7. 1983 převeden na osobní svazek tajného spolupracovníka „Black“, 4. 7. 1989 provedena změna krycího jména na „Gogh“, který byl 6. 12. 1989 na 1. oddělení 1. odboru II. S-SNB zničen, včetně složek finančních dokladů (FD), vlastnoručních zpráv (VZ) a kopií pomocných písemností (KPP). Srov. BENDA, Patrik – ŽÁČEK, Pavel (eds.): Denní situační zprávy StB z listopadu a prosince 1989. In: *Securitas Imperii*, 2000, č. 6/I, s. 152; TOMEK, Oldřich: Akce JAZZ. In: *Securitas Imperii*, 2003, č. 10, s. 242.

CB-00 /1-89

21. listopadu 1989

PŘÍSNĚ TAJNĚ

Výtisk č. 1
Příloha : 1/2

genpor. ing. Alojs LORENC, CSc.
I. náměstek MV ČR

P R A H A

Vážený soudruhu I. náměstku,

v příloze předkládám informaci o současné situaci v "Občanském fóru" a jeho záměrech. Informace byla získána prostřednictvím TS "GOGH", který je členem pracovní skupiny "Občanského fóru" a je úkolován k zjišťování dalších konkrétních poznatků k činnosti této nově vzniklé struktury.

Se soudružským pozdravem

náměstník II. správy SNB

plk. PhDr. Karel VIKYPĚL

INFORMACE

Prostřednictvím TS "GOGH", č. sv. 24 116, byly získány následující poznatky k činnosti nově vzniklého "Občanského fóru" (dále jen "OF"), v jehož čele stojí Václav HAVEL.

"OF" bylo ustanoveno dne 19. 11. 1989 ve 22.00 hod v pražském Činoherním klubu. Druhé setkání pracovní skupiny tohoto fóru bylo uskutečněno dne 20. 11. 1989 v Realistickém divadle. Ke třetímu setkání dojde dne 21. 11. 1989 ve 12.00 hod v blíže neurčených prostorách výstavní síně "Mánes". Současné setkání pracovní skupiny jsou již zabezpečena vlastní kontrolou "OF" s cílem zamezit přístup nezávislým osobám.

K předávání informací do prostředí slouží tiskové centrum, které se nachází v bytě signatáře OB-77 Alexandra VONDRY. Zde jsou soustředěny tlumočnice a další osoby zabývající se přenosem informací. S členy "OF" jsou vytvořeny skupiny, které ve večerních hodinách provádějí agitaci a informují o činnosti "OF" na jednotlivých scénách pražských divadel. Rovněž je záměr, aby osoby z řad disidentů, herců a mládeže vytvořily agitační skupiny a jezdily po závozech v rámci celé republiky a prováděly agitaci ve prospěch jednotlivých přijatých provolání, především mládežnických a samostatného "OF".

V současné době je vytvořena skupina, ve které mimo jiné pracuje Rudolf MATĚK a Věšek ŠILHAN, jejímž hlavním úkolem je v co nejkratší době vypracovat politický program "OF". Sám Václav HAVEL však nepředpokládá, že z tohoto sdružení všech nezávislých iniciativ by vznikla samostatná politická strana. "OF" by mělo sloužit pouze k vytvoření podmínek pro dialog a splnění požadavků jednotlivých přijatých prohlášení.

Dne 21. 11. 1989 má dojít k setkání předsedy Federální vlády a. ABALANCE s představiteli "OF". Za OB-77 se má účastnit

Václav HAVEL, za herce Jiří BARTOŠKA a mladšího Martin MEJŠTŘÍK. Ze strany "OP" má být tohoto setkání využito pouze k oficiálnímu předání provolání tím, že pokud nebudou plněny v provolání uváděné podmínky, nebudou s vládou jednat.

V této souvislosti je prezentován i požadavek, že pokud nebudou plněny podmínky z prohlášení vysokoškolských studentů do čtvrtka 24. 11. 1989 do 12.00 hod, budou veškeré dosud formulované podmínky v různých prohlášeních pojety do jedné jediné a to likvidace KSČ. Tomuto cíli by měly být směřována veškerá činnost "OP" za využití propagandy a stávkového hnutí.

V nejbližší době by mělo být zahájeno vydávání Informačního bulletinu "OP", který by měl vycházet denně a přinášet aktuální informace o činnosti.

K "OP" se připojují mládežnické hnutí, kulturní svazy, Svaz novinářů, Filmové studio Barrandov a připravuje se bojkot rozhlasového a televizního vysílání.

V pracovní skupině "OP" je prezentován názor, že zásah pořádkových sil proti manifestaci studentů dne 17. 11. 1989 vyprovokovala skupina ve stranicích a státním vedení, která má zájem na odstranění současného vedení strany a státu. Současně se uvádí, že ke smolným názorovým střetům dochází mezi předsedou ÚV KSČ Václavem HAVEL a ved. tajemníkem MěV KSČ v Praze Miroslavem ŠTĚPÁNEM.

V současné době byl v rámci "OP" vytvořen i koordináční výbor k zajištění organizace plánované demonstrace na Palácovém náměstí dne 10. 12. 1989 u příležitosti Dne lidských práv.

Členové pracovní skupiny "OP" Ladislav LIS a PALOUB ml. byli pověřeni, aby dne 21. 11. 1989 uskutečnili jednání na MěV, jehož cílem je předání žádosti o osvězení Václavského náměstí. Pokud bude tato žádost zamítnuta, provede osvězení Václavského náměstí "OP" vlastními silami.

Provolání

Na setkání v hledišti pražského Činoherního klubu bylo dne 19. 11. 1989 ve 22 hodin ustaveno Občanské fórum jako mluvčí té části československé veřejnosti, která je stále kritičtější k politice současného československého vedení a která byla v těchto dnech hluboce otřesena brutálním masakrem pokojné manifestující studentů. Práce tohoto fóra se účastní Charta 77, Čs. helsinský výbor, Kruh nezávislé inteligence, Hnutí za občanskou svobodu, Artforum, Obroda, nezávislí studenti, Čs. demokratická iniciativa, VONS, Nezávislé mírové sdružení, Otevřený dialog, československé centrum PEN klubu, někteří členové Čs. strany socialistické, Čs. strany lidové, církvi, tvůrčích a jiných svazů, někteří bývalí i současní členové KSČ a další demokraticky smýšlející občané. Občanské fórum se cítí být způsobilé okamžitě jednat se státním vedením o kritické situaci v naší zemi, vyjadřovat aktuální požadavky veřejnosti a jednat o jejich řešení.

Takovéto jednání, které by mělo být začátkem celospolečenské diskuse o budoucnosti Československa, chce Občanské fórum začít jednáním o těchto naléhavých a širokou veřejností stále otevřenější formulovaných požadavcích:

1. Aby ihned odstoupili ze svých funkcí ti členové předsednictva ÚV KSČ, kteří jsou bezprostředně spojeni s přípravou intervence pěti států Varšavské smlouvy z r. 1968 a kteří jsou odpovědní za mnohaletou devastaci všech oblastí společenského života u nás. Jmenovitě jde o Gustáva Husáka, Miloše Jakeše, Jana Fojtíka, Miroslava Zavadila, Karla Hofmanna a Aloise Indru. Zhoubná politika těchto lidí, kteří po léta odmítali jakýkoli demokratický dialog se společností, zcela zákonitě vyústila do hrůzných událostí posledních dnů.

2. Aby ihned odstoupil první tajemník MěV KSČ v Praze Miroslav Štěpán a federální ministr vnitra František Kinský, kteří jsou odpovědní za všechny zásahy, které policie v posledních měsících provedla proti pokojné manifestujícímu občanstvu.

3. Aby byla ustavena komise, která konkrétně vyšetří tyto zásahy, zjistí jejich viníky a navrhne jejich potrestání. V této komisi musí být zástupci Občanského fóra.

4. Aby byli okamžitě propuštěni všichni vězňové svědomí, včetně těch, kteří byli zadrženi v souvislosti s posledními manifestacemi.

Občanské fórum žádá, aby toto provolání bylo publikováno v oficiálních československých sdělovacích prostředcích.

Občanské fórum se domnívá, že jeho vznik a práce odpovídá vůli 40.000 dosavadních signatářů petice Několic vět, a je otevřeno všem složkám a silám československé společnosti, kterým záleží na tom, aby i naše země začla pokojným způsobem hledat cesty k demokratickému společenskému uspořádání, a tím i k hospodářské prosperitě.

Za Občanské fórum
Ing. Rudolf Batták, Petr Čepek, Václav Havel, Milan Hruška, prof. Dr. Milan Jelinek, Milan Kňažko, Dr. Lubomír Kopcecký, J. Křížan, Václav Malý, Martin Majstřík, Petr Oslizlý, doc. Dr. Libor Pátý, CSc., Jana Petrová, Jan Ruml, prof. Dr. Vánek Šilhán, Ondřej Trojan, Ing. Josef Vavroušek, CSc., Saša Vondra.

V Praze dne 19. 11. 1989

NEČEKAT-JEDNAT!

Rok 1989 v CSSR můžeme smutně vyhlásit rokem obušku. Tento obušek se v pátek 17. listopadu zbarvil krví studentů. Volání po dialogu je v tuto chvíli bezpředmětné, protože se zločinem se nediskutuje, zločin je třeba odsoudit.

My, studenti vysokých škol, žalujeme čs. vládu a KSC, které jsou odpovědné za morální marasmus, který v naší společnosti panuje, za dlouhotrvající policejní brutalitu a konečně za zmrzačení účastníků demonstrace 17.11. Podáváme žalobu celému demokraticky smýšlejícímu lidstvu. Přátelé, pomozte nám, jsme bití za vyjadřování svých názorů.

V roce dvousetého výročí francouzské revoluce se obrácíme zejména na evropské státy. Vy, kteří jste s námi v červnu oslavovali ideály svobody, nedopusťte, aby tyto ideály doslova před našima očima byly ubíjeny. Obrácíme se na věřící celého světa, neboť není porušován jen zákon lidský, ale i Boží. Podpořte nás a odsuďte viníky!!!

Zejména se ale obrácíme na své spoluobčany. Nedopusťte, aby vaše děti žily v zemi krve a násilí. Máme povinnost tento stav změnit. Nemůžeme čekat, že nám svobodu někdo daruje, musíme si ji vybojovat. Nechceme přece žít v porobě a hanbě.

Z Á D Á M E :

- 1) Okamžité potrestání osob odpovědných za rozpoutání pražského masakru, jeho přímých vykonavatelů. Zároveň žádáme zveřejnit ve sdělovacích prostředcích pravdivé svědectví očitých svědků a svědectví obrazového materiálu.
- 2) Okamžité vypsání mimořádných voleb.
- 3) Zrušení ústavního článku o vedoucí úloze KSC, který je v rozporu s principy demokratického státu.
- 4) Žádáme, aby Ústavou zaručené právo shromažďování nebylo fakticky znemožňováno prováděcími předpisy. Tyto předpisy musí být zrušeny.
- 5) Všeobecnou diskusi o současných poměrech v CSSR, které bude poskytnut prostor ve všech sdělovacích prostředcích.
- 6) Registraci Lidových novin.
- 7) Žádáme osvobození osob obviněných, obžalovaných, odsouzených a ve výkonu trestu za trestný čin pobuřování a obdobně zneužitě ustanovení trestního zákona. Bývají označováni jako političtí vězňové.
- 8) Žádáme, aby toto naše stanovisko bylo prodiskutováno v živém vysílání ČST.
- 9) Vyzýváme pracovníky všech sdělovacích prostředků, aby se nepodíleli na šíření nepravdivých informací o současném dění v CSSR.
- 10) Vyzýváme všechny občany, kterým není lhostejný stav v našem státě, aby vyjádřili svoji vůli generální stávkou 27.11. 1989 mezi 12:00-14:00 hodinou.

CHCEME ŽÍT SVOBODNĚ A ČESTNĚ!!!
BUDOUCNOST JE NÁŠE!!!

(ZA DAMU A FAMU)

Příloha č. 7

1989, 22. listopad, Praha – Informace II. správy SNB pro Ústřední výbor Komunistické strany Československa

Ve večerních hodinách 22. listopadu 1989 připravil analytický odbor Hlavní správy kontrarozvědky SNB pro vedení II. správy SNB a federálního ministerstva vnitra informaci o souvislostech vzniku Občanského fóry z pohledu Státní bezpečnosti, určenou k postoupení Ústřednímu výboru Komunistické strany Československa.

Archiv bezpečnostních složek, f. II. správa SNB (A-34/1), inv. j. 1466.

Informace pro VV KSČ z 22. 11. (ke 20. 11. 1989)

Do role mluvčího veřejnosti se v současné době postavilo občanské fórum. Toto fórum ovládá skupina osob, která není spojena se zájmy produkčních. V jejich činnosti se již delší dobu projevovala zvýšená agresivita, neboť s hodnocením situace došli k závěru, že nastala vhodná doba pro otevřený střet s politickým systémem v ČSSR.

Po řadě předchozích neúspěšných pokusů např. u příležitosti výročí internacionální pomoci států Vaššavské smlouvy a výročí vzniku ČSR, byl vybrán k zahájení konfrontace 17. listopad. Toto výročí vytvářelo podmínky pro zasunutí velké počtu studentů a další mládeže, u níž je vždy záruka radikálnosti a největší pravděpodobnost vyprovokování střetu se státní mocí.

Již od samého počátku se akce vyvíjela jako promyšlená a předem připravená protisocialistická provokace, což nedokázali ovlivnit ani oficiální organizátoři z městských svazových orgánů. Potvrzovalo to chování účastníků, zejména transparenty a skandovaná hesla, která nemohla nechat nikoho na pochybách, že se nejedná o pietní akt.

Za této situace postupně narůstala agresivita shromážděných osob, která vyvrcholila při pochodu Prahou a zejména poté, co byly pořádkovými jednotkami zabráněno demonstračním v dalším postupu do centra města.

Předem připravená kampaň na využití lží a dezinformací, postavená na emocionálně působivém základě údajného úmrtí studenta Martina ŠMIDA na následky zranění způsobeného příslušníky SNB vedla k vyvolání nepokojů mezi studenty a částí kulturní formy a k vzniku chaosu do vědomí široké veřejnosti, účelného v útoky na podstatu našeho socialistického zřízení.

Od počátku byla zvolena metoda hrubého nátlaku, která se projevila ve vyhlášení stávek a výzvě ke generální stávce.

- 2 -

Jako řídicí a koordinační orgán se dne 19. 11. 1989 ustavilo občanské fórum, v němž spolu s několika bývalými mluvčími CHARTY 77 má rozhodující slovo Václav HAVEL. Kromě těchto a několika zástupců umlecké sféry jsou členy občanského fóra ti, kteří sami sebe charakterizují jako, " síly, které po dlouhou dobu roztvářely režim". Pro své záměry získaly i část pracovníků šs. sdělovacích prostředků, kteří jednostranně informují o situaci se zjevnou snahou udržet napětí ve společnosti a stupňovat nedůvěru vůči KSČ, vládě, a bezpečnostním orgánům.

Podporu získaly i u některých funkcionářů a orgánů nekomunistických stran Národní fronty a společenských organizací včetně SSM, a to v řadě případů bez ohledu na názor své členké základny.

Vznikla tak situace, která výrazně urychlila dlouhodobě připravovaný přechod tzv. nezávislých seskupení k formování politických stran. Jejich převažným cílem je likvidace vedoucí úlohy KSČ ve společnosti jako základní překážky k rozbití politického systému.

Jejich demagogicky šířená hesla o dialogu se nejlépe odrážejí v jednom z jejich dokumentů, kde konstatují, že "základním předpokladem o dialog je odstoupení vlády" a hned si diktují podmínku, aby vláda odstoupila do 25. 11. 1989. Za dialog nepokládají rozhovor, se současnými představiteli vlády.

Probíhající masové demonstrace slouží organizátorům k nastolování a proenzování politických požadavků a k dalšímu vyhrocování situace.

Přestože, jejich politické programy jsou orientovány na úzké zájmy intelektuálů, uváděly si nyní, že k jejich prozazení potřebují podporu dělnické třídy, která spolu s druž-

- 3 -

stevními rolami zůstává rozhodující silou ve společnosti
a zárukou stability dalšího sociálně ekonomického rozvoje.

ROZHOVORY

Richard Kraus

Narodil se v roce 1954 v Praze. Chodil do Skauta, absolvoval střední stavební školu. V období normalizace pracoval v několika podnicích ve funkci referent ekonomiky práce, která mu umožňovala věnovat se vlastním zálibám – divadlu, filmu a hudbě. V 70. letech hrál amatérsky divadlo v souboru Paleta, koncem 80. let začal na videozáznam dokumentovat aktivity nezávislých iniciativ. Tato činnost získala na intenzitě v průběhu sametové revoluce. Počátkem 90. let založil první nezávislou televizi NTV a později Rádio Classic, které vedl do roku 2003. Dnes žije na venkově a věnuje se filmové produkci.

Z jaké pocházíte rodiny a jakým způsobem se jí dotkla druhá světová válka a rok 1948?

V některých věcech sám nemám jasno a přesně nevím, co mě ovlivnilo a co nikoli. Vyrůstal jsem na Letné. V dětství jsem zjistil, že z jedné strany vlastně příbuzné nemám a z druhé strany jich zbylo málo – a dozvěděl jsem se, že existovaly koncentrační tábory. Po roce 1948 komunisti zabavovali naší rodině majetek; tiskárna vadila nacistům i komunistům.

V šedesátých letech jsem chodil do základní školy a měl jsem to štěstí, že jsem se dostal k ilegálnímu skautingu. Jmenovali jsme se Psohlavci, protože česká skautská lilie má v sobě erb Mikoláše Alše s psí hlavou.

Pak přišel rok 1968 a s ním okupace Československa. Byli jsme právě na skautském táboře poblíž rakouských hranic, zcela odříznutí od světa. Když se náš vedoucí Šedý vlk, jinak Václav Kopecký, synovec Václava Kopeckého, vrátil z nákupu, oznámil nám, že začala okupace Československa, a spustil vlajku na půl žerdi. Následovala porada družiny. Pak jsme si sbalili kufry, i když jsme tomu ve skutečnosti nevěřili, protože podobné hry jsme hrávali často. Druhý den pro nás přijel autobus a odvezl nás do Prahy. Před naší klubovnou v Havanské ulici stál tank, ale jaký to bude mít dosah, jsme si ještě jako 14letí kluci nedokázali představit. Samozřejmě, že nás to poznamenalo.

S nástupem normalizace Skauta a Junáka rozpustili a místo toho vznikaly pionýrské organizace. Některé skautské oddíly přežily tak, že se začlenily pod Červený kříž jako Turistický oddíl Červeného kříže. A tam vzniklo moje základní dilema: je to dobře, nebo má Skaut raději přejít do ilegality? Tehdy mi bylo patnáct šestnáct let a odpověděl jsem si, že Skaut má být v ilegality. A podobný typ úvah mě provázel i dál. Třeba jsem se až do roku

1989 nenapil vodky – ne kvůli tomu, že bych byl abstinent – nikdy jsem nevzal do úst pirožek a ty, kteří chodili do Arbatu, jsem považoval za kolaboranty. Držel jsem se zkrátka své klukovské zásady. Když se na střední škole v roce 1969 zakládal Leninský svaz mladých, bil jsem předsedu jeho svazu, který se mnou chodil do třídy. Bil jsem ho tak, aby mu tekla krev a aby všichni viděli, že někdo je proti. Najednou jsem totiž prožíval to, čemu jsem nevěřil: můj otec mi už na podzim roku 1968 řekl, že do roka se bude okupace slavit jako pomoc, což se splnilo. Zjistil jsem, jaký jsme šílený národ.

Jedenadvacátého srpna 1969 nás nějací rakouští levičáci, asi komunisti, pozvali na výměnu do Rakouska. Na první výročí okupace jsme se domluvili, že budeme držet hladovku, a všichni s tím souhlasili. Ráno jsem proto při snídani otočil hrneček a talířek, a když to viděly kuchařky, šly za vedoucími, kteří se nás ptali, co se děje. Vyřešilo se to rychle a do oběda už všichni jedli; kromě nějaké Zuzany Dobiášové, která se mnou jako jediná nechala talíř otočený. A to nás tam bylo padesát dětí a nemohlo se nám nic stát!

Pak jste chodil na střední školu.

Na stavební; dokončoval jsem ji dlouho, snad devět let. Když jsem opustil Skauta, oblíbil jsem si big beat. Chodíval jsem na diskotéky – které byly tehdy naprosto jiné než to, co si pod tím slovem představíme dnes – do Play klubu v Rybné ulici. Shodou okolností se tam scházeli poměrně zajímaví lidé, třeba parta, která unesla letadlo na lince Praha – Karlovy Vary, zabila pilota a přistála na Západě. Měl jsem to blízko z Letné a dal se tam příjemně strávit večer. V roce 1972 se to myslím změnilo na P-klub OV SSM, ale princip zůstal stejný. Jenže k němu obden začali přistavovat anton. Vzadu otevřeli dveře, všechny nás vyhnali a roztrídili. Hledali ty, kteří neměli v občance razítko, že jsou zaměstnaní. Naštěstí jsem měl potvrzení o studiu, ale i tak to bylo psychicky docela náročné. Přesto jsme tam chodili dál, nechtěli jsme to vzdát. Nakonec ten klub zavřeli, původní diskotéky se tenkrát rušily. Sám jsem jich několik pořádal a v Praze mi zakázali vystupovat jenom proto, že se na ně stahovaly máničky, protože jsem hrál opravdový big beat.

A to trvalo dokdy?

Mluvíme o letech 1972–1975, dokončil jsem školu, začal jsem hrát amatérské divadlo, oženil jsem se a v mých třinácti letech se nám narodilo první dítě, ve čtyřadvaceti druhé. Divadlo jsem si zvolil jako hláskou troubu pro své názory. To trvalo do roku 1983.

A divadlem jste se živil?

Ne, naopak, ještě to stálo peníze. Divadlo bylo způsob, kterým jsem se chtěl vyjadřovat. Pořádali jsme představení pro známé, jenže oni nám zakázali vystupovat v Praze a zrušili nám zřizovatele, bez kterého se to neobešlo. Svolali jsme proto poradu a všechno si vyříkali. Nenapadlo nás, že nás někdo může poslouchat, a když jsme skončili, ved-

le od stolu se zvedl nějaký pán s delšími vlasy a vousy a řekl, že nás celou dobu poslouchá, pracuje jako náčelník železniční stanice Hostivice a ať přejdeme k němu.

Pohádka, dějinný kýč. Zastávka Hostivice měla tenkrát snad méně zaměstnanců, než kolik bylo členů divadla, a on nás zřizoval. Sehnal nám na Libeňském ostrově zkušebnu, kde jsme zkoušeli sami a pořádali představení. Zrežíroval jsem třeba čtení Havlova dopisu Husákovi jako scénické vystoupení. Bavilo mě psát hry, zvučit je a používat světla. Celé divadlo se v podstatě dalo převézt v jedné škodovce.

Jak se váš soubor jmenoval?

Paleta. Hráli tam i známí herci: Petr Vacek nebo Honza Čenský, náš slavný princ, ale oni by se k tomu možná neradi hlásili. Poslední představení, jímž jsem se chtěl na počátku 80. let rozloučit se svou divadelní dráhou, byla inscenace, kterou jsme hráli sami s Petrem Vackem. Nebudu to nijak zdlouhavě líčit, ale první polovinu jsme zahráli naživo – ta se nahrávala – a jako druhou polovinu, když už jsme se sbalili a odjeli, jsme pustili zvukový záznam první půlky. Mělo to svou logiku, ale byl to především happening a legrace.

Divadlo pro mě zkrátka představovalo ventil. Cítil jsem totiž, že to, co dělám v zaměstnání – byl jsem vždycky nějaký referent ekonomiky práce nebo tak něco – mě ubíjí. Práci jsem měl za dvě hodiny hotovou, a co pak? Nebetyčná nuda socialistického podniku. Někdo hrál šachy v šuplíku, někdo psal, někdo spal, no a já zuřil. A tak jsem radši začal psát hry. Všechno jsem si připravoval v práci, měl jsem tam papír, psací stroj a večer jsem chodil zkoušet.

Iritují mě retropořady, v nichž někdo tvrdí, jaká to vlastně byla legrace. Nechci teď mluvit o lidech, kteří seděli ve vězení, ale většina z nás žila v naprosto úžasně šedi. Byli jsme sice mladí, ale to nás přece neopravňuje tvrdit, že to vlastně byla pohoda. Knížky, na které se stály fronty a o nichž jsme říkali, jak jsou úžasné, stejně z půlky za nic nestály a dnes už si je nikdo nekoupí. Nemluvě o novinách, hudbě a o filmech. Kdo něco podobného potřeboval k životu, musel vynaložit spoustu energie, aby je sehnal. Hudbu jsme získávali na nepovolených „burzách“ v Letenských sadech nebo jinde a většinou nás rozehnali policajti.

Byl jsem z toho dost zoufalý, a tak jsem si začal vybírat zaměstnání podle toho, jestli tam mají, nebo nemají kopírovací stroj. Asi od roku 1979 to byl můj hnací motor. Myslím, že se mi to povedlo poměrně brilantně, protože v jednom podniku jsem ho dokonce dostal na starosti, což jsem si pořádně užil. Když člověk u té minolty – byla to jedna z prvních velkých minolt, které se tu prodávaly – odpojí počítaadlo, přestala fungovat. Nakonec se mi však podařilo to počítaadlo vypnout, i když stroj stále běžel. Vnímál jsem to jako velké vítězství. A tak jsem kopíroval samizdatové či zakázané knihy a později i *Lidovky*.

V jednom podniku, kde jsem pracoval, chtěli vyhodit z práce Miloše Zemana. Sice jsem ho neznal – hlasovalo se na schůzi všech zaměstnanců – ale k mému překvapení jsem byl jediný proti; v takové době jsme žili.

To už se pomalu dostáváme do let 1988 a 1989, kdy jsem měl v práci k dispozici socialistickou kameru, a proto jsem mohl zaznamenat to, proč tu dnes sedíme, například založení Občanského fóra.

Ve kterém podniku to bylo?

Jmenoval se Orgaprojekt, kde hledali referenta ekonomiky práce. Nikdo to nechtěl dělat, protože nikdo pořádně nevěděl, o co jde. Přišel jsem k řediteli, který měl delší vlasy přes límec a knír. Oznámil mi, že ta funkce – tenkrát se říkalo funkce, a ne pozice – už je obsazená. Odpověděl jsem, že je mi to líto, i když mi o tu práci tolik nešlo, potřeboval jsem jen razítko do občanky, protože bez něj měl člověk potíže s policií i s celým režimem. A on se mě zeptal, co umím. Řekl jsem mu, že píšu divadelní hry, vymýšlím osvětlení, stříhám zvuk a film, a on na to, že kameru a podobné přístroje tu mají a nikdo je nepoužívá.

Kamera byla neuvěřitelná: krátký těžký litinový futrál a skvělý objektiv, ale rozbitý. K ní se tlustým kabelem připojil jako záznamové zařízení magnetofon, takže člověk měl na jedné straně vratkou kameru a na druhé batoh o váze asi šest kilogramů. S ničím horším jsem už v životě nepracoval, i když jsem toho zažil hodně. Samozřejmě, že byl problém cokoli k ní sehnat, ať už kazety nebo třeba nabíječku.

Nakonec jsem se tedy stal vedoucím videostudia Orgaprojektu a paradoxně jsem neměl žádné podřízené.

Co jste tenkrát pro Orgaprojekt točil?

Pragodružstvo například vyrobilo nový přívěsný vozík a podobně. Bylo to něco jako prezentační video, naprosté hlouposti.

Nezbyl vám z toho nějaký materiál?

Zbyl. Něco jsem si prostě nechat musel. Seděl jsem třeba s kamerou ve vozíku, oni mě vozili po dvoře a já točil, jak vozík drncá. Pak jsem si stoupl a točil jsem, jak jezdí s vozíkem okolo mě. Nakonec jsem to celé setříhal.

A co jste točil mimo vaši pracovní náplň?

První důležitější věc bylo natáčení Společnosti za veselejší současnost, která se rozhodla uspořádat akci Písek. Nakonec se jí zúčastnil i Videožurnál, takže já svůj materiál nikdy nesestříhal a mám ho stále ještě v primárech, i když se na něj chystám.

Pak jsem točil pár záběrů ze srpna 1989. Naplno jsem začal pracovat 18. listopadu 1989, kdy do redakce *Svobodného slova* začali přicházet svědci demonstrace 17. listopadu. Redaktoři to zapisovali na stroji a já běhal od jednoho k druhému, hlavně aby bylo slyšet, co říkají. Devatenáctého listopadu jsem v redakci ještě natočil začátek Televizních novin, kde právě hlásili, že zatkli Petra Uhla, a pak jsem se z Václaváku přemístil do Činoherního klubu, protože mi sestra řekla, že se tam koná nějaká důležitá schůze.

Měl jsem štěstí, že jsem se jí zúčastnil, a považuji ji za velmi důležitou. Pro mě to byla zároveň konfrontace mých představ s tím, co se děje ve společnosti. Když jsem pak s některými skutečnými disidenty seděl u piva, vyprávěli, co by podnikli, kdyby... Nakonec k tomu dostali po revoluci příležitost a někteří stejně nic neudělali.

Národ se nezmění tím, že se založí Občanské fórum nebo že se Havel stane prezidentem. To stádo, které sleduje Televizii, najednou přece nezačne poslouchat Zappu a nebude pracovitě. Kdo by nás to naučil? Ale to je jen vzpomínka, která se týká i 19. listopadu, kdy jsem si ještě myslel, že to setkání rozeženou a všechny nás pozavírají.

Točil jsem i 10. výročí založení Občanského fóra v roce 1999. Večer předtím jsem si kvůli té atmosféře pouštěl vlastní záznamy z 19. 11. 1989. Sledoval jsem, kdo kde seděl, protože jsem chtěl, aby všichni měli stejná místa jako tehdy, takže jsem je pak usazoval. Jenže najednou se objevil Klaus s pěti dalšími lidmi, kteří ten zasedací pořádek rozmetali. Václav Havel přišel jako prezident a jeho manželka Dagmar si šla sednout na balkon, což Klause, který v Činoherním klubu před deseti lety nebyl, ani nenapadlo; zabral místa jiným.

Ale vrátím se k práci s kamerou. Vždycky jsem v sobě cítil dilema: jsem nezávislý pozorovatel, nebo demonstrant? Chci přetvářet dějiny, nebo chci zaznamenat, jak se přetvářely? A se stříhem těch záznamů je to stejné.

Jsem rád, že jsem dostal zadání sestříhat záběry ze čtyř různých kamer, které tenkrát v Činoherním klubu byly, tak aby vznikla přesná rekonstrukce průběhu setkání. Ani jedna z kamer nenatočila to sezení celé, záběry jsou v různém – spíš špatném – technickém stavu. Musel jsem se to naučit nazpaměť, abych věděl, kdo kdy mluví, a mohl ty záběry vybrat a složit dohromady. Trvá to téměř dvě hodiny a čtyřicet minut.

Viděl jsem to už mnohokrát, takže mě už neděsí exhibování některých lidí; asi to tak muselo být. O to víc si vážím dalších lidí za to, co v dobrém slova smyslu předvedli. Dokázali usměrnit hladový dav, který toužil po jakémkoliv projevu. Z někoho vycházely neuvěřitelné nesmysly a navíc se neustále tleskalo. V podstatě se bojovalo za to, aby odstoupili ti a ti lidé, abychom měli svobodu projevu a hlavně aby byli nominováni zástupci, kteří povedou dialog s tehdejší mocí. Takhle prostě to bylo. Ale co tam někteří lidé říkají...

Člověk za kamerou se dívá do hledáčku a vlastně je schovaný. Samozřejmě, že se koukám i druhým okem, co se děje, ale v momentě, kdy hledíte do kamery, hovoří nějaký disident, lámou se dějiny a do toho najednou vykukne ze závěsu za jevištěm Luděk Sobota... já jsem si myslel, že to snad zrežíroval Havel, že to jinak není možné.

Můžete uvést ještě další příklady?

Třeba větu, symbol toho nevyrovnání se s minulostí „*nejsme jako oni*“, která se připisuje Havlovi s tím, že se přidal ke komunistům, že na sebe budeme hodní atd. Zajímavé je, že přímo v detailu ji s odkazem na starozákonní „zub za zub“ vyslovil katolický aktivista Mádr, který si odseděl 15 let ve vězení a měl strach, že se začne odhalovat, kdo spolupracoval a kdo nikoli. On vstane, hovoří o morálním vítězství a o tom, že i staří někdy podlehli a spolupracovali, ale člověk se může změnit, a proto není dobře, aby se při střetech používalo spojení „*oko za oko, zub za zub*“.

Dohoda s komunisty, to je něco, co se samozřejmě lehce říká; já přesně nevím, o jaké dohody šlo, nicméně výsledek byl hrozný. Myslel jsem si, že nakonec dojde k vyrovnání se skutečným zlem, které tu bylo a mělo své konkrétní aktéry – myslím tím aspoň důstojníky StB a tak dále až po komunistickou elitu – protože pokud neexistuje

trest, nevěřím, že se lidé změní. Náš národ není sám o sobě hodný: někteří z nás žili z toho, že ponižovali a ničili druhé, a nic se jim nestalo. To se nám přece musí vrátit.

Nedokážu pochopit určitý typ lidí, kteří to dotáhli tak daleko: třeba Čunka jako místopředsedu vlády. Stačí, aby řekl dvě holé věty, a jedna z nich je špatně gramaticky a druhá významově. I to, že se Stanislav Gross stane ministrem vnitra a potom premiérem, je absurdní. Pak si ale říkám: nediv se, protože Gross – abych byl konkrétní – vystudoval práva. Kdo ho tehdy mohl učit? Buď lidé, kteří třicet let učit nesměli a dnes už jsou příliš staří, nebo komunističtí profesori, tedy lidé s profesurou a docenturou z marxismu-leninismu. To je směšné.

Zmiňuji se o tom proto, že tahle generace učila v intencích toho, jak byla vychována. A možná se nakonec dozvíme, že ho vlastně neučil nikdo. Až teď přicházejí studenti, kteří studovali v zahraničí a mají právo učit, nikoli generace, která dvacet let hrála prapodivnou politickou hru.

Za tím, že se Havel s komunisty nějak dohodl – a u toho jsme vlastně začali – vidím jejich chytrost, nebo lépe řečeno vyčuranost. Část z nich zkrátka přešla do jiných stran, kde řekli, že nikomu neublížili. V té straně byli rádi, že mají aparátčíky, kteří jim organizačně pomůžou. Jako jediní totiž věděli, že mají vytvořit buňku v každé vesnici a že stačí, když jsou tři. Každý týden se sejdou u piva, pošlou zprávu na okres, která dál poputuje na kraj a pak do Prahy.

Když nakonec padla vláda, odkud se měli vzít noví lidé, nová krev? Těch, kteří jsou vychovaní, vzdělaní, mají slušné kontakty, nemusejí a nechťejí krást, bylo v republice málo. Chtěli jsme, tedy aspoň já jsem chtěl, aby tu vládl kapitalismus. Ale k tomu nám chyběli jak kapitalisté, tak kapitál, takže vzniklo volné pole i pro gangstery, dobrodruhy a pár lidí, kteří dělali melouchy, a nakonec se to zlegalizovalo. Devadesátá léta byla opravdu děsivá. Kdyby dohoda s komunisty nevznikla a odsoudil se určitý počet lidí, myslím, že by se situace vyvíjela jinak.

Pro většinu lidí dnes také platí, že když se řekne bohatý, nejdřív je napadne, že to je špatně. Takhle nás vychovali. Ale my jsme přece po revoluci mohli číst normální knihy a sledovat inteligentní filmy, aby člověk tenhle názor změnil, aby pochopil, že když je někdo bohatý, nemusí být nutně gangster. Bohužel u nás nefunguje normální demokracie, nacházíme se stále v porevoluční vývojové fázi. Když se v 90. letech mluvilo o právním státě a o zákonech, které se musí dodržovat, a současně docházelo k nesmyslným finančním tunelům, říkal jsem si: dobře, oni se to učí, ale ať netvrdí, že je to normální, protože jinak si lidé zvyknou, že podnikatel rovná se gangster, což dodnes v jejich mysli přetrvává. A na vesnici dvojnásob. Tam se i mladí kluci bojí stát se podnikatelem, což je strašné.

Vy jste v Činoherním klubu předpokládal, že policie všechny zúčastněné pozatýká, a pokud se tak nestane, bude to svým způsobem zlomová událost. Co jste dělal v dalších dnech, když se vaše obavy nenaplnily?

V podstatě jsem od rána do rána točil a očekával jsem, že se republika vrátí do jakéhosi normálu, který tu od roku 1938 nebyl.

Řeknu jednu perličku: demonstrace začínaly ve čtyři hodiny, měly trvat hodinu, ve čtyři bylo ještě světlo a v pět už tma. UVědomil jsem si to, když už jsem stál nahoře na balkoně s veškerým vybavením, o kterém jsem vám vyprávěl, auto zaparkované dole na chodníku. Vzpomněl jsem si, že mám pro případ potřeby za zadním sedadlem schovanou pětistovkovou reflektorovou žárovku s normální objímkou, a tak jsem ji našrouboval do obyčejné stolní lampičky a připevnil ji na zábradlí balkonu. Takže když uvidíte fotografie nebo záběry z konce „prvního balkonu“, objevuje se tam světlo, jež osvětluje lidi, kteří právě mluví. A to je moje pětistovková žárovka. Díky ní jsem natáčel záběry na balkonech i to, co se dělo po odchodu z nich a před nimi.

Vzrušovalo mě, že jsem při tom a můžu ty události zaznamenat. Vůbec jsem to dění neovlivňoval, necítil jsem se jako účastník, spíš jako moucha, která někam vlétla a zaznamenává to. Říkal jsem si, že je nutné to zdokumentovat, protože jinak tomu lidé neuvěří. Pak se konala první tisková konference Občanského fóra u Řečických. Všude spousta lidí, novinářů a kameramanů se tam sešlo snad desetkrát víc než aktérů. Následovala druhá tiskovka u Řečických a potom už bych se musel podívat do seznamu, protože si to přesně nepamatuji, ale točil jsem všechno, co mi připadalo zajímavé.

Zaznamenal jsem třeba to, jak se v kanceláři Svobodného slova Karel Gott s Karlem Krylem rozezpívávají před hymnou pod obrazem Gustáva Husáka a pak ji spolu zpívají na balkoně. Poté Kryl najednou stojí sám, celý zmatený – rozhodně z toho neměl radost. Představil jsem se mu a nabídl se, že se o něj postarám a budu mu dělat řidiče. Tři dny a tři noci jsme jezdili po divadlech a po různých podnicích a já jsem ho natáčel. K ránu jsem ho vždy odvezl na Molochov k Šedému vlkovi, kde přespal.

Nebo jsem se dozvěděl, že se Havel má sejít v salonku Intercontinentalu s italským socialistou Bettino Craxim. Část našeho disentu se totiž spoléhala na eurokomunisty, protože byli proti stalinismu, jenže oni přitom rozbíjeli kapitalismus na Západě. Také jsem zaznamenal události na rakouské ambasádě, kde se Čestmír Císař vzdal své kandidatury na prezidenta. Havel si ho tehdy pozval ke zdi, aby jim lidé nemohli odezírat z úst, a něco si povídali. Potom objednal šampaňské, přitukli si a Císař mu slíbil, že kandidovat nebude. Podobné věci mě zajímaly.

Na druhou stranu to byl život v ulicích, kam například vyšly matky s dětmi demonstrovat za čerstvý vzduch a za vložky, nebo dopravní nehoda Jana Kačera s Janem Potměšilem.

Vy jste tedy považoval za důležité zachytit dějinné události. Měl jste už tenkrát nějaké výstupy, nebo jste to všechno točil sám pro sebe?

Ne, nebyl jsem na nikoho napojený. Pár minut jsem prodal zahraničním televizím, hlavně záběry z prvního balkonu. Ale pak jsem si řekl, že už nebudu nic dávat z ruky, protože by to byla škoda a větší význam má to celé kompletně zpracovat.

Co jste dělal po revoluci?

V únoru 1990 seděl ve Strakovce nějaký pan Hromádka, který měl na starosti média. Přišel jsem za ním s tím, že chci provozovat televizi a rozhlas, co tomu říká, a on, že se budou muset poradit.

Stal jsem se prezidentem Unie žadatelů o soukromé vysílání. Sice podobné organizace nenávidím, ale řekl jsem si, že to vezmu, budu jednat se státními orgány a připomínkovat zákon o rozhlasovém a televizním vysílání a odstoupím v momentě, kdy ten zákon vyjde.

Hned na jaře 1990 jsem si půjčil jeden milion korun, založil jsem si firmu a zahájil desetidenní pirátské vysílání televize v Praze. Napsal jsem také dopis Silvio Berlusconi, jestli s námi do toho nepůjde nebo nás aspoň nepodpoří. Mám od něj hezký dopis, v němž mi drží palce a píše, že on vysílal pirátsky deset let. Dostal jsem pokutu od Radiokomunikací za „rušení“ éteru (3000 Kč, které jsem nikdy nezaplatil) a asi po devíti připomínkovaných variantách poslanci zákon schválili. Chtěl jsem oficiálně spustit novou, nezávislou televizi. Když ale nakonec přidělili licenci Vovkovi Železnému, přestalo mě to zajímat.

Byl jsem dohlížitelem u první mezirezortní komise, která udělovala licence pražským rádiím. Říkal jsem si, že je potřeba vysílat hlavně zpravodajství, aby lidem přešla demokracie do krve, vysvětlovat jim, jak má vypadat ústava, co demokracie vlastně obnáší, co je to antisemitismus atd. Takhle naivně jsem si to představoval a žádal jsem o celoplošnou licenci. Možná si vzpomenete, kdo ji dostal a že to rádio nikdy neplnilo svůj projekt být zpravodajské, a nakonec zkrachovalo. Kvůli korupci, která provázela udělení licence, nikdy v Čechách nevznikla kvalitní zpravodajská stanice coby konkurence tehdejšího státního rozhlasu.

Provozoval jsem proto nadále své „maloplošné“ rádio, se svou ženou jsme ho změnili na Rádio Classic a vysílali klasiku a politické komentáře, například od Jefima Fištejna, Ivana Medka, Milana Schulze, Martina Schulze, Petrušky Šustrové atd. Rádio jsem provozoval do roku 2003. Pak už jsme byli s mou současnou ženou (tenkrát jsme ještě nebyli svoji) unavení, i když rádiu se poměrně dařilo.

Nakonec jsme si zamilovali jeden starý statek v jižních Čechách. V té době přišla nabídka od Mafry, která měla o koupi rádia zájem. Souhlasili jsme s prodejem a víceméně jsme se odstěhovali na venkov, kde od té doby žijeme.

Přemysl Fialka

Narodil se v roce 1951 v Praze, otce věznili v Jáchymově. Poté, co se vyučil mechanikem, absolvoval střední školu technického zaměření. Od sedmnácti let amatérsky fotografoje. V polovině sedmdesátých let absolvoval kurz výtvarné fotografie u prof. Jána Šmoka na FAMU. Pracoval převážně v dělnických profesích a od počátku 80. let začal dokumentovat nezávislé iniciativy. Po revoluci v roce 1989 se živil jako fotograf a kameraman. Od roku 2008 pracuje ve stejném oboru v Ústavu pro studium totalitních režimů.

Mohl byste mi říct, kdy jste se narodil a jakým způsobem se dotkl komunistický puč vašich rodičů?

Narodil jsem se v roce 1951. Mého tatů, který tenkrát studoval práva a spoluzakládal nějakou buňku národních socialistů na právnické fakultě, asi na tři roky zavřeli, těžil uran a byl u černých baronů. Rodiče však byli rozvedení, takže mě se to prakticky nedotklo. Matka byla normální občanka a nijak se neangažovala. Pocházela z kulacké rodiny, ale neměla s tím žádné větší problémy.

Říkáte, že váš otec těžil uran...

Já jsem s ním o tom nikdy moc nemluvil. Vyprávěl mi třeba, že když byl ve vězení, narodila se mu z druhého manželství dcera. Zkoušeli ho lákat na to, že kdyby spolupracoval, pustí ho za ní atd. Říkal mi, že to odmítl, protože dceru sice samozřejmě vidět chtěl, ale stačilo podat prstík a byl by jejich. Tak je poslal, kam patřili.

Kdy vám to vyprávěl?

V dospělosti. My jsme se moc nestýkali. On byl se svou druhou ženou na Slovensku, takže když ho pustili z kriminálu, žil na Slovensku.

Co dělala vaše maminka?

Celý život pracovala jako zubní laborantka.

Kde jste vyrůstal?

V Praze, jsem rodilý Pražák.

Posílala vás maminka do Jisker nebo do Pionýra?

Maminka byla naprosto apolitická, nic mi nerozmlouvala a nikam mě netlačila. Už v dětství se ze mě stal „opozičník“, protože jsem poslouchal Rádio Luxembourg. Byl jsem sice v Pionýru, ale zhruba v deseti letech jsem si začal pod vlivem svých kamarádů uvědomovat politickou situaci u nás.

Kdy to bylo?

Asi ve třetí třídě, nahnali do Pionýra celou základní školu. Jednou jsem měl pěkný průšvih: spolužačka mě udala, že jsem se vysmrkal do pionýrského šátku. Během hodiny si pro mě přišla pionýrská vedoucí a na chodbě mě masírovala, co jsem to spáchal. Já jsem se jí snažil vysvětlit, že jsem si doma zapomněl kapesník a že to bylo jediné možné řešení.

Hezká příhoda.

Zapadá do dobové atmosféry.

Ríkáte, že jste byl opozičník už od dětství a že vás formovali kamarádi. Zůstal vám někdo z nich i v pozdějších letech?

S jedním z nich se občas stýkám. Jeho otec byl lékař, a když tomu kamarádovi bylo čtrnáct, jeho otci bylo 84 let. Jeho matka byla asi o čtyřicet let mladší než její manžel, takže on pocházel z kulturně vyspělejší rodiny než já. Proto se stal mým guru; měl v sobě zabudované takové etické hodnoty.

Když hovoříte o opozičních aktivitách, asi jste to myslel s nadsázkou.

To ne, nosili jsme džíny, šusták a dlouhé vlasy, což už samo o sobě stačilo, protože to vybočovalo z normálu.

Kdy jste se poprvé aktivněji zapojil nebo kdy jste zjistil, že existuje nějaká organizovanější skupina lidí, která otevřeně vystupuje proti režimu?

Po roce 1968 jsem chodil do práce pěšky, asi tři roky nebo čtyři jsem nepoužíval městskou dopravu. Jinak jsem proti režimu nijak aktivně nevystupoval. O Chartě jsem věděl od jejího vzniku a samozřejmě jsem poslouchal Svobodnou Evropu. Jenže jsem si myslel, že jsou to samí intelektuálové, a nevěděl jsem, co bych mezi nimi pohledával. Profesor Hájek, Patočka, zkrátka mi připadalo, že to nejsou lidé, kterým bych byl něčím platný. Takže mě nenapadlo podepsat Chartu, ale pak jsem se přes nějaké známé zkontaktoval a už to šlo samo a stal se ze mě chartistický filmař.

Proč jste nejezdil do práce hromadnou městskou dopravou?

Šlo o pasivní rezistenci: auta například jezdila s rozsvícenými světly a lidé nepoužívali městskou hromadnou dopravu. První rok to bylo dobré, druhý rok slabší a pak se to vytratilo. Řidiče, kteří jezdili za normalizace 21. srpna s rozsvícenými světly, šikanovali, tak od toho upustili.

Čím jste se živil?

Původně jsem se vyučil mechanikem 0461. Dodnes nevím, proč se to tak jmenuje, ale bylo to něco jako jemný mechanik. Pak jsem si dodělal střední školu technického směru. To bylo tenkrát souvislé pětileté studium; za tři roky člověk získal výuční list a za další dva roky následovala maturita. Končil jsem v sedmdesátém roce, takže osmašedesátý jsem zažil jako student a prožíval jsem ho velmi intenzivně.

Říkal jste, že jste začal natáčet aktivity opozičních skupin. Už jste tehdy fotografoval?

Ano.

Jak jste se k fotografování dostal?

Zajímalo mě to. Když mi bylo šestnáct sedmnáct let, dostal jsem od svého kmotra fotoaparát Flexaretu a začal jsem fotit. Fotil jsem třeba písničkáře na Karlově mostě, například Třešňáka, i když to, že je to on, jsem si uvědomil až nedávno. Výsledky byly zpočátku mizerné. Fotil jsem třeba 1. máj 1968, ale fotografie byly špatné, protože to všechno bylo zdálky. Tenkrát se objektiv nedal vyměnit, takže to nestálo za nic. Fotil jsem celá léta a pak jsem se skamarádil s člověkem, který měl ambice stát se režisérem a nakonec vystudoval režii na FAMU. Tenkrát se zdálo, že se z něj stane druhý Fellini, a teď dělá reklamy. Natočili jsme spolu pár amatérských filmů a jezdili s nimi po festivalech.

Jak se jmenuje?

Hanych, dříve naprosto neznámá osoba kromě toho, že měl za manželku Veroniku Žilkovou a Agáta Hanychová je jeho dcera. Spolu jsme točili amatérské filmy a pak jsem se seznámil se skupinkou lidí včetně Ládi Prajzlera, který měl vlastní byt, takže k němu chodil přednášet Julius Tomin. A tam jsem se setkal s Alešem Havlíčkem, který mi řekl: „*Ty natáčíš filmy a my bychom pro tebe něco měli.*“ Takhle jsem se k tomu dostal. Nejdřív se natáčelo na 16 mm eclairu, ani nevím, kde ji sehnali, ale točili jsme pro západní televize a pak se to nějak složitě pašovalo ven.

Říkáte „my“. Co to bylo za skupinu? Kdo ji organizoval?

Bylo toho víc, většinou to šlo přes Václava Havla. Filmařských skupin bylo víc a právě na základě toho, že se to dalo dohromady, vznikl Videožurnál.

Občas jste natáčeli i tajně. Vzpomenete si na natáčení na demonstracích a na nějaké příběhy kolem toho?

Každý měl svou metodu. Například Michal Hýbek si sehnal spolupracovníky, a když se něco konalo na Václaváku, třeba 1. máj, našel si byt nebo za chůze točil z igelitové tašky a ještě měl za sebou člověka, který kontroloval, jestli ho nesledují. Já jsem s kamerou běžel, přitom jsem točil, a buď mě zatkli, nebo ne.

Jednou měla Hana Marvanová a Tomáš Dvořák soud na Karlově náměstí a pak šli všichni od soudu do parku, kde se diskutovalo. Všude kolem byli estébáci. Já jsem vytáhl kameru a natočil jsem to. A zničehonic jsem si všiml, jak se estébáci dohadují, ukazují si na mě a jdou po mně. Jeden kolega z kotelny tam byl s dítětem v kočárku, tak jsme kameru strčili pod peřinku a on odešel volným krokem na tramvaj. Přišli ke mně estébáci se slovy: „Ukažte tu kameru!“ „Jakou kameru?“ zeptal jsem se jich. Nakonec mi otevřeli tašku, která byla prázdná.

Pak jsem natáčel 1. máj 1989, který byl rozdělený na oficiální a neoficiální část. První půlka byla oficiální a v té druhé už vystupoval například Jan Ruml. Vylezl jsem si na takový výstupek u vchodu do metra a z výšky jsem to točil. Najednou ke mně přišli dva tajní, vzali mi občanku, někam s ní odešli, pak se zase vrátili a vrátili mi ji. Já jsem točil dál, a když odešli, předpokládal jsem, že mě zatknou, ale nestalo se. Zřejmě si pouze ověřovali mou totožnost.

V průběhu 80. let se opoziční aktivity každým rokem stupňovaly, objevovala se četná nezávislá sdružení, vznikaly nové samizdaty. Koneckonců vznikl i Videožurnál, na němž jste se podílel. Jak jste vnímal společenskou situaci v roce 1989? Měl jste pocit, že se režim potápí, nebo jste si myslel, že tu vydrží dalších pět nebo deset let?

Vzpomínám si, že asi tři měsíce před revolucí sem přijel z Polska Adam Michnik, který byl v polském parlamentu, a řekl: „*Do čtyř měsíců padne režim i u vás!*“ Všichni jsme se tomu smáli. To znamená, že jsem to nečekal. Mě zatkli ještě 17. listopadu na Národní třídě s kamerou a odvezli mě do Bartolomějské.

Mohl byste to popsat podrobněji?

Demonstrace začínala na Albertově a konala se pod hlavičkou SSM. Pak se šlo přes Vyšehrad dolů a pak nás Zifčák – jak se lidé posléze dověděli – odvedl na Národní třídu. A mně se vybily baterie – právě když to začínalo být pro kameramana zajímavé. Šel jsem si je proto dobít do kina, už ani nevím, jak se jmenovalo. Sešel jsem dolů, kde se právě konaly taneční. Normálně jsem vešel dovnitř a strčil jsem nabíječku do zásuvky. Ale asi za dvě minuty mě vykázal taneční mistr. Zajímavý byl ten filmový střih: dole se tančí waltz a nahoře jsou mlácení lidé. Byly to dva světy, které spolu nesouvisely, ale když pak ti chudáci v motýlcích vylezli ven, stejně je zbili. Takže jsem v podstatě nic nenatočil. Ten den jsem udělal ještě jeden záběr a pak se kamera znovu vypnula. To znamená, že jsem zaznamenal celou cestu na Národní třídu, ale přímo tam už nic. Mohl jsem být slavný.

Kde vás zatkli? Jak to probíhalo?

Strašně nás tlačili, mě přimáčkli na auto. Začali nás presovat, a tak jsem si řekl, že to nemá cenu, protože přijdu o kameru. Pokusil jsem se proto utéct, ale oni zatarasili únikové cesty transportéry s takovými sítěmi vpředu a já jsem viděl, že mezi nimi je takový prostůrek, kterým by se dalo projít. Tak jsem se tam vydal a periferně jsem zahlédl, jak se nějaký estébák domlouvá s uniformovaným policistou. Přišli ke mně: „*Otevřete tašku.*“ Když spatřili kameru, odvedli mě do autobusu. Ten už byl skoro plný. Vedle mě seděl asi šedesátiletý pán, tenkrát mi připadal jako stařík, ale dnes už jsem v jeho věku. Crčela z něj krev a on říkal: „Já myslel, že staré lidi mlátit nebudou!“ Pak nás odvezli do Bartolomějské, tam jsme stáli u zdi a pak nás strčili do nějaké místnosti. Nesměli jsme se spolu vůbec bavit. Poté následoval výslech. Byli ke mně zdvořilí a slušní, vzali si mou kazetu a pak ji vrátili víceméně s omluvou, celé to připomínalo příjemné posezení. Říkal jsem si, že až se odtamtud dostanu, zmlátí mě někde za rohem nebo mi rozkopou kameru, ale nic se nestalo. Jel jsem domů, ale asi do čtyř do rána jsem čekal na svou ženu Markétu, která byla také na demonstraci a kterou odvezli někam jinam. Výsledky 17. listopadu byly pro mě jako pro kameramana minimální.

Ale natočil jste manifestaci, ta je také zajímavá.

Zase tak zajímavá není.

Lišila se něčím od ostatních demonstrací?

Byla mnohem masovější. Ty ostatní se většinou odehrávaly v nějaké lokalitě a průvody nebyly příliš obvyklé, ale tohle probíhalo po celou dobu bez zásahu policie. Až potom nás nechtěli pustit u soudu pod Albertovem. Stojí tam nějaká soudní budova, kde to zatarasili a hnali nás někudy jinudy. A na Národní třídě došlo ke střetu. Rozhodně jsem nečekal, že se něco změní, ale pak se společnost opravdu naštvála. Oni totiž ty lidi surově zmlátili a hned potom to celé odvysílala Svobodná Evropa.

Kdy jste začal mít pocit, že tahle demonstrace byla zlomová a že se situace mění?

Někdy v průběhu toho prosince. Vím, že jsem šel točit na Václavák a tam stáli tři známí estébáci, kteří to zpovzdálí sledovali. Normálně by mě zatkli. Pak jsem si natočil, jak odcházejí: už se báli spíš oni.

Kdy to bylo?

Asi začátkem prosince, nejspíš v těch prvních čtrnácti dnech. Když se člověk zúčastnil setkání v Činoherním klubu, bylo cítit, že se něco děje. Jenom jsme nevěděli, jak režim zareaguje, jestli nepošle tanky na nás nebo pak na demonstrace na Václavák, kde bylo dvě stě tisíc lidí, nebo na Letnou, kde se jich sešlo půl milionu. Na Letné jsem už ani nebyl a radši se díval v televizi.

Jak jste se 19. listopadu dostal do Činoherního klubu?

Už si nevzpomínám, ale pravděpodobně jsem tam byl se svou ženou, někdo nám o tom řekl. Já jsem tam šel, ale myslím, že už nezbyla volná kamera, takže tam byl Michal Hýbek. Točili na dvě kamery, Andrej Krob natáčel shora z balkonu a Hýbek byl na pódiu, z pohledu diváků vlevo. Já jsem myslím pomáhal s mikrofony a vyměňoval jsem kazety.

Co se vám vybaví při vzpomínce na Činoherní klub? Na mě to celé působí velmi chaoticky, protože jeden mluvil přes druhého a postupně se všechny ty různorodé subjekty jen velmi pomalu dopracovávaly k nějakému výsledku. Probíhala tam jedna zásadní debata, a sice do jaké míry má být výsledné prohlášení radikální a jestli požadovat okamžité odstoupení některých členů vlády, nebo právě s těmito lidmi jednat.

Jak jste to tenkrát vnímal vy, jaký názor jste zastával?

Mám pocit, že jsem byl jako obvykle někde uprostřed. Připadalo mi, že radikální projevy by se mohly minout účinkem, protože moc měli stále v rukou komunisti. Zbytečně je naštvat nemělo cenu a ti druzí zase říkali, že to a to nemůžeme, takže jsem pendloval mezi oběma názory. Lidé se nijak zvlášť neorientovali. Nikdo nevěděl, co přesně dělat. Myslím, že to ke konci usměrňoval Vašek Havel, který něco sepsal na papír, pak to přednesl a nechal to odsouhlasit všemi subjekty. Tak se nakonec dospělo k nějakému konsenzu, ale tenkrát to byl hrozný chaos; demokracie v praxi.

Jak jste tehdy vnímal Michaela Kocába a Michala Horáčka?

Mně byl Kocáb vcelku sympatický, pokoušel se vést dialog předtím a byl nějak napojený na Adamce, který snad nějaké mozkové závity měl.

Asi pud sebezáchovy, že?

Ano, už tušil, že to takhle dál nejde. Takže bylo dobře, že se toho Kocáb účastnil, protože předání moci probíhá dvojím způsobem: buď revolucí, a to tak, že se vedení podřežou krky, anebo dohodou. Ale k tomu je potřeba najít správné lidi. V tomto ohledu – aby předání moci vůbec mohlo proběhnout – sehrál Adamec pozitivní roli, protože s Jakešem to nešlo.

Vy jste v dalších listopadových dnech točil?

Hodně jsme točili v OF všechny ty debaty atd. Často jsme také jezdili mimo Prahu. Já například natáčel v zámku plném spisovatelů v Dobříši, kteří reagovali na danou situaci, a byli tam i bolševici a kdoví kdo ještě, takže občas šlo do tuhého. Jezdili jsme různě po republice i mezi studenty a vyráběli jsme revoluční čísla Videožurnálu, bylo jich asi šest nebo sedm. Pak to ztratilo smysl, protože televize začala fungovat tak, jak má.

Po revoluci jste zůstal u kamery a fotoaparátu?

Já jsem byl po revoluci trochu odstavený kvůli diplomatické kariéře mojí ženy, takže jsem spíš fotil pro sebe a natáčel jsem v Polsku. Asi tři filmy jsem natočil s polským dokumentaristou, který měl rád české pivo, a tak k nám často chodil. Měl jsem tam televizní kameru, protože jsem netušil, že existuje nějaká Vídeňská konvence, podle níž se na tomto postu nesmím zabývat hlavně novinářskou činností nebo byznysem, protože by se jednalo o střet zájmů. Původně jsem tedy dostal kameru od televize, že pro ni budu pracovat jako kameraman, což se potom ukázalo jako nemožné. Pak mě Ivan Lamper vyzýval, abych psal pro Respekt, ale já psát neumím a nikdy jsem to nedělal.

Jak dlouho trvala vaše „kariéra“ manžela diplomatky?

Čtyři roky. Vyrázil jsem za svou ženou Markétou až po měsíci, v květnu 1990, a končili jsme v březnu 1994.

Jak jste vnímal porevoluční vývoj u nás?

Z Polska jsem to všechno viděl v růžových brýlích, protože jsem zažil polské peklo. Ale když jsem se vrátil, pochopil jsem, že tady je to možná ještě horší.

Co se vám nelíbilo?

Úroveň politiků a taková ta neústupnost všech, pravičáků i levičáků. Mně tenkrát dokonce víc vadili pravičáci, protože byli strašně zatvrzelí. Můj kamarád Ivan Mašek byl jinak v pohodě, ale když jsem přijel do Prahy, vždycky jsem se s ním pohádal. Jednou jsem za ním přijel s koňakem z Varšavy a asi za hodinu jsme se pohádali. On mě vyhazoval z bytu a pak mě zase tahal zpátky. V té době jsme si vůbec nerozuměli. Když jsem něco namítl, hned se naježil a choval se jako v parlamentu. Když později odešel z politiky, stal se z něj zase normální člověk. Politici jsou divná sorta lidí.

Jak vnímáte dnešní stav společnosti?

Je nemocná a ještě dlouho bude. Na prezentaci knihy bývalého premiéra se postrílejí dva mafiáni a nic se neděje... Myslím, že propojení politiky a mafiánských struktur už začíná připomínat Sicílii. Tenkrát tu vládli komunisti, teď jsou to peníze. Samozřejmě, že peníze potřebuje každý, ale ekonomickou moc mají z velké části v rukou bývalí estébáci a komunisti. Ti si pomohli nejvíc. Také měli nejvíc informací.

Včetně styků a kontaktů...

Vzpomínám si, že když mě vyšetřovali kvůli HOS (Hnutí za občanskou svobodu), dostali to za úkol nějakí dva mimopražští kluci. Byli docela inteligentní a zajímavé bylo, že když jsem přišel, začali mi vyprávět politické vtipy. Říkal jsem si, že to bude nějaká léčka. Tak jsem to s úsměvem přijímal a oni mi pak řekli: „*Tak nám budete muset*

něco říct. “A já jsem odpověděl: „Odmítám vypovídat.“ Oni na to: „Ale my bychom to potřebovali pro naše šéfy.“ A já: „Mě vaši šéfové nezajímají.“ Celou dobu se chovali slušně, a když mě potom jeden z nich odváděl, z neznámých důvodů mi začal vysvětlovat, proč je u StB. Říkal, že se asi osm let hlásil v Brně na práva, ale nikdy se tam nedostal a pak se o tom doslechly tyto složky a nabídly mu, aby studoval policejní práva. Pak pronesl krásnou větu: „A tak jsem do toho zabředl.“ Ale to už byla jiná generace. To už byli poměrně inteligentní lidé, kteří asi tušili, že to končí. Tím je ovšem neomlouvám.

Seznam zkratek

A – agent	KNI – Kruh nezávislé inteligence
AO – Analytický odbor	KNV – Krajský národní výbor
AV – Akademie věd	KPP – kopie pomocných písemností
AMU – Akademie múzických umění	KSČ – Komunistická strana Československa
AP – Associated Press	KV – krajský výbor
BBC – British Broadcasting Corporation	MF – Mladá fronta
ČNR – Česká národní rada	MFF – Matematicko-fyzikální fakulta
ČR – Česká republika	mgt. – magnetofon, magnetofonový
ČSAV – Československá akademie věd	MO – místní oddělení
ČSDI – Československá demokratická iniciativa (také DI a ČsDI)	MS – Ministerstvo spravedlnosti
ČSL – Československá strana lidová	MV – Městský výbor
ČSR – Česká socialistická republika	MVR – Městská vysokoškolská rada
ČSS – Československá strana socialistická	ND – Národní divadlo
ČSSR – Československá socialistická republika	NDR – Německá demokratická republika
ČST – Československá televize	NF – Národní fronta
ČTK – Československá tisková kancelář	NMS – Nezávislé mírové sdružení
ČVUT – České vysoké učení technické	NSS – Nezávislý svaz studentstva
D – důvěrník	NTV – Nezávislá televize
DAMU – Divadelní akademie múzických umění	OAI – Odbor analytiky a informací
DI – Demokratická iniciativa – viz ČSDI	OAO – Organizační a analytický odbor
DJP – Divadlo Jaroslava Průchy	OF – Občanské fórum
DJW – Divadlo Jiřího Wolkera	OSN – Organizace spojených národů
DSZ – Denní situační zpráva	OV – Obvodní (okresní) výbor
FAMU – Filmová akademie múzických umění	OZU – odbor zvláštního určení
FF – Filozofická fakulta	PEN klub – celosvětové sdružení spisovatelů (Playwrights, Poets, Essayists, Novelists)
FD – finanční doklady	PLR – Polská lidová republika
FMV – Federální ministerstvo vnitra	Př.F – Přírodovědecká fakulta
FS – Federální shromáždění	PÚV – předsednictvo Ústředního výboru
FV – Fakultní výbor	RAF – Royal Air Force
FVL – Fakulta všeobecného lékařství	RSE – Rádio Svobodná Evropa
HAMU – Hudební akademie múzických umění	Sdružení T. G. M. – Sdružení Tomáše Garrigue Masaryka
HOS – Hnutí za občanskou svobodu	SED – Sozialistische Einheitspartei Deutschlands (obdoba KSČ v NDR)
CH-77 – Charta 77	SL – Sněmovna lidu
JAMU – Janáčkova akademie múzických umění	SNB – Sbor národní bezpečnosti
JZD – Jednotné zemědělské družstvo	
KAN – Klub angažovaných nestraníků	

SPV – Správa pasů a víz
 SR – Slovenská republika
 SSM – Socialistický svaz mládeže
 StB (i ŠtB) – Státní bezpečnost
 S StB – Správa Státní bezpečnosti
 STIS – Studentské tiskové a informační středisko
 ÚPN – Ústav památi národa
 ÚSD – Ústav pro soudobé dějiny
 ÚV – Ústřední výbor
 UK – Univerzita Karlova
 UMPRUM – Uměleckoprůmyslová škola – viz VŠUP
 ÚRO – Ústřední rada odborů

VB – Veřejná bezpečnost
 VIA – Východoevropská informační agentura
 VONS – Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných
 VOS – Vnitřní a organizační správa
 VŠ – vysoká škola
 VŠE – Vysoká škola ekonomická
 VŠCHT – Vysoká škola chemicko-technologická
 VŠUP – Vysoká škola uměleckoprůmyslová
 VŠZ – Vysoká škola zemědělská
 VUT Brno – Vysoké učení technické Brno
 VZ – vlastnoruční zprávy
 ZO – Základní organizace

Použitá literatura

BENDA, Marek (ed.): *Studenti psali revoluci*. Univerzum. Praha 1990
 BENDA, Patrik – ŽÁČEK, Pavel (eds.): Denní situační zprávy StB z listopadu a prosince 1989. In: *Securitas Imperii*, 2000, č. 6/I, 6/II
 BLAŽEK, Petr: Dejte šanci míru! Pacifismus a neformální mírové aktivity mládeže v Československu. In: VANĚK, Miroslav a kol.: *Ostřivky svobody. Kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu*. ÚSD AV ČR – Votobia. Praha 2002
 BLAŽEK, Petr – PAŽOUT, Jaroslav (eds.): *Nejcitlivější místo režimu. Výbor na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS) pohledem svých členů*. Pulchra. Praha 2008
 BUREŠ, Jan: *Občanské fórum*. Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. Plzeň 2007
 ČÍSAŘOVSKÁ, Blanka – DRÁPALA, Milan – PREČAN, Vilém – VANČURA, Jiří: *Charta 77 očima současníků. Po dvaceti letech*. ÚSD AV ČR – Doplněk. Praha – Brno 1997
 GOFFMAN, Erving: *Všichni hrajeme divadlo: sebeprezentace v každodenním životě*. Nakladatelství Studia Ypsilon. Praha 1999
 HANZEL, Vladimír: *Zrychlený tep dějin: Reálné drama o deseti jednáních: Autentické záznamy jednání Občanského fóra a Verejnosti proti násiliu*

s představiteli státní moci v listopadu a prosinci 1989. Galén. Praha 2006
 HLUŠIČKOVÁ, Růžena – ČÍSAŘOVSKÁ, Blanka: *Hnutí za občanskou svobodu 1988–1989. Sborník dokumentů*. ÚSD AV ČR – Maxdorf. Praha 1994
 HLUŠIČKOVÁ, Růžena – OTÁHAL, Milan (eds.): *Čas Demokratické iniciativy, 1987–1990. Sborník dokumentů*. Nadace Demokratické iniciativy pro kulturu a politiku. Praha 1993
 HONAJZER, Jiří: *Občanské fórum: vznik, vývoj a rozpad*. Orbis. Praha 1996
 HORÁČEK, Michal: *Jak pukaly ledy*. Exlibris. Praha 1990
 HOŘEC, Jaromír – HANOUSEK, Ivan (eds.): *Občanské fóry /Pražský podzim 1989/*. Odeon. Praha 1990
 HVIŽDALA, Karel: *Výslech revolucionářů z roku '89*. Primus. Praha 2000
 HVIŽDALA, Karel: *Bestseller I*. Art-servis. Praha 1990
 JAKEŠ, Miloš: *Dva roky generálním tajemníkem*. Regulus. Praha 1996
 KOKOŠKOVÁ, Zdeňka – KOKOŠKA, Stanislav (eds.): *Obroda. Klub za socialistickou přestavbu. Dokumenty*. ÚSD AV ČR – Maxdorf. Praha 1996
 KOTEK, Petr: *Kronika Studentského vysílání. FAMU během listopadových událostí roku 1989*. Malá Skála. Praha 2000

KREJČÍ, Oskar: *Proč to prasklo. Hovory o demokracii a „sametové revoluci“*. Trio. Praha 1991

KREJČÍ, Oskar – MARČÁK, Michal: *Stopy dneška*. Professional publishing. Praha 2000

MANDLER, Emanuel: *Škodolibé úsměvy svobody z let 1955 až 1992*. Nakladem vlastním. Praha 2005

MÜLLER, Helmut a kol.: *Dějiny Německa*. Nakladatelství Lidové noviny. Praha 2004

OTÁHAL, Milan (ed.): *Deset pražských dnů (17.–27. listopad 1989): Dokumentace*. Academia. Praha 1990

OTÁHAL, Milan: *Obrodný proud v Československé straně lidové*. In: PERNES, Jiří (ed.): *Po stopách nedávné historie. Sborník k 75. narozeninám doc. Karla Kaplana*. ÚSD AV ČR. Praha 2003

OTÁHAL, Milan: *Opozice, moc, společnost 1969/1989*. ÚSD AV ČR – Maxdorf. Praha 1994

OTÁHAL, Milan: *Podíl tvůrčí inteligence na pádu komunismu. Kruh nezávislé inteligence*. Doplněk. Brno 1999

OTÁHAL, Milan – VANĚK, Miroslav: *Sto studentských revolucí. Studenti v období pádu komunismu – životopisná vyprávění*. Nakladatelství Lidové noviny. Praha 1999

OTÁHAL, Milan: *Studenti a komunistická moc v českých zemích 1968–1989*. Dokořán. Praha 2003

PACNER, Karel: *Osudové okamžiky Československa*. Themis. Praha 1997

PERNES, Jiří (ed.): *Po stopách nedávné historie. Sborník k 75. narozeninám doc. Karla Kaplana*. ÚSD AV ČR. Praha 2003

PEŠEK, Jan a kol.: *Aktéři jedné éry na Slovensku 1948–1989*. Vydavatelství Michala Vaška. Prešov 2003

PREČAN, Vilém (ed.): *Charta 77, 1977–1989. Od morální k demokratické revoluci. Dokumentace*. Čs. středisko nezávislé literatury – Archa. Scheinfeld – Bratislava 1990

PŠEJA, Pavel: *Stranický systém České republiky: politické strany a jejich vývoj 1989–1998*. Centrum pro studium demokracie a kultury. Brno 2005

SRP, Karel: *Výjimečné stavy. Povolání Jazzové sekce*. Pragma. Praha 1994

SUK, Jiří: *Labyrintem revoluce. Akteři, zápletky a křížovky jedné politické krize (od listopadu 1989 do června 1990)*. Prostor. Praha 2003

SUK, Jiří: *Občanské fórum: listopad – prosinec 1989*. Ústav pro soudobé dějiny Akademie věd České republiky. Praha 1998

SUK, Jiří: *Vznik Občanského fóra a proměny jeho struktury*. (19. listopad – 10. prosinec). In: *Soudobé dějiny*, 1995, č. 1

ŠŮTOVEC, Milan: *Semióza ako politikum alebo „pomlčková vojna“*. Kaligram. Bratislava 1999

TOMEK, Oldřich: *Akce JAZZ*. In: *Securitas Imperii*, 2003, č. 10

UHL, Petr: *Právo a spravedlnost očima Petra Uhla*. C. H. Beck. Praha 1998

VANĚK, Miroslav: *Nedalo se tady dýchat. Ekologie v českých zemích v letech 1968 až 1989*. ÚSD AV ČR – Maxdorf. Praha 1996

VANĚK, Miroslav a kol.: *Ostrůvky svobody. Kulturní a občanské aktivity mladé generace v 80. letech v Československu*. ÚSD AV ČR – Votobia. Praha 2002

VANĚK, Miroslav – URBÁŠEK, Pavel (eds.): *Vítězové? Poražení? Životopisná interview. I. Disent v období tzv. normalizace*. Prostor. Praha 2005

VYKOUKAL, Jiří – LITERA, Bohuslav – TEJCHMAN, Miroslav: *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku, 1944–1989*. Nakladatelství Libri. Praha 2000

ŽÁČEK, Pavel (ed.): *Organizace a řízení represe v ČSSR: Operační štáby generála Lorence 1988–1989*. Edice dokumentů. In: *Securitas Imperii*, 1998, č. 4/I

ŽÁČEK, Pavel: *V čele ŠtB. Pád režimu v záznamech důstojníka tajnej policie*. ÚPN. Bratislava 2006

Summary

Civic Forum, the first day

The establishment of the Civic Forum in documents and photographs

The origins of the Civic Forum – the foremost political opposition group at the end of the 1980s – are captured in detail in an edited transcript of an original recording from the Činoherní Klub theatre on the evening of 19 November 1989. This is a unique and irreplaceable document, which provides an in-depth and vivid reconstruction of the founding deeds of various strands of anti-communist opposition at that time. The sound recording was made in the theatre by one of its technicians and a copy of this is currently stored in the collection of audio-records held by the Institute for the Study of Totalitarian Regimes.

The document is introduced by a brief study, which sets the birth of a new political era within an interpretative framework. This is followed by the transcript itself and a list of the names of people who were active debaters at the meeting on 19 November 1989. The significance of the edition is underlined by a complete video recording of the Civic Forum's proceedings which is included on two DVDs. There are also two interviews concerning the evening in question with cameramen who recorded the events. Further interviews with selected participants at the meeting in the Činoherní Klub theatre also tie in with the book. These were recorded by workers from the Institute for the Study of Totalitarian Regimes and they are available at: www.ustrcr.cz/rozhovoryof. The transcript is complemented with colour as well as black-and-white photographs recording the Civic Forum's proceedings with a brief account from the author recalling the first days of the fall of the communist regime.

Besides a facsimile of one of the first versions of the Civic Forum's proclamation, the reactions of the communist totalitarian authorities on 19–21 November 1989 are also published in the appendices. Moreover, unique information from the First Department of the National Security Corps' Second Directorate makes it possible to identify one of the totalitarian authorities' important sources of information on the early stages of the Civic Forum's development.